

T.C

**UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI**

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ
KARARLARINDA KIBRIS SORUNU VE BU SORUNUN
TÜRKİYE- AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ
(2000'DEN GÜNÜMÜZE)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Esmâ Alev Akyüz

TEZ DANIŞMANI

Prof.Dr. Haydar Çakmak

Ankara-2008

ONAY

Esmâ Alev Akyüz tarafından hazırlanan " BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ KARARLARINDA KIBRIS SORUNU VE BU SORUNUN TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ.(2000'DEN GÜNÜMÜZE)" başlıklı bu çalışma 23/06./2008 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

.....

Unvan, Adı ve Soyadı (Başkan)

İmza

.....

Unvanı,Adı ve Soyadı

İmza

.....

Unvanı, Adı ve Soyadı

ÖNSÖZ

BM ve AB kararlarında Kıbrıs sorunu ve bu sorunun Türkiye AB ilişkilerine etkisinin incelendiği bu çalışmamızda öncelikle, sorunun bugün geldiği noktanın anlaşılması açısından tarihsel boyutuna değinilerek, sorunun Türkiye açısından önemi ortaya konulmuştur.

Özellikle Türkiye'nin AB üyelik müzakerelerinde sorun olarak gösterilen çıkan Kıbrıs'a, küresel ve bölgesel güçlerin ilgi nedenlerine değinilen çalışmada; sorunun başlangıç temelleri ortaya konulmuş ve bu temeller üzerinde çözüm arayışları incelenmiştir. BM zemininde uluslararası çözüm arayışlarının tarafları ortak bir noktada buluşturamamasının esas nedenlerinden en önemlisinin uluslararası toplumun GKRY'ni, Ada'nın resmi temsilcisi olarak kabul etmesinden kaynaklandığı gözlemlenmiştir. KKTC uluslararası toplumun bakış açısıyla, Ada'da yaşayan bir topluluk olarak görülmekte ve sorunun çözümünde Türkiye esas muhatap kabul edilmektedir.

BM'nin Ada'daki soruna yönelik sunduğu çözüm önerilerinden en kapsamlı öneri olan Annan Planı'nın, yapılan referandumda GKRK'de reddedilmesine karşılık, KKTC tarafından kabul edilmesi, uluslararası toplumun KKTC'ye uyguladığı izolasyonun kaldırılacağı ümitlerini doğurmasına rağmen; gelişmelerin değişen hiçbir şey olmadığı gösterildiği çalışmamızda, AB tarafından da Türk tezlerinin ve uluslararası hukukun kabul görmediği ortaya konularak 2000 yılı sonrası sürecin, sorunun çözümünü kolaylaştırıcı bir niteliğe bürünmemesinin altındaki gerçeğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, Ada'nın stratejik önemine değinilerek çözümsüzlüğün asıl nedenlerine açıklama getirilmeye çalışılmıştır.

Ada üzerinde kontrol sağlamak isteyen küresel ve bölgesel güçlerin ve sorunun esas muhatapları olarak 1960 tarihli Garantörlük Antlaşması'nın tarafların, çözüm taleplerinin birbirleriyle örtüşmediği görülmektedir. Bu

noktadan hareketle özellikle, GKRY nin AB üyeliğiyle birlikte Kıbrıs sorununun çözümünde zemin kayması ortaya çıkmıştır. Kıbrıs sorununun AB zeminine çekilme çabalarına da değinilen çalışmada; AB-Türkiye ilişkileri incelenerek sorunun çözümünün oldukça zor ve karmaşık olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır

2000 sonrasının incelenmesi sürecinde, son döneme ait çalışmalara ve kaynaklara ulaşılmakta güçlük çekilmiştir. Özellikle 2006 sonrası yakın dönem çalışmalarında gazete ve dergi arşivlerine ve elektronik erişim adreslerine başvurulmasındaki temel unsur bu olmuştur. 2006 sonrası Kıbrıs sorununun geldiği noktanın ve GKRY'nin AB üyeliği sonrasının dikkatle takip edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmamda, danışmanım ve değerli hocam Prof .Dr. sayın Haydar ÇAKMAK'a çalışmamla ilgili verdiği değerli bilgilerinin yanı sıra bana sağlamış olduğu her türlü imkan ve destek için sonsuz şükranlarımı sunarım,

Ayrıca aydınlatıcı fikirleri ile çalışmama sağladığı önemli katkılarından ötürü değerli büyüğüm Sayın Ahmet Zeki BULUNÇ'a, Yüksek Lisans hayatımın ilk gününden itibaren her konuda olduğu gibi tez çalışmamda da benden desteğini ve yakınlığını esirgemeyen değerli hocam Doc .Dr. sayın Oya AKGÖNENÇ'e, teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamda kaynak temin etmem hususunda göstermiş olduğu yardım ve aynı zamanda arkadaşça desteği için Gazi Üniversitesi Araştırma Görevlisi Sayın Bilal KARABULUT'a, onca yoğun iş temposunun arasında bile bana her zaman vakit ayıran , çalışmamın her aşamasını okuyarak verdiği değerli bilgilerle çalışmama yol haritası çizen ve aynı zamanda manevi destekçim Gazi Üniversitesi Araştırma Görevlisi Sayın Levent Ersin ORALLI'ya, her şey için teşekkür ederim.

Hayatımda çok önemli vazgeçilmez yeri olan, her konuda olduğu gibi bu çalışmamda da bana sınırsız destek ve yardımını esirgemeyen değerli insan Sayın Ayhan AYKANAT'a, teşekkürü bir borç bilirim Akademisyenlik, kariyerini seçmemde önemli mihenk taşlarından biri olan ve bu çalışmamda da benden manevi desteğini esirgemeyen sevgili kardeşim Melike AKYÜZ'e, ve hayatımla ilgili aldığım her kararda ve yaptığım her işte her zaman yanımda olan çok değerli aileme varlıkları ile beni dünyanın şanslı insanlarından biri yaptıkları için sonsuz minnettarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KIBRIS'IN YERİ VE ÖNEMİ

1.1.Tarihi Arka Plan	5
1.2. Kıbrıs'ın Jeopolitiği ve Önemi.....	8
1.2.1 Türkiye İçin Önemi.....	12
1.2.2.Yunanistan İçin Önemi	15
1.2.3. İngiltere İçin Önemi.....	18
1.2.4. Avrupa İçin Önemi	21

İKİNCİ BÖLÜM KIBRIS SORUNUNU HAZIRLAYAN ETKENLER, SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

2.1. Sorunu Hazırlayan Etkenler ve Sorunun Ortaya Çıkışı	26
2.2. Soruna Çözüm Arayışları	30
2.2.1. Züriç, Londra Konferansları ve Kıbrıs Cumhuriyeti	32
2.2.2. 1960 Sonrası ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Sonu	35
2.3. Gelişmeler Karşısında Batı ve Türkiye'nin Tutumu ve 1974 Harekatı	38
2.4. KKTC İle Başlayan Dönem	44
2.5. Kıbrıs Sorununun Çözümünde BM'nin Rolü ve Annan Planı	47
2.6. Tarafların Annan Planı'na Yaklaşımları.....	51

2.6.1. Türkiye ve Yunanistan'ın Yaklaşımı.....	53
2.6.2. KKTC ve GKRY'nin Yaklaşımı.....	56
2.7 AB Normları ve AIHM Kararları Çerçevesinde Annan Planı'nın İncelenmesi (Loizidou Davası).....	60
2.8. BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs ile İlgili Aldığı Diğer Kararlar ve Bu Kararların Türkiye İçin Önemi	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ MÜZAKERE SÜRECİNDE KIBRIS SORUNU

3.1. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımı	66
3.2 Kıbrıs Sorununun Türkiye- AB İlişkilerine Etkisi	69
3.3. Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Üyeliklerinin Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi.....	79
3.4 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde Şubat 2008 Dönemi Seçimi ve Sorunun Çözüm Şansı	85
3.5 Kıbrıs Sorununun Geleceği	97
SONUÇ	108
KAYNAKÇA	118
ÖZET	128
ABSTRACT	130

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AT	Avrupa Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BKC	Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti
Bkz	Bakınız
ev..	Çeviren
Der.	Derleyen
Dr.	Doktor
DP	Demokrat Parti
Ed.	Editör
EOKA	Kıbrıslı Savaşçılar Milli Organizasyonu
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşma Örgütü
Prof.	Profesör
S.	Sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.B.M.M	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
UNFICYP	Birleşmiş Milletler Kıbrıs Barış Örgütü

GİRİŞ

2000'den günümüze Kıbrıs sorununa çözüm arayışları ile ilgili olarak, BM ve AB kararları temeli üzerinden hareket edilerek; Kıbrıs sorunun ana parametreleri ortaya konulup, sorunun bu günkü boyutu anlaşılmaya çalışılmıştır. Kıbrıs sorunun tarihi geçmişi ve bu gün geldiği noktanın çerçevesinin net olarak anlaşılması açısından, sorunun tarihsel boyutu irdelenmekle beraber günümüz koşulları da ortaya konulmuş ve sorunun bundan sonraki geleceği açıklanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin hem milli davası hem de ulusal güvenliği ve bölgesel çıkarları bakımından inkar edilemez bir öneme sahip olan Kıbrıs;ne yazık ki bu önemin beraberinde getirdiği neticelerinden biri olarak, günümüzün en karmaşık sorunları arasında yer almaktadır. Türk tarafı için hiçbir zaman önceliğini ve önemini yitirmeyen Kıbrıs sorununda ortaya konulan çözüm arayışları, uluslararası zeminde sürekli farklılıklarla ortaya çıkmıştır.

Tarihin her döneminde bölgesel ticaret yollarının kavşağında kalan Kıbrıs, güvenlik ve ekonomik nedenlerle hâkimiyet arzusundaki güçler açısından ilgi odağı olmuştur. Osmanlı Rus Harbi'nin ardından yapılan antlaşmayla Ada'nın yönetiminin İngilizlerin eline geçmesi bugüne değin yaşanan sorunlar sürecinin de başlangıcı olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından İngilizlerin Ada'yı ilhak etmeleri ve sonrasında Kıbrıs'ta yaşayan Rumların Enosis hayallerini gerçekleştirme çabaları Ada'da yaşayan Türk nüfusun dramatik olaylar yaşamasına kadar ileri gitmiştir.

Ada'da tırmanan şiddet olaylarının sona erdirilmesi için Türkiye'nin gayretleriyle Türkiye, İngiltere, Yunanistan, Kıbrıs Türk Toplumunu ve Kıbrıs Rum Toplumunu aralarında yapılan 1960 Antlaşmasıyla Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Kısa zamanda Rum tarafının 1960 Antlaşması'nın hükümlerini değiştirme çabaları şiddet hareketlerine dönüşmüştür. Ada'da yaşayan Türk toplumuna karşı uygulanan şiddet hareketlerine diplomatik kanallardan

özüm bulamayan Türkiye, Garantörlük Antlaşması hükümlerine dayanarak Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir. Yunanistan için Yunan Pan Helenizm'inin bir parçası ve uzantısı olan Kıbrıs Adası'na Türkiye'nin düzenlediği askeri harekât bu gün de Rum tarafı açısından sorunun başlangıç noktası kabul edilmektedir.

Tarihin her döneminde çıkar çatışmalarına sahne olan Ortadoğu Bölgesi'nin kontrolü açısından Kıbrıs Adası'nın bağlantısız ve bağımsız bir konumda olmasının sağladığı avantajı kullanmak isteyen İngiltere, Ada'ya kurduğu iki askeri üs ile Ada'daki varlığını sürdürmeyi devam ettirmiştir.

KKTC'nin kurulmasıyla birlikte Ada'nın hukuken de ikiye ayrılması ile uluslararası zeminde çözüm olarak ortaya konulan çabaların esasen, Rum tarafını Ada'nın resmi temsilcisi olarak görme ve gösterme gayretlerine sahne olduğu görülmektedir.

BM tarafından Ada'daki soruna en kapsamlı çözüm önerisi olarak sunulan Annan Planı; yapılan referandumla KKTC tarafından kabul edilirken, Rum tarafının plana red oyu vermesiyle sonuçlanmıştır. Rum tarafından referanduma hayır oyu çıkması, hem BM hem de AB'de hayal kırıklığı yaratmıştır. Buna rağmen KKTC üzerinde uygulanan izolasyonlar kalkmamış üstelik Türkiye üzerinde sorunun çözüme kavuşturulması için baskılar artmıştır.

Petrolün ve enerji dağıtım hatlarının varlığı sebebiyle daha da artan Kıbrıs'ın jeostratejik önemine bağlı olarak AB'nin Ada'ya ve sorunlarına ilgisini daha da arttırması ve GKRY'nin AB' ye üyeliği, sorunu daha da karmaşık hale getirmiştir. 2002 seçimleri ardından "çözümsüzlük çözüm değildir" söylemi ile Kıbrıs politikasında yön değişikliği görüntüsü veren Türkiye'nin AB üyeliği müzakerelerinde karşısından en çok gördüğü sorun Kıbrıs konusu olmuştur. Türkiye'nin AB üyelik sürecinde Kıbrıs bağlamında en yoğun tartışma, Ek Protokol konusunda olmuştur. Türkiye, 17 Aralık 2004

tarihli AB Zirve Karar'ının ardından 3 Ekimden önce müzakerelere başlayabilme şartı olarak Ek Protokol'ü imzalamakla birlikte bir deklarasyon yayınlarak Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tanınması anlamına gelmediğini vurgulamıştır. Uyum Protokolü olarak da bilinen Ek Protokol'ün imzalanmasının ardından GKRY'nin tanınması konusu ortaya çıkmıştır.

AİHM tarafından Kıbrıslı Rumların açtıkları davalarda verilen kararlar da Kıbrıs'ta yeni bir hukuki süreci beraberinde getirmiştir. Mülkiyet davalarının sonuçları KKTC tanınmamış olduğu için, Türkiye'nin yükümlülüğü haline getirilmiştir.

24 Şubat 2008 tarihinde Güney Kıbrıs'ta AB üyeliğinden sonraki ilk Başkanlık seçimi yapılmış, seçimleri AKEL in kazanmış olması çözüm ümitlerini bir kere daha yeşertmiştir. Ancak; seçimlerden kısa bir süre sonra GKRY tarafından yapılan açıklamalar, Kıbrıs'ın iki kesiminde yönetimi temsil eden CTP ve AKEL'in geçmişe dayalı derin ilişkilerinin bile sorunu çözmeye yetmeyeceğini göstermiştir. Türk tarafı Annan Planı zemininde çözüm ararken Rum tarafı çözüm rotasını AB' ye çevirmiş görünmektedir.

Her iki taraf açısından da güven ilişkisi ciddi zarar görmüştür. Bu nedenle ki, Genel Kurmay Başkanı Büyükanıt, Ada'nın stratejik önemini de vurguladığı ziyaretinde Kıbrıs Türk Toplumunu için de önemli mesajlar ortaya koyarak, Türkiye'nin Ada'daki kırmızı çizgilerini ve gerekçelerini net bir şekilde ifade etmiştir.

Ada üzerinde yaşayan,her iki tarafın istekleri değerlendirildiğinde arada en ufak bir ortak noktanın sağlanamadığı ve kolay kolay da sağlanamayacağı gerçeği ortaya çıkmaktadır.Ortak noktada buluşmayan istekler ve Ada'daki iki toplum arasında birbirlerine karşı olan güvensizlik,Kıbrıs Adası'nda antlaşma yolu ile bir çözümün kolay olmayacağını göstermektedir.Bu nedenle ki şüphesiz Kıbrıs sorununun

geleceğinde artık AB önemli bir söz sahibi olmakla beraber, uluslararası konjonktür ve iç dinamikler etken rol oynayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'IN YERİ VE ÖNEMİ

1.1. Tarihî Arka Plan

İlk çağlardan itibaren jeostratejik önemi itibari ile Kıbrıs Adası adeta Orta Doğu'da bir karakol görevini üstlenmiştir. Ada, Doğu Akdeniz'in kavşak noktasında yer alması sebebiyle ve bölgesel olduğu kadar küresel istikrar açısından da oldukça büyük önem taşımaktadır.

Stratejik öneminden dolayı tarih boyunca Ada sürekli el değiştirmiştir. Mısırlılar, Hititliler, Akalar, Dorlar Firikliler, Asurlular, Persler, Romalılar, Araplar, Fransızlar, Cenevizliler, Venedikliler, Osmanlılar, İngilizler Kıbrıs'ta yaşamış milletlerdendir. Bu milletler yaşadıkları dönem boyunca Ada'da izler bırakmışlardır.

Doğu Akdeniz üzerinden yapılan ticaretin Ada'ya yerleşen korsanlar tarafından engellenmesi, Ada'da yaşayan Rumların dini özgürlüklerinin kısıtlanarak baskı ve şiddet görmeleri sonunda Osmanlılardan yardım istemişlerdir. Osmanlı gerek bu talebe cevap vermek, gerekse Akdeniz'deki kendi hak ve menfaatlerini koruyup, Anadolu'nun güney sahillerini güvence altına almak düşüncesiyle 1571 yılında Ada'yı fethetmiştir.¹

Bölgedeki ticaret yollarını kontrol altında tutan ve bağımsız bir toprak parçası olan Kıbrıs Adası, gerek ekonomik ve gerekse güvenlik nedenleriyle bölgenin önemli bir kilit noktasındadır. Bu sebeptir ki İngiltere, 1877–1878 Osmanlı - Rus Harbi sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun Ruslara yenilmesini, ve Osmanlı'nın, Rusların ilerlemesine engel olmak amacıyla kendisi ile işbirliği yapma teklifini fırsat görmüş, Rusya'ya karşı Osmanlı

¹ Ahmet GAZİOĞLU; **Kıbrıs' ta Türkler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 1994, s.41

İmparatorluğu'nu korumak ve en önemlisi Doğu Akdeniz, Süveyş Kanalı ve Asya üzerindeki ticaret yollarını güvenlik altına almak adına Osmanlı İmparatorluğu ile antlaşma yapmıştır.

4 Haziran 1878'de yapılan ve "Kıbrıs Antlaşması" olarak anılan antlaşmanın 1 Temmuz 1878 tarihli ekinin 6. maddesinde, Rusya'nın 1877–78 Savaşı'nda Asya'da almış olduğu bazı vilayetleri Osmanlı Devleti'ne iade etmesi halinde, İngiltere'nin de Kıbrıs'ı geri vermesi düzenlenmişti. Bu nedendir ki, Lozan Antlaşması'na kadar İngiltere'nin Ada üzerindeki egemenliği yasal (de facto) kalmıştır.² Ancak İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri ile birlikte girmesini, kendi adına bir fırsat olarak görmüş ve 5 Kasım 1914'te adayı ilhak etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmanın ve yeni bir devlet olmanın getirdiği sorunlar nedeni ile, Lozan Antlaşması'nda bu ilhakı tanımak zorunda kalmıştır. İlhakın ardından İngiltere, 1925 yılında Ada'nın statüsünü değiştirmiş ve burayı sömürgesi ilan etmiştir.

Ada'nın İngiltere idaresi altında kaldığı süre boyunca Kıbrıs toplumunun çoğunluğunu teşkil eden Rumlar, 1878 yılından itibaren Yunanistan ile birleşmek (Enosis) yolunda niyetlerini ortaya koyup bu yolda çaba sarf etmişlerdir. Bu maksatla 1 Nisan 1955'de oluşturdukları Kıbrıslı Savaşçılar Organizasyonu (E.O.K.A) isimli terör örgütü ile Türk toplumunu sindirme politikalarını fiili olarak uygulamışlardır. Rumların bu faaliyetlerine Türk toplumu Türk Mukavemet Teşkilatı (T.M.T.) ile cevap vermiştir.³

Türk ve Rum toplumlarının karşılıklı mücadelelerinin şiddetlenmesi üzerine; İngiltere'nin öncülüğünde Ada'da tırmanan olayları yatıştırmak ve Kıbrıs'ın statüsünü netleştirmek adına 1959 yılında Yunanistan ile Türkiye ve İngiltere'nin taraf olduğu Londra ve Zürih Antlaşmaları imzalanmıştır. Bu antlaşmaların hemen ardından ise 1960 yılında her iki kesimce kabul edilen Anayasa sonucu, Türk- Rum ortaklığında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur.

² SİSAV Vakfı, **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul- Eylül 1990, s.1

³ Celal ERDÖNMEZ, Tarihi Boyutuyla Kıbrıs, "**Kıbrıs Laboratuvarı**." Der. Şenol Kantarcı, 1. Baskı, İstanbul, Aktel, Nisan 2005, s.11

Ayrıca, bu Anayasa'ya bağlı Garantörlük Antlaşması ile; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'ye garantörlük hakkı da tanınmıştır.

Ancak, Rumlar bu gelişmeyi Enosis'i gerçekleştirmeye yönelik bir basamak olarak değerlendirmek istemişlerdir. Bunun neticesinde de; yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yeni hükümetinin göreve başlamasının üzerinden çok geçmeden anlaşmaların uygulanması ile ilgili olarak anlaşmazlıklar baş göstermeye başlamıştır. Her şeyden önce, 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının özünü teşkil eden iki toplumlu yapı, Rumların Enosis emellerini gerçekleştirmenin önündeki engel olarak görülmüştür. Öncelikli olarak Türk toplumu temsilcilerinin anayasanın kendilerine vermiş olduğu yetkilerini kısıtlamaya çalışan Rumlar, Türk memurlarının buldukları resmi görevlerden uzaklaştırılması için yoğun bir baskı ortamı da oluşturmuşlardır.

30 Kasım 1963 tarihinde Rum lideri Makarios , Enosis zihniyeti içinde; Anayasada "*tadil edilemez*" diye belirtilen birçok temel maddeyi de kapsayan ve Türk tarafının devlet mekanizmasında anlamlı ve etkin bir rol oynamasına olanak tanıyan hakları ortadan kaldırmayı amaçlayan ve on üç maddeden oluşan "*anayasa değişikliği*" önerilerini sunmuştur. Bu önerilerden çıkacak sonuç kısaca, Kıbrıslı Türk olan Cumhurbaşkanı Muavini'nin veto hakkının ortadan kaldırılması; Temsilciler Meclisi'nde ayrı çoğunluklar ilkesinin ortadan kaldırılarak kararların basit çoğunlukla alınması; ayrı belediyelerin ortadan kaldırılması gibi Kıbrıs Türk toplumu için hayati önem taşıyan maddelerin değiştirilmesi olarak gösterilebilir. Önerilerin temelinde, Kıbrıs Rumlarını *Kıbrıs Halkı* durumuna getirmek, ortaklığı yok etmek, Türkleri azınlık durumuna düşürmek hedefi yatmıştır. Öneri, Kıbrıs Türk tarafınca derhal ve Türkiye tarafından da 16 Aralık 1963 tarihinde reddedilmiştir.⁴

Rumlar Enosis hayallerine bir an önce kavuşmak amacı ile, Kıbrıslı Türklere karşı baskı faaliyetlerini arttırmışlardır. Türkiye'nin diplomatik faaliyetleri ve iyi niyet yaklaşımlarına rağmen, Ada'da Rumların Türklere

⁴ Ahmet AYDOĞDU; *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları*, İstanbul, Asil Yay., 2005, s.46

yönelik gerçekleştirdikleri ezici faaliyetler bir türlü dinmek bilmemiştir. 1963 yılında “Kanlı Noel” olarak tarih sayfalarında yerini alan olaylarda birçok Türk acımasızca katledilmiştir. Kıbrıs Türk halkı önce devletin tüm organlarından dışlanmış ve akabinde de 11 yıl boyunca insanlık dışı muameleye tabi tutulmuştur. Ada'nın %3'lük bölümü kuşatma altına alınarak; göçmen olan 30 binden fazla Türk okullarda sinema salonlarında ve camilerde barınmak zorunda bırakılmıştır. Ayrıca, üretimle ilişkisi kesilen Kıbrıslı Türklerin dış dünya ile de bağlantı kurması engellenmiştir. Her yaşta Kıbrıslı Türk erkekler ellerinde silah can güvenliğini sağlama mücadelesine girmişlerdir. Bu gelişmeler karşısında Türkiye garantörlük hakkını kullanarak Kıbrıs'a, 20 Temmuz ve 14 Ağustos 1974 tarihlerinde olmak üzere iki defa Barış Harekâtı düzenlemek zorunda kalmıştır. Bu hareketler sonunda olaylar dinmiş ancak “Kıbrıs Cumhuriyeti” bir kez daha işler duruma getirilememiştir. Sonuçta, Rumların uzlaşmaz tutumları nedeniyle önce 1975'te Kıbrıs Türkleri tarafından Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş, ardından da 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ilan edilmiştir.

1.2 Kıbrıs'ın Jeopolitiği ve Önemi

Jeopolitik kavramı; coğrafi politika, coğrafyaya dayanan politika ya da coğrafyanın yön verdiği politika olarak açıklanmaktadır. Bir başka tanıma göre ise jeopolitik : “Coğrafi bölgenin ve tarihi gelişmelerin etkisi altında değişen siyasi hayat şeklinin (yani devletin) üzerinde yaşadığı yer.” ile ilişkisidir.⁵

Bir toprağın stratejik ve jeopolitik önemini belirleyen başlıca unsurlar, bu toprağın herhangi bir devletin eline geçmesi halinde kazanılan imkân ve değer ile; bu toprağı kaybeden devletin siyasî ve coğrafi olarak uğrayacağı zararlarıdır. Bu bağlamda tarihe imza atmış önemli uygarlıkların büyük bir

⁵Armağan KULOĞLU, ” 2003 Uluslararası İlişkilerde Jeopolitik ve Strateji”, ATAUM Uluslararası İlişkiler Uzmanlık Programı Ders Notu, Ankara, ATAUM, 2005

kısımının örneğin, Mısır uygarlığının ya da Arap uygarlığının çıkış noktalarının Akdeniz kıyıları olduğunu görürüz.

Kıbrıs, jeopolitik konumu itibari ile bu açıdan önemini daima korumuştur. Ancak, Kıbrıs asıl önemini dünyanın en büyük ulaşım koridoru üzerinde bulunuşundan kazanmaktadır. Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de 34.33–35.42 enlem, 32.17–35.42 boylamları arasında Sicilya ve Sardunya’dan sonra Akdeniz’in üçüncü büyük Adasıdır. Yüzölçümü 9.251 kilometrekare olan Ada’nın doğu - batı mesafesi 225 kilometre, kuzey - güney mesafesi 93 kilometredir. Türkiye’ye 71, Suriye’ye 98, Mısır’a 384, Yunanistan’a 900 kilometre uzaklıktadır.⁶ Bu konumu nedeni ile Ada geçmişten günümüze kadar, gerek Anadolu ve gerekse diğer bölge ülkeleri için vazgeçilmez öneme sahip olmuştur.

Ada Coğrafi konumu itibarıyla dünya petrol rezervinin yüzde 65 ine sahip olan Ortadoğu’yu kontrol eden bağlantısız liman ve üs niteliğindedir. Bölgenin önemli merkezlerine olan uzaklığı ise Ada’yı daha da önemli bir hale getirmektedir. “Yüzölçümü 9283 km² olan Ada’nın,

100 km alanında bulunan merkezler: Türkiye ve Suriye sahilleri.

300 km alanında bulunan merkezler: Mersin, Şam, Beyrut, Hayfa.

400 km alanında bulunan merkezler: Antalya, İskenderiye, Amman.

600 – 700 km alanında bulunan merkezler: Ankara, Girit Adası, İstanbul, Irak, S. Arabistan.⁷

Kıbrıs Adası’nın yukarda ifade edilen merkezlere uzaklığı dikkate alındığında; Ada’nın güvenlik açısından ne denli önemli olduğu bir kez daha

⁶ İsmail BOZKURT, Kıbrıs Tarihine Kısa Bir Bakış. **Avrupa Birliği Kısacında Kıbrıs Meselesi: Bugünü ve Yarını**, ed.İrfan Kaya Ülger, Ertan Efegil, Ankara, 2001. s. 9.

⁷Hakan KILDOKUM, “Uluslararası İlişkilerde Jeopolitik ve Strateji”, **ATAUM Uluslararası İlişkiler Uzmanlık Programı**, Mart 2004, Ankara. s.4 (Erişim) <http://hakankildokum.googlepages.com/Kbrs.doc> , 03 Nisan 2008

görülecektir. Bu nedendir ki Ada, Ortadoğu'da ve Doğu Akdeniz'de etkin olmak isteyen küresel bir güç açısından vazgeçilmez öneme sahiptir.

Bu bölgenin sürekli sorunlu bir bölge olmasının altında da, küresel ve bölgesel güçlerin etki alanını genişletme politikaları yatmaktadır. Tarihin her döneminde çıkar çatışmalarına sahne olan Ortadoğu bölgesinin kontrolü açısından Kıbrıs Adası'nın bağlantısız ve bağımsız bir konumda olması büyük avantaj sağlamaktadır. Sorunlu ve stratejik öneme sahip merkezlere yakınlığı Kıbrıs Adası'nı kontrol edilmesi gereken cazip bir coğrafya haline getirmiştir Akdeniz, dünya petrol rezervlerinin 2/3'üne sahip Orta Doğu ile dünyanın ana stratejik hammadde kaynağı Afrika'nın çevrelediği bir deniz olup, dünyanın en büyük deniz koridorudur. Normal dönemde Akdeniz'de bir günde her an seyir halinde olan yük ve ticaret gemilerinin sayısı 3000–4000 civarındadır. Son 20 yıldır Türk boğazlarından bir yıl içinde sadece Rusya'ya ait 30–40 bin ticaret gemisi Akdeniz'e geçiş yapmıştır. Akdeniz, Orta Doğu petrolünü Batı ile buluşturmakta, Hint Okyanusu'nun ticaret rotalarını en kısa yoldan Atlantik'e ve Rusya'nın Karadeniz Limanları'nı, Atlantik ve Hint Okyanusu'na bağlamaktadır. Yakın gelecekte de Orta Asya petroleri Akdeniz suyolundan taşınacaktır. Dolayısı ile Akdeniz Batı'nın en gelişmiş endüstrilerinin pazarlarını ve kaynaklarını içermektedir.⁸ Aynı zamanda Doğu Akdeniz, Hazar Bölgesi'nin sahip olduğu enerji kaynaklarının dünya pazarına açılmasında önemli bir role sahiptir. Bu önemli rol, Batı'nın gelişmiş ekonomisine duyduğu enerji ihtiyacını Orta Doğu'dan sonra Hazar Bölgesi'nden karşılamak için bu bölgeyi kontrol altına almak istemesine vesile olmuştur.

Ada üzerinde hâlihazırda kurulu ya da ileride kurulacak olan askeri üsler - hava ve deniz üsleri - Doğu Akdeniz üzerindeki denetimi sağlamada büyük ölçüde etkili olacaktır. Orta Doğu ya da Afrika'ya yapılacak harekâtlar ve bu bölgelerin savunulması ada üzerinden rahatlıkla gerçekleştirilebilir. Kıbrıs Adasının stratejik amaçlarla kullanılması aynı zamanda Orta Doğu'da etkili

⁸ Mehmet ATAY, "Uluslararası Jeopolitik Egemenlik Mücadelesinde Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Akdeniz'de Bölgesel Güvenlik, http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_263.htm, 15 Mart 2008, s. 1

olmanın bir yoludur. Bu nedenle İngiltere, Magosa yakınındaki Dikelya Üssü'nü ve Limasol yakınındaki Akrotiri Üssü'nü, dünyada kendi yönetimi ve denetimindeki mevcut üslerini kapatmasına rağmen korumakta ısrar etmektedir. Bu üsler, antlaşmalar gereği İngiliz hükümlerlik haklarının devam ettiği bölgelerdir. Kıbrıs Ada'sı, gerektiğinde askeri bir yığınak bölgesi, hava kuvvetleri için mükemmel bir üs, insanlı ve insansız istihbarat ve karşı istihbarat faaliyetleri için çok değerli fırsatlar sağlamaktadır.⁹

Tarih boyunca kurulan ve ayakta kalabilen birçok devlet, denizcilik gücü var olduğu sürece, gücünü ve devrine göre süper devlet olabilme özelliklerini koruyabilmiştir. Gerek Hızır Hayrettin Paşa ve gerekse Sir Walter Raleigh'e göre; "Denizleri kontrol edebilen dünya ticaretini; dünyanın zenginliklerini kontrol edebilen de dünyayı kontrol eder." Aynı şekilde jeopolitik alanda önemli çalışmalar yapan, deniz stratejisti Alfred T. Mahan'a göre de: "Okyanusları kontrol edebilen, istediği yere, istediği zamanda müdahale edebilir. Askeri gücünü, dünyanın neresine isterse sevk edebilir. Okyanusları kontrol edemeyen, politik ve ekonomik bir dev bile olsa dünya çapında bir hareketsizliğe mahkûmdur."¹⁰

Kıbrıs Adası bulunduğu bölge açısından her dönemde önemli bir konuma sahip olmuştur. Ada, konumu itibari ile, tarih boyunca küresel ve bölgesel güçlerin, gerek ticari ve gerekse askeri nedenlerle kontrol altında tutmak istedikleri bir noktadır. Ayrıca yer aldığı bölgenin sürekli bir çalkantı içinde bulunması ve bölgede güvenlik açısından istikrarının olmaması sebebiyle ada, diğer devletlerin her zaman hâkimiyet emellerine açıktır.

⁹Elif Hatun KILIÇBEYLİ, "Kıbrıs'ın Jeopolitikası: Avrupa ve Avrasya İçin Önemi.", **Kıbrıs Laboratuvarı**, der. Şenol Kantarcı, 1. Baskı, İstanbul, Aktüel, Nisan -2005 s.23

¹⁰ Kıbrıs'ın Türkiye İçin Önemi Nedir? (Erişim) <http://www.derinport.biz/osmanli-ve-genel-turk-tarih/5103>, 15 Mart 2008

1.2.1. Türkiye İçin Önemi

Stratejinin ana unsurlarını oluşturan temel elemanlar ve Kıbrıs stratejisinin ana unsurları olan güç, zaman ve mekânı destekleyen en önemli elemanlar ulusal çıkar ve ulusal hedeflerdir.¹¹ Bu nedendir ki; Ada'ya hâkim olan ülke önemli politik ve ticari avantajları kazanmaktadır. Şu da unutulmamalıdır ki Kıbrıs'ın kontrolüne sahip olan bir ülke, aynı coğrafyayı paylaştığı diğer ülkelerin dostluğunu ya da düşmanlığını da kontrol altına almış demektir.

Türkiye için yaşamsal bir değer taşıyan Kıbrıs Adası, on ikinci yüzyıldan bu yana dünya siyasetinin ve ekonomisinin göz bebeği olan Doğu Akdeniz'in, merkezinde yer almaktadır. Ada, Türkiye, Suriye, İsrail, Afrika'nın kuzey bölgesi, İran ve Irakla bağlantılı bir coğrafi konumdadır. Kıbrıs Adası, Türk Boğazları'na, Hazar Havzası'nda bulunan büyük petrol ve doğal gaz rezervlerine yakınlığı; Bakü- Tiflis- Ceyhan Boru Hattı'nın, Ortadoğu petrolünün ve Orta Asya'daki enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara açılımının kontrolü itibariyle Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve diğer küresel ve bölgesel güçler için büyük önem arz etmektedir.¹²

Ayrıca Ada'nın önemli oranda Ortodoks nüfusu üzerinde barındırması, Ada'nın açık denizlere çıkışta önemli bir noktada olması, ticaret ve enerji havzasında yer akması gibi özellikleri , küresel güç olarak Sovyet Rusya'nın da her zaman Kıbrıs'a ilgi duymasını sağlamıştır. Günümüzde de aynı gerekçeler Rusya açısından halen geçerliliğini korumaktadır. Bu durum, Türkiye'nin kuzey komşusu ile olan ilişkilerinde belirleyeceği stratejiler açısından önemli bir rol üstlenmektedir.

Bununla birlikte Ada'nın Türkiye için bir başka önemini belirtirken Türkiye'nin Ege'deki kuşatılmış durumunu da gözden geçirmek

¹¹ Erol MÜTERCİMLER; **21.YY. ve Türkiye Yüksek Strateji**, İstanbul, Güncel Yay. 2.Baskı, 2000, S.30

¹² Levent Ersin ORALLI, '' Kıbrıs Meselesi Bağlamında Türk Amerikan İlişkileri'', **Siyasi İlimler Türk Derneği,4. Lisansüstü Konferansında Sunulan Tebliğ**. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Kasım 2006,

gerekmektedir. Türkiye'nin Ege denizinde Yunan adalarıyla çevrili olduğu göz önüne alınacak olursa; Türkiye'nin, deniz yoluyla en önemli ve hatta tek çıkış noktası Kıbrıs Adası'nın olduğu inkar edilemez. Ayrıca, Türkiye'nin etkin bir askeri varlık bulundurma imkânına sahip olduğu Ada, Türkiye'nin güvenliği açısından daima önemli bir nokta olmuştur.

1923 Lozan Antlaşması ile Türkiye, Yunanistan ile arasında yeni bir savaşın çıkmasına engel olmaya yönelik tedbirler almaya gayret göstermiştir. Ege'deki adaların silahsızlandırılması bu gayretlerden en önemlisi olarak gösterilebilir. Antlaşma uyarınca; adaların silahsız bölge olarak kalması kararlaştırılmıştır. Ancak Yunanistan bu anlaşmaya uymamış ve II. Dünya Savaşı öncesinde başlattığı Ege Adaları'nı silahlandırma sürecini 1974 Barış Harekâtı'nın bitimi ile hızlandırmış, ayrıca birçok adayı da lojistik destek amaçlı kullanmıştır. Yunanistan'ın Ege Adaları üzerindeki bu faaliyetleri, Türkiye üzerinde ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan en önemli anlaşmazlık konularının başında, Yunanistan'ın taraf olduğu, ancak Türkiye'nin imzalamadığı, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin, taraf olan ülkelerin karasularını 12 mile kadar çıkartmalarına olanak sağlayan hükmü uyarınca Yunanistan'ın, uygun gördüğü zamanda ve ortamda, yürürlüğe koyma yoluna gidebileceğine dair ısrarlı tutumu ve bu yöndeki açıklamaları gelmektedir. Hali hazırda 6 mil olarak uygulanan karasuları dikkate alındığında, Yunanistan Ege'nin yüzde 43.68 'i, Türkiye ise yüzde 7.46'sı üzerinde egemenliğe sahiptirler. Geri kalan yüzde 48.85'lik alan uluslararası sular olarak kabul edilmektedir. Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkartması ve buna Türkiye'nin de aynı yönde karşılık vermesi durumunda Yunanistan yüzde 71.53 , Türkiye yüzde 8.76 oranında Ege'de egemenlik hakkına sahip olacaklardır. Görüldüğü gibi her iki ülke birlikte karasularını 12 mile çıkartmaları durumunda dahi Türkiye'nin kazanımı sadece bir birim olurken

Yunanistan karasularını 28 birim arttırmaktadır.¹³ Yunan hükümetlerinin uluslararası alanda sürekli dile getirdiği kıta sahanlığı sorunu, iç politika malzemesi olarak da kullanılmaktadır. Bu konunun Yunan hükümetlerince her fırsatta gündeme getirilmesi; zaman zaman iki ülke arasında ciddi gerginliklerin yaşanmasına neden olmaktadır.

Bu bilgiler ışığında; gerek Doğu Akdeniz Kıta Sahanlığı'nın paylaşımı, gerek deniz yetki alanları ve gerekse hava sahası açısından Ada'nın önemi daha da arttırmaktadır. Ada'nın Türkiye'nin etkinliğinin olmadığı herhangi bir siyasi birliğin kontrolü altına girmesi durumunda, Yunanistan ile yaşanan kıta sahanlığı, karasuları ve hava sahası gibi benzer birçok sorunla Kıbrıs ve civarında da karşılaşmamız olasıdır. Böyle bir sorunla karşılaşmak, Türkiye için hayati önem taşıyacak nitelikte olan ulusal çıkarlarını tehdit edeceği gibi yeni güvenlik sorunlarının doğmasına da sebep olacaktır. Tıpkı Ege'deki dengelerin Türkiye'nin aleyhine bozulması ile Türkiye'nin zor durumda kalması gibi, Akdeniz'de de Kıbrıs Adası Yunanistan'ın egemenliğine girerse, Türkiye adeta nefes alamaz hale gelecektir.

1990 sonrası dönemin stratejik bölgesel gelişmeleri ışığında Orta Asya petrollerinin enerji hattı Türkiye'nin güneyinin güvenlik ve savunma sorununu arttırmıştır. Türkiye yakın bir gelecekte dünyanın önemli enerji terminallerinden birisi olacağından, bölgenin ticari önemi de artacaktır. Dolayısı ile Türkiye bu ekonomik ve ticari potansiyeli "güvenlik altına almak zorundadır." Örneğin, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) tamamen bitirildiğinde bölgenin dünya ile bağlantısı İskenderun - Mersin arasından sağlanacağından 40 mil güneyde Kıbrıs'tan bölgenin ticari yol güvenliği garanti altına alınmalıdır.¹⁴

Ada, Anamur'dan sadece 40 mil uzaktadır. Bu durum; Türkiye'ye komşu olan ülkelerin Türkiye üzerinde tarihten gelen yayılmacı emeller besledikleri

¹³Mustafa KİBAROĞLU, "Ege-Doğu Akdeniz Denklemine Kıbrıs'ın Stratejik Konumu ve Annan Planı", **Mülkiye Dergisi**, Sayı 242, Mart 2004, s.2

¹⁴ Atay, **a.g.m.**, s.3

göz önüne alınacak olunursa; Kıbrıs'ın Türkiye için bir başka stratejik önemini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Kıbrıs Ada'sının Türkiye için diğer bir önemi de hiç şüphesiz en başta aynı soydan gelip, aynı dil ve kültürü paylaştığı Kıbrıs Türk Halkı'nın yaşamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, 1960 yılında yapılan Garanti Antlaşması ile Türkiye, Ada'da huzuru, güveni ve bağımsızlığı sağlayıp koruyacağına dair uluslararası yükümlülük altına gitmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin uluslararası antlaşma ve yükümlülüklerine bağlılığını kanıtlaması bakımından Kıbrıs önemlidir.

Türkiye Kıbrıs'a karşı herhangi bir uluslararası yükümlülük taşımasa bile kendi sahillerinin güvenliği açısından Kıbrıs'ın başka bir devlet elinde bulunmasına izin veremez. Zira, Kıbrıs'ın düşman elinde olması durumunda, Türkiye ile Ada arasında yüzyıllardır var olan kültürel ve tarihi birliğin yok olmasının yanı sıra aynı zamanda Anadolu'nun bütün ikmal yolları kapanacak, Türkiye'nin kendi güvenliği de tehlikeye girecektir.

1.2.2. Yunanistan İçin Önemi

Yunanistan için Kıbrıs adeta Yunan Pan Helenizm'inin bir parçası ve uzantısıdır. Her ne kadar bazı zamanlarda Yunanistan ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin politikaları çatışsa da ortak hedefleri Enosis'e varmaktır. Kıbrıslı Rumlar, Ada'nın İngiliz hâkimiyetindeki ilk yıllarından itibaren Enosis taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. O tarihten günümüze kadar da her fırsatta bu taleplerini dile getirmişlerdir. Bu istek Kıbrıs Sorununun temelidir. 1950 yılında yapılan sözde halk oylamasının yıl dönümü münasebeti ile 13 Ocak 1952 günü Lefkoşa'nın Faneromeni Kilisesi'nde yapılan ayinde konuşan Makarios III, " Kıbrıs halkı yirminci yüzyılda halen Yunanlıdır. Yunanistan'dan başka bir ülkenin idaresine tabi olmaktan başka istekleri

olmayan bir toplumun Kıbrıs'ta var olduğunu İngilizler bilmelidir.” diyecektir.¹⁵ Bu hedef doğrultusunda Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıs'ta Enosis hayali ile önce İngilizler ve ardından da Türklerle mücadeleye girmiştir.

Yunanistan için Kıbrıs'ın önemini sadece Enosis'i gerçekleştirme isteği ile sınırlamak doğru bir yaklaşım olmayacaktır elbette.

Anadolu'ya sahip olmanın yollarından biri de Kıbrıs'a sahip olmaktan geçmektedir. Zira Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de Anadolu'ya bağlı ve adeta Anadolu'nun ayrılmaz bir parçasıdır. Şayet, Ada üzerinde yaşayan Türkler Kıbrıs'tan tamamen çıkartılır ve , Anadolu'ya adeta hapsedilirse; Türkiye, gerçek anlamda savunmasız kalacaktır. İşte bu amaç doğrultusunda Yunanistan, Ege ve Batı Akdeniz'de sahip olduğu adalara güçlü füze rampaları koymak, diğer taraftan Ege'deki deniz sularını 12 mile çıkartmak ve sonunda Türk donanmasını Marmara'ya kapatmak amacındadır. Bu çalışmalar Yunanistan'ın Kıbrıs'ı elde etmeye yönelik ön hazırlıklarıdır.

Ayrıca, Yunanistan bu hedefine ulaşmak amacıyla, uluslararası antlaşmalarla silahsızlandırılması zorunlu olan Doğu Ege Adaları ile On İki Adaları silahlandırmıştır. Türkleri Anadolu topraklarına hapsetme planları çerçevesinde Yunanistan ile birlikte hareket eden Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de boş durmamış, Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs Adası'nda, silahlanma çalışmalarına girmiştir.

GKRY'nin silahlanma çabaları, Papandreou döneminde hayata geçirilen “Rum – Yunan Ortak Savunma Doktrini”ne dayandırılmıştır. Bu kapsamda, taraflar arasında “Askeri İşbirliği Antlaşması” yapılmış ve Yunan uçakları ile hava sahasının korunması işi Yunan uçaklarına havale edilmiştir.¹⁶

Yunanistan Kıbrıs Rum Yönetimi ile yaptığı ortak savunma doktrini çerçevesinde Rum yönetiminin Rusya ile yapmış olduğu S–300 füzelerinin

¹⁵ Sabahattin EGELİ, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı, İstanbul , 1. baskı, Kastaş A.Ş., Haziran 1991, s.15

¹⁶ Osman Metin ÖZTÜRK, “ Kıbrıs'ın Türkiye Bakımından Stratejik Önemi ve Füze Krizi”, G.Ü. İ.İ.B.F Dergisi, 1/99, 138–152,s.141

Ada'ya yerleştirilmesi hususunda yapılan anlaşma ve çalışmalara ses çıkarmadığı gibi destek olmuştur. Türk yönetiminin kararlı tutumu ve tepkisi sonucu GKRY yetkilileri ortamı sakinleştirmek amacıyla, füzelerin Kıbrıs'a yerleştirilmeyeceğini dünya kamuoyuna duyurmuşlardır. Bir zaman sonra ise yetkililer, füzelerin Yunan-Rum Ortak Savunma Doktrini kapsamında Baf'a kurulan hava ssnn, Girit Ada'sı üzerinden korunması amacıyla konuşlandırıldığını belirtmişlerdir.

Yunanistan ve Türkiye'nin askeri gcleri karşılaştırıldığında Kıbrıs, Yunanistan açısından zayıf noktayı oluşturmaktadır. İşte bu sebeptendir ki Yunanistan Rum yönetimi ile Ortak Savunma Doktrinini oluşturmuştur.

Yunan Savunma Doktrini, Türkiye tehdidi üzerine kurulmuştur. Tarihsel nedenlerle Yunanistan, Türkiye düşmanlığı üzerine kurduğu stratejinin gereği olarak Anadolu topraklarında sürekli hak iddia etmiştir. Hak iddiasındaki toprakların çevresinde kuşatma oluşturmak isteyen Yunanistan açısından Kıbrıs, Anadolu'nun kilidi konumundadır.

Son birkaç yıldır Kıbrıs Ada'sının çevresindeki sularda büyük petrol yataklarının olabileceğine dair haberler gündemdedir. Kıbrıs'ın çevresindeki bölgenin büyük bir kısmındaki denizaltı kaynaklarının büyük bir bölümü uluslararası hukuka göre Türkiye'ye aittir. Bu da Türkiye'nin Kıbrıs'taki uluslararası anlaşmalardan doğan haklarından vazgeçmemesi için zorunlu bir neden oluşturmaktadır. Bu sebeptendir ki Rumlar, İskenderun-Mersin-Kıbrıs hattındaki petrol sondaj çalışmaları neticesinde ortaya çıkan ekonomik boyutun farkına varmış ve Yunanistan ile birlikte AB'nin de desteğini alarak Türkiye'yi devreden çıkarmak istemiştir. Yunanistan ile yapılan Garanti Antlaşması GKRY'nin AB'ye ye olması ile birlikte hükmünü yitirecek ve Ege de Yunan karasularınının 12 mile çıkarılma problemi ortadan kalkacaktır.

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı GKRY üzerinden oynadığı oyunlar bazen perde arkasında kalsa da savunma amacıyla açıklanması mümkün olmayan

ve son yıllarda iyice artan aşırı silahlanma hırsını da Yunanistan'ın GKRY ile bütünleşen milli siyaset çizgisi çerçevesinde açıklamak gerekecektir.

Zira muhtemelen Rumların Ada'nın çevresindeki petrol yataklarına gözlerini diktiği Yunanistan tarafından biliniyor ve milli politikaları açısından bu konuda GKRY'nin her halükarda desteklenmesi gerekiyor. Bu nedenle, son bir yıl içinde özellikle Hava Kuvvetleri için sipariş verilen F-16 B 52 ve Fransız yapımı Mirage uçakları ve hatta son günlerde yine Hava Kuvvetleri için sipariş verildiği söylenen Fransız yapımı, uçaktan karaya atılan 250 km menzilli Sclap füzelerinin kime karşı, hangi gerekçe ile kullanılmasının hedeflendiğinin irdelenmesi Türkiye için yaşamsal bir husustur.¹⁷

Bütün bu tehlikelere karşı Türkiye, İngiltere'nin bile iki üssünün yer aldığı Ada'dan askerlerini çekmeyeceğini kamuoyuna duyurmalı ve kararlılığından vazgeçmemelidir.

1.2.3. İngiltere İçin Önemi

1877–78 Rus Savaşında mağlup olan Osmanlı Devleti, büyük toprak kaybına uğramıştır. Savaş sonrası imzalanan Ayastefanos Antlaşmasını çıkarlarına uygun bulmayan İngiltere, bu antlaşma hükümlerini Türkler lehine değiştirmek gerekçesiyle Berlin Kongresi'ni (1878) topladı.

Berlin Kongresi tartışmaları devam ederken İngiltere Hükümeti gelecekte Osmanlı Asya'sına Rusya tarafından yönelebilecek bir saldırıyı önlemek için garanti verme karşılığında Kıbrıs'ın teslimini istedi; tehdit ve baskıyla bunu Osmanlı hükümetine kabul ettirdi. Antlaşmaya Rusların Doğu Anadolu'dan çıkması halinde İngilizlerin Kıbrıs'ı boşaltması koşulu eklendi. Ayrıca Ada üzerinde Osmanlı egemenliğinin devam ettiğine dair İngiltere'den bir senet

¹⁷ Halil İNALCIK, *Atatürk ve Demokratik Türkiye*, İstanbul, Kırmızı Yay, 2007, s.259.

alındı. Fakat Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte İngiltere Kıbrıs'ı resmen ilhak ettiğini ilan etti.¹⁸

Bu tarihten itibaren İngiltere Kıbrıs Adası'nda hâkim bir güç olarak kalmaya devam etti. 1923 Lozan Antlaşması'nın 16 ve 17. maddeleri sayesinde de İngiltere Ada'daki sömürge statüsünü güçlendirdi.

İngiltere, her ne olursa olsun Ada üzerindeki hakimiyetinden vazgeçmediği gibi bu hakimiyeti güçlendirmek ve kalıcı kılmak adına Ada'da bir çok askeri üs kurmuş ve sürekli şekilde askeri varlıklarını sürdürme gayreti içinde olmuştur. Nitekim, Kıbrıs sorununda kalıcı çözüm olarak belirlenen adımlardan biri olan 19 Şubat 1959 tarihli Londra Antlaşması'na uygun olarak hazırlanan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın eklerinden olan Garanti Anlaşması'nın 2. maddesi, Ada'nın bütünlüğünün korunmasında Türkiye ve Yunanistan ile eşit sorumluluk yüklenmiş; yine aynı belgeyle kabul edilen Birleşik Krallık Hükümeti'nin Beyanı Ek'inde Ada'daki hâkimiyetin kendisine ait olduğu hususunu kesinleştirerek, Ada'da İngiliz askeri varlığını garantiye alan maddelerin yer almasını sağlamıştır. Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla, İngiltere'nin sömürgelerine giden yolun kısalması, Doğu Akdeniz'in İngilizler açısından önemini arttırmıştır. O tarihten bu yana Kıbrıs'ın öneminin azaldığını söylemek mümkün değildir.

1986 yılına kadar Avrupa'nın izlediği Yeni Enerji Politikası stratejisi 2000'li yıllara gelindiğinde Avrupa Birliği'nin yeni enerji arzı acil eylem politikasını devreye sokmasıyla Kıbrıs Adası Global Güçler açısından özel önemini korumaya devam etmiştir. Akdeniz'de petrol arama çalışmalarına bu dönemde hız verilmesi özellikle dikkati çeken bir konudur. Enerji koridorlarına ilişkin petrol arz ve güvenliğinin sağlanmasında Kıbrıs Adası stratejik olarak enerji savaşlarının merkezini ve kilit kapısını oluşturmaktadır.¹⁹

¹⁸(Erişim)http://www.1923turk.org/kibrisinOnemli40417.html?s=7f1b1eacde64c9a978730_b2dc4a7e6b3&_amp, 23 Mart 2008

¹⁹ Recep KÖK, "Kıbrıs Enerji Savaşları Üzerinden Denктаş'a Desteğin Bir Yolunu Bulmak," Dokuz Eylül Üniversitesi -2007, Cilt 22, Sayı 2, s.113

Küresel güç politikalarının merkezini oluşturan siyasi ve askeri hedeflerin enerji koridorlarında söz sahibi olunmasını gerekli kıldığı ortadadır. Öteden beri var olan egemen güçlerin ekonomik ve siyasi nedenlerle dünya ölçeğinde etkin söz sahibi olma arzuları, dünyanın önemli noktalarını kontrol etmelerini zorunlu kılmaktadır.

1878 tarihinde Kıbrıs'ta konumlanarak Akdeniz'de ulaşımı, ticareti ve güvenliği etkileme olanağına kavuşan İngiltere, günümüzde, Ada'daki askeri üsleriyle birlikte var olan mevcudiyetini enerji alanlarına yakın olmak ve etkin olmak için sürdürmektedir. AB, ABD eksenli bölgede varlığını daha da güçlendirme yolunda çeşitli adımlar atmışlar, bu adımların en önemli bölümünü İngiltere'nin Kıbrıs Adası'ndaki varlığı üzerinden yürüttükleri görülmektedir. İngilizler Ada üzerindeki üslerini ABD ile birlikte kullanmak için AB toprağı yapılmasını istemezken, AB'de stratejik açıdan Kıbrıs'ın birlik için önemli olduğu argümanını kullanmıştır. Hem AB hem ABD ve İngiltere Kıbrıs'ın petrol kuyularına, Arap ülkelerine ve belki de Türkiye'ye karşı bir kontrol merkezi olarak kullanacaktır.²⁰

Kıbrıs Adası'nı çevreleyen sularda 6 ila 8 milyar varil petrol iddiası da bir başka önemli gelişmeyi ortaya çıkarmış, İngiltere Ada'daki askeri üslerini egemen devlet toprağı sayarak karasularını 3 milden 12 mile çıkarma gayreti göstermektedir.²¹

Başlangıçta İngiltere açısından ticaret ve güvenlik yollarının kontrolü açısından önem taşıyan Kıbrıs Adası, değişen dünya konjonktürü ile yeni küresel aktörlerin devreye girmesi sonucunda AB, ABD ve Rusya'nın da ilgi alanına girmiştir. Ada'daki varlığını 1878'den bu yana sürdüren İngiltere, tarihsel avantajını kullanarak ve yeni ortaya çıkan küresel güçlerle ittifak yaparak Ada üzerindeki hâkimiyetini sürdürmektedir. Yeni enerji kaynaklarına ulaşmak, kritik bir coğrafyaya hâkim noktada konuşlanmak, enerji

²⁰ Rauf Denktaş, "Kıbrıs'a ABD Üssü" **Cumhuriyet Gazetesi**, 13 Aralık 2003, Yıl 80, Sayı 28556, s 11

²¹ ATO, 7 Ağustos 2005 tarihli Bülteni, (Erişim) <http://www.atonet.org.tr/turkce/index9.html>, 10 Nisan 2008

kaynaklarını kontrol etmek açısından Kıbrıs, bu gün dünden daha büyük bir önem taşımaktadır. Bağımsız ve bağlantısız bir üs konumunda bulunan Kıbrıs Adası enerji bölgesini kontrol etmenin yanı sıra geleceğe yönelik güvenlik kaygılarının giderilmesi açısından da İngiltere için dolayısıyla müttefikleri için günümüzde daha hayati bir önem taşımaktadır.

1.2.4. Avrupa İçin Önemi

Avrupa'nın Kıbrıs'a önem vermesini tek bir sebebe bağlamak yanlıştır. Sanayisini her geçen gün daha da geliştiren Avrupa, ihtiyaç duyduğu petrolün nerdeyse yüzde 80'nini Orta Doğu'dan temin etmektedir ve bu petrol Avrupa'ya Akdeniz üzerinden taşınmaktadır. Günümüzde başlayan ve 21. yüzyılda ciddi boyuta ulaşacağı beklenen dünya petrol rezervlerindeki azalış göz önüne alınacak olunursa Orta Doğu ve Akdeniz'in Avrupa için önemi daha iyi anlaşılacaktır.

AB, kurulmakta olan yenedünya düzeni içerisinde bir büyük güç merkezi olarak yerini alma çabası içindedir bu nedenle büyüme ve genişleme stratejilerinin başında Akdeniz ve Ege denizinde bir deniz hâkimiyeti kurmak gelir. Kıbrıs AB'nin bu stratejisine ulaşmasında oldukça önemli bir imkândır. Zira AB, bu hedefine ancak, anılan denizlerde çok önemli stratejik bir konumda bulunan Cebel-i Tarık Boğazı, Malta, Kıbrıs ve Girit Adaları'nı kontrol altına almakla erişeceğini bilincindedir ve bu amaçla Girit ve Malta Adaları'yla Cebel-i Tarık Boğazı'na ilaveten, Doğu Akdeniz'deki stratejik mihverleri kontrol altında tutan Kıbrıs'ı Birliğe üye yapmak için büyük gayret sarf etmiştir.

AB bugün politik ve ekonomik yönden olmak üzere iki yönden bir bölünmüşlük içinde ve giderek çözülüyor. Birincisi ABD'ye karşı her alanda doğrudan veya dolaylı bir mücadele ve rekabeti savunanlar ve ABD'yi destekleyenler arasında gerçekleşen politik bir bölünmedir. İkincisi ise AB'nin

12 çekirdek ülkesi ile diğer ülkeler arasında yaşanmaktadır. AB'nin birinci sınıf olarak kabul edebileceğimiz 12 çekirdek üyesi dışında kalan ülkeler başta serbest dolaşım yasağı olmak üzere ekonomik açıdan büyük sıkıntı içerisinde. Avrupa'nın bu politik ve ekonomik bölünmüşlüğü ABD'ye Avrupa ve Orta Doğu'da büyük bir hareket serbestisi yaratıyor. ABD-AB politik mücadelesinin en önemli boyutunu şüphesiz Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Süveyş Kanalı'nın kontrolünü sağlayan eşsiz stratejik konumu ile Kıbrıs oluşturuyor. AB Kıbrıs'ın Avrupa tarafından kontrolüne, ABD ve İngiltere ise ortak kullandıkları İngiliz üslerinin varlığının devamına öncelik veriyorlar. Bu nedenle ABD ve İngiltere Ada'daki iki kesimin varlığının devamını hem üslerinin güvenliği hem de yeni üs seçenekleri açısından değerlendirmektedirler. GKRY'nin Rusya ile olan yakın ilişkileri de ABD ve İngiltere'yi, Rumlar ve Türkler'e karşı daha dengeli bir politika izlemeye zorluyor.²²

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya liderliğini ABD'ye devreden İngiltere'nin Ada'da her koşulda ve dönemde koruduğu ve ileride de korumaya devam edeceği anlaşılan askeri üslere ilişkin haklarından stratejik ortağı olan ABD de rahatlıkla yararlanmaktadır. Nitekim ABD'nin Kıbrıs (Güney Kıbrıs) Büyükelçisi Michael Klasson, 8 Ocak 2004 tarihinde "Western Policy Center" adlı merkezde gerçekleştirilen forumda Kıbrıs ile ilgili olarak şunları söylemiştir: *"Kıbrıs ile olan ilişkilerimizin AB'ne katılımı -ki bu katılım sadece Avrupa'ya değil aynı zamanda Trans-Atlantik ortaklığına olması nedeniyle önem kazanacağını düşünüyorum. Bu ayrıca, Kıbrıs'ın - umulur ki bir bütün olarak - geçmişte olduğundan çok daha geniş bir arenaya adım atması, böylece Ada'da yaşayanlar açısından Avrupa Birliği üyeliği ile yeni sorumluluklarla birlikte yeni fırsatların doğuşu anlamına gelmektedir."*²³

²² (Erişim) http://tr.greekmurderers.net/index.php?Itemid=49&id=211&option=com_content&task=19 Şubat 2008

²³Hakan KILDOKUM,; Kıbrıs Adası ile Anadolu Yarımadası Arasındaki Siyasi İlişkinin Tarihsel Bir Analizi, **Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi**, Ankara, Mart 2004 (Erişim)<http://hakankildokum.googlepages.com/Kbrs.doc> , 10 Nisan 2008

Bu durum beraberinde AB ve ABD'nin politikalarının çakışmasını getirmiştir. AB'nin özellikle 1990 sonrasında Doğu Akdeniz'e ve Kıbrıs'a ilgisinin artması ABD ile AB arasında Doğu Akdeniz ve Kıbrıs konusunda rekabetten kaynaklanmaktadır. Nitekim Avrupa devletleri başta Almanya ve Fransa'nın da desteği ile, bölge üzerindeki egemenlik mücadelesinde ilk adımı, Kıbrıs Rum kesimini, 1 Mayıs 2004 tarihinde AB üyeliğine katarak atmışlardır. AB'nin bu kararı ile sadece bölge üzerinde egemenlik mücadelesi gerçekleşmemiş, aynı zamanda AB üyeliği sürecinde Türkiye için bir sorun oluşturarak, Türkiye-AB ve Türkiye-Yunanistan ilişkilerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Zira AB ve Yunanistan'ın , bölge'nin enerji kaynaklarının kendi pazarlarına sorunsuz olarak aktarılmasını sağlamak adına Kıbrıs üzerinde oynanan suni sorunlar yaratıp gündeme getirmekle, söz konusu enerji kaynaklarını, uluslararası piyasalara açan kapının Türkiye olmasını engellemek istedikleri söylenebilir. Böylece bu suni gündemler sayesinde kamuoyunda bölgenin güvensiz olduğuna dair izlenim yaratılması sağlanarak, sorunun çözümü adına alternatif çözüm yolları araştırılmasını sağlamak ve Yunanistan aracılığı ile petrolün aktarılacağı bir süreç yaratmak AB başta olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinin temel hedefi haline gelmiştir.

Balkanlar ve Irak'ta birçok konuda ihtilaf yaşamış olan ABD ve AB arasında Kıbrıs sorununun çözümü konusunda mutabakat bulunmasının ardında, Ada üzerinden sağlanan işbirliği yatmaktadır. AB GKRY'ni 1 Mayıs 2004'te birliğe katmakla, siyasi ve ekonomik hâkimiyet alanını genişletmiştir. Kıbrıs Avrupa, için bir ekonomik ve güvenlik nedeni Doğu Akdeniz hesaplarının bir parçası haline gelmiştir.

GKRY'nin, AB üyesi yapılması ve bu vesile ile Ada'nın AB'nin kontrolüne girmesi, AB'yi Ortadoğu'ya yakın komşu konumuna gelmiştir. Rekabet içindeki küresel güçlerin çıkarları açısından önemli bir konumda olan Kıbrıs, enerji kaynaklarının kontrolü açısından önemini arttırmıştır. ABD'nin, Irak'ı işgali dünya için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. ABD'nin Körfez Krizinde ve Irak savaşında Doğu Akdeniz'deki sabit uçak gemisi olarak

adlandırılan İngiliz üslerinden yararlanmış olması da ayrı bir önem taşımaktadır.²⁴

Akdeniz ve Orta Doğu Bölgesi AB açısından taşıdığı jeopolitik ve stratejik öneme sahiptir. Yeni Dünya Düzeni'nde bir güç merkezi olarak yer almak isteyen AB için, Akdeniz ve Ege'de hâkimiyet kurmaya yönelik politikalar genişleme stratejisinin gereğidir. AB, ihtiyacı olan petrolün yüzde 80'ini Orta Doğu'dan temin etmekte ve bu petrolün tamamına yakını Akdeniz üzerinden Avrupa'ya taşımakta, bu nedenle de AB açısından ekonomik ve güvenlik boyutu öne çıkmaktadır.²⁵

Petrolün ve enerji dağıtım hatlarının varlığı, Ada'nın jeostratejik öneminin ve buna bağlı olarak AB'nin konuya ilgisinin daha da artmasına yol açmaktadır. AB, Kıbrıs Adası'nın çevresinde olduğu ileri sürülen zengin petrol yataklarının aranması ve işletilmesinde hak sahibi olmak ve bu bölgedeki petrolün ve Baku-Tiflis-Ceyhan, Kerkük-Yumurtalık ve gelecekte Samsun-Ceyhan hatlarından akacak petrolün dünya pazarlarına ulaştırılmasından pay sahibi olmak istemektedir. Bu çerçevede, Kıbrıs Adasının Adana-Ceyhan'a sadece 65 km. uzaklıkta olması önemli bir faktördür.

AB açısından Yeni Dünya düzeninin global ve bölgesel seviyedeki güvenlik denge stratejisi iki ana eksen üzerine oturmaktadır. Trans-Atlantik ve Batı (AB) eksenlerinin üzerindeki orta-hat güvenlik şeridi, hassas bir terazi olarak iki kefe arasında yer almaktadır. Batı'da Doğu Akdeniz ve Orta Doğu alanı, Doğu'da Hindistan-Pakistan-Afganistan (Hint üçgeni) bulunmaktadır. Bu alanları dengeleyen stratejik güvenlik noktalarının birisi Kıbrıs Adası'dır. Çekirdek Güvenlik Alanı olarak nitelendirilen Körfez Havzası'nın Batı açılımı ve Afro-Avrasya eklemlerinin kesişme noktası olan Doğu Akdeniz, yeni bir bölgesel iç denge alanıdır. Afro-Avrasya alanı arasında temel kontrol noktası olan Doğu-Akdeniz Güvenlik şemsiyesinin merkez üssü Kıbrıs'tır. Güney-

²⁴ Ahmet Zeki BULUNÇ, "Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu", **Avrasya Dosyası**, cilt 10, sayı 3, (Sonbahar 2004), s.146

²⁵ Armağan KULOĞLU, "Kıbrıs Konusunda Yeni Bir Süreç ve Türkiye'nin Politikası", **Karizma**, cilt 5, sayı18, (Nisan, Mayıs, Haziran 2004), s.41.

Doğu Avrupa Güvenlik Şemsiyesinin merkezini oluşturan “Orta Balkanlar”ın güvenlik Şemsiyesinin alt-sınır noktası veya Avrupa’nın güney-doğu sınır merkezinde, yine Kıbrıs yer almaktadır.²⁶

Kıbrıs, Yeni Dünya düzeninin daha da belirginleŐtirdiđi konumu nedeniyle, sadece GKRY ve KKTC arasında bir sorun değil, aynı zamanda Akdeniz-Orta Doğu merkezli etkinlik mücadelelerindeki yeri bakımından da önem taŐıtmaktadır. Özetle, AB kendi politik tercihleri için Kıbrıs Adası’nı önemli bir merkezi s olarak görmektedir.

²⁶ Hakan HANLI, “ABD-AB ve Türkiye; Vazgeçilemez Kıbrıs” **Yeni Dünya Düzeni-Global ve Bölgesel Güvenlik Dengesi:** Yıl 3, Sayı 35, 2004, S.16,

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS SORUNUNU HAZIRLAYAN ETKENLER, SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI VE ÇÖZÜM ARAYIŞLARI

2.1. Kıbrıs Sorununu Hazırlayan Etkenler ve Sorunun Ortaya Çıkışı

Kıbrıs'la ilgili yapılan tüm inceleme ve araştırmalarda görülmüştür ki; tarih boyunca farklı güçlerin Ada üzerinde egemen olma çabalarının altında, Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutma isteği yatmaktadır. Doğu Akdeniz'in kontrolünü sağlama adına 1800'lerde Malta'yı elen geçiren İngiltere, Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiren ilk Batı'lı güç olarak Fransa ile sömürge yarışının süratlendiği 19 yüzyıl başında, ana sömürgesi Hindistan'a giden yolu tutabilmek ve sömürge yarışında öne geçmek için Kıbrıs Adası'nı çok önemsemiştir.

İngiltere'nin siyasi ve askeri çıkarları gereği Kıbrıs Adası'na yerleşmesi her ne kadar başlangıçta Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu bunalımlı dönemden çıkış ve uygulanan denge politikası gereği gibi algılanmış olsa da, sonraki süreçte yaşananlar Kıbrıs Adası'nda Osmanlı açısından sıkıntılı bir süreci beraberinde getirecektir.²⁷ Zira tarihsel süreçte bakıldığında, İngiltere'nin Ada'yı ilhak ettiğini resmen ilan etmesinden sonra Osmanlı Devleti'nin Ada'yı geri alma çabalarının yeterli ve başarılı olmadığı görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs Adası'na yeterli ilgiyi gösterememesinin sebepleri arasında, sürekli bir bunalım dönemine girmiş olan İmparatorluğu'nun egemenlik alanındaki çeşitli bölgelerde yaşanan iç isyanlar, kargaşalar yer almaktadır. Caydırıcı bir güç olmaktan çıkmış olan

²⁷ Pierre OBERLİNG; *The Road to Bellapais*, 'The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus, Columbia University Press', New York, 1982, s.29

Osmanlı İmparatorluğu dış etkilere açık hale gelmiş, dış bakılara karşı koyacak gücü kaybetmiştir. Böyle bir ortamda, Kıbrıs Adası'nı İngiltere'den diplomatik yolları kullanarak istemekten başka, bir baskı oluşturamamıştır. İmparatorluğun parçalanma sürecinde, Ada'da öteden beri emelleri olan İngiltere'nin, Osmanlı'nın Kıbrıs'ı geri istemesi talebine vereceği cevap oyalamak olmuştur.

İngiliz yönetiminin ilk yıllarından itibaren Rumlar Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı (*Enosis*) taleplerini tırmandırmaya başlamışlardır. Enosis kavramı, ilk *Megali İdea* haritasının çizildiği 1791 yılından beri gündemdedir. Bir anlamda Kıbrıs Sorunu'nun da bu tarihten itibaren başladığı söylenebilir. Yunanistan Kıbrıs'ı ilk kez 30 Aralık 1918 tarihinde talep etmiş; 18 Ekim 1928 tarihinde ise İngiltere, Rusya ve Fransa'ya bir nota vererek resmen Enosis fikrini ortaya atmış ve Ada'nın kendisine bağlanmasını istemiştir. Yunan kilisesi, Patrikhane ve Yunan Hükümeti tarafından desteklenen Kıbrıs'taki Enosis fikir ve hareketi, yıllar boyunca kilise ve okullar tarafından genç beyinlere aşılanmıştır.²⁸

Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer alan Osmanlı İmparatorluğu savaşın sona ermesiyle birlikte savaşın mağlup devleti olarak önce 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ve 20 Haziran 1920 Sevr Antlaşmaları ile kuşatılarak tarih sahnesinden çekilişin temelleri atılmıştır. İmparatorluğun çöküşü karşısında Anadolu'da başlatılan Milli Mücadele hareketi Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yeni devletini kurmuş, 24 Ekim 1923 de Lozan Barış Antlaşması'nı imzalamıştır.

Uzun müzakerelere konu olan Lozan Antlaşması'yla Kıbrıs Adası'nın İngilizlerce ilhakı tanınmıştır. Lozan Antlaşması'nda Kıbrıs 3 ayrı maddede

²⁸AYDOĞDU, a.g.e. s.10.

ele alınarak, idari yapıdan nüfus, vatandaşlık ilişkilerine değin düzenlemelerin bundan sonrası için nasıl olacağı belirlenmiştir.²⁹

Milli mücadeleden yeni çıkan Türkiye'nin önünde aşılması gereken devasa sorunlar bir an önce çözüm beklemekteydi. İnsan kaynağı, ekonomik kaynaklar, askeri kaynaklar ciddi anlamda yetersizdi. Bu süreçte Lozan'da egemen güçlerin baskılarına dayanamayan Türkiye, Kıbrıs'ın da ilerde yeniden gündemine alacak şekilde İngilizlerce ilhakına rıza göstermek zorunda kalmıştır.

Ada'nın yönetiminin İngiliz idaresine geçmesiyle birlikte, Rumların Enosis talepleri Ada'da varlığını sürdüren iki halk arasındaki ilişkiyi belirleyen en önemli etken olmuştur. Bu dönemde İngilizlerin Kıbrıs Adası'nda yaşayan Rum halkla daha yakın oldukları da yine tarihsel kaynaklar tarafından özellikle belirtilmektedir. Rumlar Ada'yı ziyaret eden İngiliz yetkilileri ve devlet adamlarına Enosis taleplerini bıkmadan usanmadan tekrarlayıp onları baskı altına almaya çalışmışlardır.³⁰ Öte yandan, Ada'da yaşayan Kıbrıs Türk halkı, Ada'nın Yunanistan'a geçeceği endişesiyle, İngiliz idaresine destek olmalarına rağmen, İngiliz yetkilileri yeniden yapılanma adıyla bir dizi politika uygulamış ancak bu politikaların neticesinde Kıbrıs'taki Türk varlığı ekonomik sıkıntıya düşmüş ve bir bölümü Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

İngiltere, Ada üzerindeki çıkarlarını ancak iki toplum arasındaki gerginliğin devamıyla koruyabileceğinin bilincinde idi. Bu nedenle bir yandan Rum toplumunun Türkler üzerinde baskı kurmasına göz yumarak Rumlarla ilişkilerini canlı tutarken diğer yandan da, Türkler üzerinde kendisinin Ada'dan çıkmasıyla, Ada'nın Yunanistan'a bağlanacağı korkusunu canlı tutmuştur.

²⁹ *Lozan Barış Antlaşmasınının 16, 20 ve 21. maddeleri doğrudan doğruya Kıbrıs'la ilgilidir. Madde 20, S.29 "Türkiye, Kıbrıs'ın, Britanya Hükümeti tarafından 5 Teşrinisani 1914 de ilan olunan ilhakını tanıdığını beyan eder" Türk Hükümeti savaştan yeni çıkmış ve içerde çözüm bekleyen bir sürü ekonomik sosyal soruların yanında Lozan'da Kıbrıs konusunda daha fazla ısrarcı olamamıştır.*,"

Lozan Barış antlaşması, Düstur 3. tertip, Cilt 5, 11 Ağust.1339-19 Teşrin 1340, **TTK arşivi**, s.29
³⁰Onur ÖYMEN, **Silahsız Savaş- Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi**, İstanbul,Remzi Yayınevi, 2002, s.411

Kıbrıslı Türkler ise Rumların, Yunanistan destekli Enosis hayali doğrultusunda yaptıkları katliamlara karşı haklarını müdafaa etmeye çalışmıştır.

İngiliz Koloni Yönetimi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada artan bağımsızlık hareketlerinden Kıbrıs'ın da etkilenmesinden endişe duymuş ve bir tedbir olarak, 1947 yılından itibaren birbirine benzeyen içerikli birçok muhtariyet planını gündeme getirmiştir. Bu planların ortak özelliği, Ada'da İngiliz hâkimiyetinin devamı sağlanmakla beraber, bir vali başkanlığında Ada üzerinde yaşayan Rum ve Türklerin nüfus oranlarına bağlı olarak her iki toplumu da temsil edecek üyelerin oluşturacağı Danışma ve Yasama Meclisi olmasıdır. Bu plan temelde bağımsızlığa atılacak ilk adım olarak görülse de Enosis planlarını gerçekleştirmediği için Rumlar tarafından reddedilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Kıbrıs Adası sorunları başlatan gelişmelere sahne olmuştur. Rumlarla birlikte Yunanistan Enosis faaliyetlerini hızlandırmış ve Yunan parlamentosu 28 Şubat 1947 tarihinde oy birliğiyle Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı yönünde karar almıştır. Yunan Hükümeti Ada'nın kendilerine verilmesi halinde Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'ye Ada'da üs verileceğini açıklamıştır.³¹ Yunanistan ve Rum yönetimi verdikleri bu güvence ile, küresel güçlerin, Enosis'i gerçekleştirmelerine göz yummalarını sağlayacaklarını düşünmüşlerdir.

21 Kasım 1949 tarihine gelindiğinde Rumlar Birleşmiş Milletlere başvurarak Ada'nın Yunanistan'a bağlanması konusunda halk oylaması (plebisit) çalışmalarına başladı. Bu gelişme karşısında Kıbrıs'ta ve Türkiye'de Türkler tarafından iki büyük miting düzenledi.

Kıbrıs'ı ele geçirmek için her yolu deneyen Rumlar 1925–1959 yılları arasında Ada'nın statükosunu değiştirmek için çeşitli teşebbüslerde bulunmuşlardır. 1950'lerin başından itibaren Rumların Enosis istekleri yoğunluk kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaptıkları diplomatik

³¹ Ahmet GAZİOĞLU, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kıbrıs", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.933

girişimlerde başarılı olamayınca 1953 yılında kurdukları EOKA terör örgütünü, 1 Nisan 1955 tarihinde harekete geçirmişlerdir. İngiliz idaresindeki Kıbrıs'ta Rumların Enosis hayalleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri terör ve şiddet hareketleri ile Ada halkı ikiye bölünmüştür. 1951 yılında Yunanistan'ın İngiltere'den Ada'nın ilhakını istemesi ile ilişkiler farklı bir boyut kazanmış ve yaşanan gelişmeler Kıbrıs Cumhuriyeti'ne kadar uzanmıştır.³²

2.2. Soruna Çözüm Arayışları

Kıbrıs sorununun çözümünün tarihsel süreci insanlık açısından oldukça dramatik olaylara sahne olmuştur. Bir yandan soruna yönelik diplomatik çözüm arayışları sürerken bir yandan da kanlı olaylar gerçekleşmiştir. Ada'daki Türk varlığının yok sayıldığı bir çözüm süreci aranmış, ancak her seferinde de sorunun kaynağı olarak Türk toplumu gösterilmiştir

1950–1960 dönemi Kıbrıs için en sorunlu dönemlerden biri olmuştur. Bir Anadolu'da bir yandan Kıbrıs mitingleri yapılırken, bir yandan da Türk Hükümeti'nin Kıbrıs sorunu diye bir sorununun olmadığı yönündeki açıklamaları oldukça dikkat çekicidir.

Dönemin basın organlarında gündemi sürekli meşgul eden “Kıbrıs sorunu” hakkında muhalefetin eleştirilerine de cevap vermek için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Ocak 1950 tarihli oturumunda söz alan Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak yaptığı konuşmada: “Kıbrıs sorunu diye bir şey yoktur. Çünkü bu Ada Büyük Britanya'nın hükümranlılığı ve yönetimi altındadır. Her ne çeşit olursa olsun Kıbrıs'tan çıkacak herhangi bir kışkırtma bu durumu değiştirmez.” diyordu.³³

³² Enver BOZKURT, Havva DEMİREL, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**. Ankara, 1. baskı, Nobel Yayıncılık, Ocak 2004, s.14.

³³ Hüseyin BAĞCI, **Demokrat Parti Dönemini Dış Politikası**, Ankara, İmge Yay. 1990, s. 101.

14 Mayıs 1950 tarihinde iktidara gelen Demokrat Parti (DP) iktidarının Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 20 Haziran 1950 tarihinde Demokrat Parti Meclis gurubunda yaptığı konuşmasında “Kıbrıs meselesi diye şimdilik bizim bir meselemiz yoktur, çünkü Yunan hükümeti de resmen Kıbrıs meselesiyle meşgul olmamaktadır. Binaenaleyh hariciyemiz de böyle bir hadisenin mevcudiyetinden resmen haberdar değildir.” demiştir.³⁴

Dönemin Türkiye Başbakanı Adnan Menderes, Balkan Paketi'na zarar vereceği gerekçesiyle Anadolu'da yapılan Kıbrıs mitinglerini milli menfaatlere aykırı bulduğu için yasaklama yoluna gitmiştir. Bu döneme bakıldığında Anadolu halkının ve hükümetin milli menfaatler konusunda aynı yörengede hareket etmediği görülmektedir. Bunda DP iktidarının dış politikada Amerika eksenli politikalar izlemesi etkili olmuştur. 1954 yılına kadar Türk Hükümeti'nin Ada'ya yönelik ilgisizliğinin altında yatan bir başka önemli etken de, Yunanistan'ın Ada'nın kendilerine bırakılması yönündeki taleplerine İngiltere'nin olumsuz yaklaşması olmuştur. 1958 yılına gelindiğinde Ada'da şiddet hareketleri iyiden iyiye artması ve Kıbrıslı Türklere karşı yapılan şiddet olaylarının Türkiye'de yarattığı kamuoyu baskısı, hükümetlerin etkin bir şekilde ilgilenmesini sağlamıştır.

EOKA'nın Kıbrıslı Türklere uyguladığı kanlı eylemlerin gün geçtikçe şiddetini arttırması beraberinde, Türkiye'nin Kıbrıs'a bakış açısında önemli değişikliklerin oluşmasını sağlamıştır. Türkiye, Ada'da yaşanan olaylar karşısında İngiltere Büyükelçisi'ne bir nota vererek, Ada'da yaşayan Türklerin can ve mal güvenliklerinin korunmasını istemiştir. Nota'da ayrıca, Kıbrıs'taki Türklerin imha tehlikesi ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmiş, bu durum karşısında Türkiye'nin tepkisiz kalmayacağı bildirilmiştir.

Kıbrıs Adası'nda iki toplumlu bir yapının oluşması Taksim ya da Enosis çözümleri üzerinde daha çok durulmasını beraberinde getirdi. Toplumlararası ve Uluslararası girişimler kalıcı bir çözümden uzak kalmıştır. Özellikle Rum kesiminin ana planının Enosis olması geçici uzlaşmaları beraberinde getirmiştir

³⁴ Demokrat Parti Meclis Gurubu, **Meclis Zabıtları**, Dönem IX, Cilt 3, 20 Haziran 1950, s. 34.

Mutabakat sağlanan konular bir süre sonra sıradan sebepler bulunarak bozulmuştur.

Türkiye, etkin bir şekilde Ada'daki Türk varlığıyla ilgilenmeye başladığı tüm süreçlerde, Uluslararası toplum tarafından Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik acil görüşmeler başlatılmıştır. Londra ve Zürih Konferansları da bu çerçevede değerlendirilebilir.

2.2.1. Zürih, Londra Konferansları ve Kıbrıs Cumhuriyeti

1931 yılından itibaren uyguladığı sıkıyönetim politikasını, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gevşetmeye başlayan İngiltere, özerk bir yönetim oluşturma çabasına girişmiştir. Bu amaçla, arka arkaya; 1947 Lord Winster Planı, 1955 Birinci Mac Millan Planı, 1955 Birinci ve Harding Planları, 1956 Radcliff Planı, 1958 2. Mac Millan Planı ve 1958 Spaak Planı (NATO Genel sekreteri) hazırlanmıştır. Bu planların ortak yanı, Ada'daki İngiliz egemenliğinin devam ettirilmesi düşüncesi üzerine hazırlanmış olmalarıdır. Söz konusu planların tamamı, "Enosis" idealini yansıtmadığı gerekçesi ile Rumlar tarafından reddedildi.³⁵

1955 yılında İngiltere'de gerçekleşen hükümet değişikliği, Ada'da yaşanan olayları ve iki halk arasındaki ilişkileri farklı boyutlara ulaştırmıştır. İngiltere, Adayı kendi etkisi altında tutmak ve Ada üzerindeki üslerini kendine mal ederek korumak amacıyla, Ada'da yaşayan Rumlar ve Türkler arasında gün geçtikçe ağırlaşan soruna çözüm çalışmaları yapmıştır. İlk olarak, 30 Haziran 1955 tarihinde Yunanistan ile Türkiye'yi Londra Konferansı'na davet etmiştir. Londra Konferansı, 19 Ağustos 1955 tarihinde başlamıştır. Açılan konferansta delegasyonlar görüşlerini belirtmişlerdir. Konferansta, Yunanistan Enosis'i, Türkiye mevcut statükonun devamını, İngiltere ise self-government ilkesini teklif etmiştir. Görüşler bir türlü uyuşmamıştır. Bu yüzden

³⁵ Bahadır Bümin ÖZARSLAN. Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı: Uluslararası Hukuk Açısından, 1. baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul Aralık 2007, s.27

konferans, 7 Eylül 1955'te dağılmıştır. Bu konferansın tek olumlu yanı, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda söz sahibi ve kuvvetli tezi olan bir devlet olduğunun dünya kamuoyu tarafından fark edilmiş olmasıdır.³⁶

Kıbrıs sorunu 1957 yılından itibaren uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Nihai bir anlaşmaya varılması için Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasında görüşmelere başlanmış ancak, yapılan girişimlerin bir türlü sonuç vermemesi ve Türk-Yunan ilişkilerini adeta bir çatışmaya itmesi NATO'nun Güney kanadını zayıflatmış ve SSCB'yi bölgede güçlü konuma sokmuştur. Bu durum Soğuk Savaş ortamının Batı lideri olan ABD'yi rahatsız etmiştir. Bu nedenle ABD Türk ve Yunan liderleri ile görüşmelere başlamıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde Yunanistan ve Türkiye Aralık 1958'de yapılan NATO toplantısında Enosis ve Taksim tezlerini terk ettiklerini açıklamışlardır. Bu olay ile bağımsız Kıbrıs yolunda ilk adımların da atıldığı söylenebilir.

5-11 Şubat 1959 tarihlerinde, Türkiye ve Yunanistan başbakanları Zürih'te bir araya gelmişler, yapılan görüşmeler sonunda bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına karar verilerek, anayasa ve diğer ilgili antlaşmalar tespit edilmiş, 19 Şubat 1959'da Londra'da, Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri tarafından imza edilmiştir.³⁷

Londra ve Zürih'te taraflar, (Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Rum Cemaati, Kıbrıs Türk Cemaati) uzlaşmaya vararak, sorunu, Ada'da yeni bir devlet kurulması ve İngiltere'nin Ada'daki egemenliğini kurulan bu devlet yapısına formüle edilmesi şeklinde bir yöntemle kısa vadeli de olsa çözmüşlerdir.

1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkler ile Rumlar arasındaki siyasi eşitlik ve yetki paylaşımına dayalı ortaklık devleti görünümündedir. Londra ve Zürih Antlaşmaları temel alınarak hazırlanan 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın eklerinden olan ve ile İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'a Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve O'nun anayasal düzenini koruma görevi

³⁶ BOZKURT,DEMİREL;a.g.e.,s.17

³⁷ ARMAOĞLU,a.g.e.,s.533

veren Garanti Antlaşması, daha sonraki süreçte hayati öneme haiz bir rol oynayacaktır. Antlaşmayla Enosis ve Taksim yasaklanıyordu. Bu esaslar çerçevesinde hazırlanan Kıbrıs Anayasası 16 Ağustos 1960'ta yürürlüğe girerek Kıbrıs Cumhuriyeti resmen kurulmuştur.

Kıbrıs'ta iki toplum arasında yaşanan sorunlara, tarafların rızasıyla geniş kapsamlı bir çözüm olarak ortaya çıkan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşunu sağlayan Antlaşma'nın da kısa zamanda sorunu çözmediği gerçeği ortaya çıktı. Yunanlılar ve Rumlar Antlaşmaya imza koyarak Enosis idealinde vazgeçmiş olmadılar. Uluslararası hukuk kuralları bile Rumların Enosis taleplerini engellemeye yetmedi.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yaratan Londra ve Zürich Antlaşmaları'nın önemli bir sonucu da, 1878'de Ada'dan ayrılan Türk askerlerinin yeniden Ada'ya dönüşünü sağlamasıdır.³⁸ 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanını içeren Antlaşma'nın yanı sıra, Lefkoşa'da iki önemli antlaşma daha imzalanmıştır. Bu antlaşmalar; İttifak ve Garanti Antlaşmalarıdır.

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran Anlaşma, Ada'da daha önceden var olan İngiliz egemenliğine dayalı üslerin varlığının devamını sağlamaktadır. Nitekim, Antlaşma'nın birinci maddesine Akrotiri ve Dikelia egemen üs bölgelerinin İngiltere egemenliği altında kalacağına dair hükmün konulması ayrıca, Garanti Antlaşması'nın 3. maddesi ile de Kıbrıs Cumhuriyeti, Yunanistan ve Türkiye tarafından üs bölgelerinde İngiltere egemenliğinin yer alması ile İngiltere Ada'daki egemenliğini hukuki olarak güçlendirmiştir..

Garanti Antlaşması ile Kıbrıs Cumhuriyeti de, kurulan düzeni muhafaza etme taahhüdü içine girmiştir. İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'de bu düzeni ve Kıbrıs'ın bağımsızlığını korumayı ve toprak bütünlüğünün devamını sağlamayı garanti ettiklerini bildirmiş olmaktadır. Ayrıca, bu üç ülke aynı zamanda Antlaşma hükümlerinin ihlal edilmesi durumunda gerekli tedbirleri alma hakkına sahip olmuşlardır.

³⁸ BOZKURT, a.g.e., s.15

Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye arasında her birinin barış ve güvenliğini sağlamak amacıyla imzalanan İttifak Antlaşması ile taraflar, ortak savunma için işbirliği yapmak ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını savunmak ile yükümlendirilmişlerdir. Anayasa'nın değiştirilemeyen veya kaldırılamayan hükümleri arasında yer alan İttifak Anlaşması, bu özelliği ile anayasa hükmü niteliğini kazanır ve anayasa düzenini garanti eden Garanti Antlaşması kapsamına sokar.

Kıbrıs Cumhuriyeti, bahsedilen antlaşmalarda yer alan şartlar altında olmak üzere 21 Eylül 1960'da Birleşmiş Milletler'in, 24 Mayıs 1961'de Avrupa Konseyi'nin üyesi olmuştur.³⁹ Böylelikle uluslararası örgütler içinde Kıbrıs Cumhuriyeti olarak yer alan Kıbrıs Adası'nda yaşayan iki toplum , uluslararası güvenceye de kavuşmuş oldu. Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında yer alan Kıbrıs Cumhuriyeti, BM'nin koruma alanı içine girmiştir. Aynı şekilde Avrupa Konseyi üyeliğinin getirdiği yükümlülükler beraberinde, iki toplumun Kıbrıs Cumhuriyeti altında uluslararası kabulünü getirmiştir. Ancak bu koruma şemsiyesi de hukuki zeminin Türk toplumu aleyhine değişmesini engelleyememiş veya engellenmek istenmemiştir.

2.2.2. 1960 Sonrası ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Sonu

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkler ile Rumlar arasında siyasi eşitlik ve yetki paylaşımı esaslarına dayalı bir ortaklık devleti görünümünü sergiliyordu. Anayasa kendi içerisinde, üniter bir devlet yapısı öngörmesine rağmen, nitelikleri itibari ile işlevsel bir federasyon yaratmıştı. Çünkü güç ve yetkiler normal bir federasyonda olduğu gibi coğrafi esasa göre dağıtılmamış; fakat topluluk temelinde dağıtılmıştı. Ancak devletin Rum kanadı Enosis'e giden yolda bir aşama olarak düşündüğü bağımsız devlet formülünde Türklere tanınan hakların bu yolu tıkadığını düşünüyordu. Bu açıdan Türklere nüfus oranlarından fazla hak tanındığını belirtiyorlar ve ayrı oy çoğunluğu aranması

³⁹ SİSAV Vakfı; **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, Eylül 1990, s.27

kuralını azınlığın çoğunluk üzerindeki hâkimiyeti olarak tanımlıyorlardı. Bu sebeple de bu kuralın uygulanmasının devletin işleyişini engellediğini ileri sürüyorlardı.⁴⁰

Aynı dönem içinde Cumhurbaşkanı olan Makarios her fırsatta anayasadan rahatsızlığını dile getirmiş, Cumhurbaşkanı yardımcısı Fazıl Küçük'ün veto yetkisinin kaldırılması Türklere tanınan memuriyet kontenjanlarının sınırlandırılması yönünde anayasa değişiklikleri taleplerini dile getirmiştir. Ancak bu talepler Türkiye tarafından reddedilmiştir. 21 Aralık 1963 yılında Makarios'un önderliğinde, Türkleri Ada'dan tamamen silecek Akritas Planı ile Kıbrıs ortaklık Cumhuriyeti bir gecede Rum Cumhuriyeti'ne dönüştürülmek istendi.⁴¹ Bu Plan'a dayalı olarak 1963 yılında Ada'da gerginlik iyice artmış, Rum tedhişçiler Türklere karşı saldırılarını hızlandırmıştır. Aslında, Makarios'un kurduğu ilk Bakanlar Kurulunda EOKA'cı eylemcilerin bakan olarak yer alması şiddet olaylarının artacağı habercisiydi. Makarios kabinesinde yer alan Galafkos Klerides, Tasos Papadopulos, Polikarpos Yorgacis, Spiros Kiprianu, Haralombos Hassapis gibi isimler EOKA'cı olarak biliniyordu. Gece yarısı baskınları, faili meçhul cinayetler artarak devam etti. 21 Aralık 1963 tarihinde Türklere yönelik başlatılan organize saldırılar sonucunda 25 Aralık 1963 tarihine kadar çok sayıda Türk katledildi. Bu katliamlar arasında 24 Aralık gecesi Rauf Denктаş'ın evi zannedilerek yapılan Rum baskınında, Tabip Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve iki çocuğunun katledilmesi olayı büyük yankı uyandırmıştır. Bu olay birçok Türkün katledildiği süreçteki Rum vahşetinin sembolü olarak tarihe "Kanlı Noel" olarak geçmiştir.⁴² Kıbrıslı Türkler, bu katliamlar sonunda, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlar ve Ada'nın %3 lük kısmında yaşamak mecburiyetinde bırakılmışlardır.

⁴⁰Emre AYKOÇ'' Kıbrıs Sorunu İçerisinde Üç Özgürlükler'', **Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi**. C serisi cilt 2 No 196–106 2002 ISSN 1302 647X 14 EA014,s.99

⁴¹ Mustafa EVRAN; '' Türkiye Avrupa İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği'', **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Yayını**, Lefkoşa Ekim 1996, s.47

⁴² Nur BATUR; **Yeniden Yaşasaydım**, Rauf DENKTAŞ, Doğan kitap, 2007, s,210

Rumların Erenköy kuşatması 1964 yılından 1967 yılına kadar sürmüştür. Makarios Hükümeti 1966 yılı Haziran'ın da Lefkoşa'yı kuşatarak üç gün boyunca giriş çıkışı yasaklamış, 8 Nisan 1967 yılında Larnaka bölgesindeki Mari köyüne gelen Rum militer güçleri köyü çembere alarak 15 gün boyunca kuşatmayı devam ettirmiştir.⁴³

Mart 1964'te T.B.M.M Kıbrıs'ta şiddetlenen Rum baskıları karşısında gerektiğinde Ada'ya müdahale kararı almış;13 Şubat 1964 tarihinde de BM Güvenlik Konseyi'ne başvuruda bulunmuştur. BM Ada'ya Barış Gücü konuşlandırmasına karar vermiştir.

BM askerlerinin Ada'ya gelişleri beklenen huzur ve refahı sağlamamıştır. BM'nin varlığına rağmen Rumlar sistemli saldırılarına devam etmişlerdir. BM Barış Gücü askerleri ise bu saldırıları önleyememişler sadece saldırı sonrası olay yerine giderek ölü ve yaralı sayısını saptayarak dünya kamuoyuna duyurmuşlardır. Ada'da yaşayan Türklere karşı saldırılar azalacağına BM'nin etkisiz olması sonucu giderek artmıştır. Dünya kamuoyu BM'nin Ada'daki varlığının sorunları çözeceğine inanmaz hale gelmişti. Çatışmaların ve saldırıların önceden bilinmesine ve bunların Türk toplumu önderlerince BM Barış Gücü'ne iletilmesine rağmen, müdahil olunmaması oldukça manidar olmuştur.

Bundan sonraki dönemde Yunanistan Ada'ya gizlice asker yığmaya başlamış ve iki toplum arasındaki bağlar, gittikçe zayıflamıştır.1968–1974 yılları arasında, iki taraf arasında barışın sağlanmasına ve düzenin kurulmasına yönelik, ilgili bütün tarafların katıldığı çeşitli girişimlerde bulunulmuşsa da faaliyetler sonuçsuz kalmıştır.⁴⁴

1 Ocak 1964'te Makarios 1960 antlaşmalarını tek taraflı feshettiğini açıklamıştır. Bunun üzerine Kıbrıs Cumhuriyeti ortadan kalkmış yerine gayri meşru Rum Yönetimi ortaya çıkmıştır. Rumlar Türklere saldırılarını

⁴³PIERRE, a.g.e. s.128

⁴⁴ ÖZARSLAN, a.g.e. ,s.29

sürdürmüş, evleri yakılıp yıkılmış, savunmasız Türkler topluca öldürülmüş, hayat yaşanmaz hale gelmiştir.⁴⁵

Kıbrıs Adası'nda Akritas Planı çerçevesindeki tedhiş hareketlerinin devam etmesi ve 1967 yılında Rum temsilciler meclisinin oybirliğiyle aldığı Enosis kararı iki önemli buhran olarak karşımıza çıkmaktadır. Kıbrıslı Türklerin kendi yönetimlerini oluşturma çabaları 28 Aralık 1967'te kurulan Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi ile, Ada fiili olarak iki özerk devlete ayrılmıştır. Bu geçici yönetimin başına Dr. Fazıl Küçük başkan yardımcılığına ise Rauf Denktaş getirilmiştir. Ancak ne yazık ki bu çözüm bile iki toplum arasındaki barış çabalarını olumlu sonuçlandıramamış, Türklerin özgürlükleri ciddi şekilde kısıtlanmış ve dahası, yaşam hakkına yönelik çok ciddi tecavüzler yaşanmıştır. Kıbrıslı Türkler oluşturulan Rumlar tarafından çevrelenen Anklavlar'da yaşamaya mahkûm edilmiş, bu bölgeler kuşatılarak dış dünya ile bağlantıları kesilmiştir. Büyük bir korku içinde yaşamaya çalışan Kıbrıs Türklerinin tek beklentisi, Anavatan Türkiye'nin bir an önce müdahale ederek, durumu normalleştirmesi, güvenliği sağlaması olmuştur.

2.3. Gelişmeler Karşısında Batı ve Türkiye'nin Tutumu ve 1974 Harekâtı

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulduğu tarihten itibaren üç yıl gibi kısa bir süre geçmesine rağmen başarısızlığa uğraması hususunda soruna çeşitli sebeplerle dâhil olan bölgelerden farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Özellikle, günümüz Kıbrıslı Rum ya da Türk aydın kesimi aralarında var olan anlaşmazlıkları Adaya da taşıyarak; bir milliyetçilik ruhu aşılammış ve dahası, körüklemiş olması nedeni ile sorunun bir başka boyutunu yaratmışlardır. Bu sebeplerdir ki Türk ve Yunanlı aydınlar Batı ile beraber Kıbrıs'ın iç sorununun sebebi olarak; geleneksel Hıristiyan- Müslüman, Türk- Yunan çatışması tezlerini gösterme eğilimi içindedirler.

⁴⁵BOZKURT,DEMİREL;a.g.e., s.28

1963 sonrasında Ada'da yaşanan sorunlar ve Ada üzerinde körüklenmeye çalışılan Helen ve Türk Milliyetçiliği düşüncesinin sonuçları zamanla, Türkiye ve Yunanistan'ı aşarak Soğuk Savaş ortamının yarattığı Doğu Akdeniz egemenliğinin uzantısı haline gelmiştir.

Kıbrıs Adası'nda yaşayan iki toplum, dış etkiler nedeniyle kendi içinde düşmanlık duygularıyla provoke edilmiştir. Her iki toplumun içinde etkinliğe sahip güçler farklı dış güçlerin etki alanına girmişlerdir. Soğuk savaş döneminin ideolojik kavgalarından Kıbrıs Adası da nasibi almış, ancak acıları her iki toplumda yaşamıştır. İki toplumlu eşitlikçi yapının devamı küresel güçlerin çıkarlarına uygun olmadığından, Ada üzerinde provokatif operasyonlar yapılarak, iki toplumun birlikte yaşaması olanaksız hale getirilmiştir.

1960'lı ve 70'li yıllarda Sovyetler Birliği, Kıbrıslı Rumların en güçlü partisi olan komünist AKEL üzerinden Doğu Akdeniz'de bir Küba yaratma planları yapmıştır. Kıbrıs'ın bağlantısızlık hareketi içinde güçlenmesinden sonra ise ABD ve İngiltere öncülüğünde Batı, Türk-Yunan anlaşmazlıkları ve Ada'da henüz bastırılmamış şoven duyguları kullanarak Kıbrıs'ın etki alanından çıkarılmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda, 15 Temmuz 1974'te Yunanistan üzerinden Ada'ya darbe yaptırılmış ve Türkiye'nin müdahalesine göz yumulmuştur.⁴⁶

Batı, Yunanistan'da askeri cuntanın göreve gelmesine göz yumarak, Kıbrıs üzerinde adeta bir operasyon uygulanmıştır. Kıbrıs'ta yaşayan Türk toplumuna yönelik yok etme eylemine, Türkiye'nin sessiz kalmayacağını bilmesine rağmen olayların tırmandırılmasına sessiz kalmıştır. Amaç; iç sorunlarla uğraşan ve birbirine düşman edilen iki toplumun bulunduğu bir Ada üzerindeki istikrarsızlıktan faydalanarak, Kıbrıs Ada'sı üzerinde daimi etkiye sahip olmaktır.

⁴⁶ İrfan KALAYCI, Emel AKÇALI. "Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası", **Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomik ve Politik Bir Tartışma**, ed., Dr. İrfan KALAYCI, 1. baskı, Ankara, Nobel Yayıncılık, Aralık 2004, s.151.

Türkiye, Kıbrıs sorununa çözümünü BM çatısı altında aramıştır. Amaç, Ada üzerinde iki toplumlu, iki bölge ve Türkiye'nin garantisi altında bir ülke yaratmaktır. Bu amacın, Enosis hedefine engel olacağını düşünen Yunan-Rum ikilisi sorunun adil çözümüne yönelik BM'den gelen her türlü olumlu teklifi reddetmiş, sorunu BM'nin inisiyatifinden çıkararak büyük devletlerin kontrolüne sokmuş ve böylelikle de, sorunu kendi amaçları doğrultusunda çözüme kavuşturmayı hedeflemişlerdir.

Çatışmalar devam ederken Türkiye Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Amerikan, Fransız, Alman ve Yunan liderlerine birer mesaj göndererek kan dökmenin hemen durdurulması için ellerindeki tüm imkânları kullanmaları çağrısında bulunmuştur. Aynı gün Rumların saldırılarının sürmesi üzerine Türk hükümeti yaptığı toplantıda ateşkes antlaşmasına uyulmaması halinde ateşkesin Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından sağlanacağı kararı almıştır. Bunun üzerine saldırılar kesilmediği gibi Yunan alayı da saldırıya katılmıştır. Bu olay üzerine Türk savaş uçakları, 25 Aralık 1963'te Lefkoşa üstünde uçuşlar yapmışlardır. Bu müdahale üzerine İngiltere arabuluculuk yaparak ateşkes ilan edilmesini sağlamıştır. 27 Aralık 1963 günü üç ülkenin askerleri İngiliz generalinin emri altında Barış Koruma Kuvveti adı altında göreve başlamışlardır.⁴⁷

Kıbrıs'a Türk askerinin çıkması 7 Haziran için planlanmıştı. Fakat 5 Haziranda Johnson Mektubu hadisesi patlak verdi. Amerika birkaç gün önce, bu çıkartmayı önlemek için diplomatik teşebbüste bulunmuştu. Fakat Türkiye'yi kararından caydıramayınca, Başkan Johnson Başbakan İsmet İnönü'ye 5 Haziran günü, ifadesi ağır ve tehdit dolu bir mektup gönderdi.⁴⁸

Türkiye'nin Garanti Antlaşması çerçevesinde müdahale hakkını doğuracak bir ortamın henüz oluşmadığını ve bunun neticesinde de müdahalenin yersiz olacağını belirten Johnson, Türkiye'nin böyle bir müdahaleye girişmesi ve buna karşılık bir Sovyet saldırısı ile karşılaşması

⁴⁷ BOZKURT, DEMİREL; a.g.e.,s 28-

⁴⁸ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. <http://www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=105>, 13 Nisan 2008

durumunda NATO'nun yardıma gelip gelmeyeceğinin tartışma konusu olacağını vurgulamıştır. Almanya ve Fransa'nın NATO çerçevesinde asırlık husumetlerine son verdiklerini belirten Johnson aynı duyarlılığı Türkiye ve Yunanistan'dan da görmek istediğine de mektupta yer vermiştir.⁴⁹

ABD Başkanı Johnson açıkça; Türkiye'yi tehdit ederek, Ada'daki Türk varlığını korumaya yönelik yapılacak olan bir askeri müdahaleye, Sovyetler Birliği'nin müdahaleyle karşılık vereceğini, NATO içinde yer alan Türkiye'ye böyle bir durumda yardım edilmeyeceğini söyleyerek, Türkiye'nin Ada'da olup bitenler karşısında bir şey yapmamasını istemiştir. Aynı ittifak içinde hem de soğuk savaş şartlarında böyle bir tehdidin, müttefik bir ülkeden gelmesi Türkiye'de soğuk duş etkisi yaratmıştır.

Nasıl ki 12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrini Türk-Amerikan münasebetlerinde bir dönüm noktası olmuş ise, 5 Haziran 1964 tarihli Johnson Mektubu da, Truman Doktrini'nin açmış olduğu yakın ilişki dönemini tersine çeviren bir dönüm noktası olmuştur. Türk Milleti'nin en hassas ve haklı davasında ortaya konan bu tutum, Türk kamuoyunda ABD'ye olan güveni büyük ölçüde sarsmış ve tesirlerini daha sonraki yıllara yaymıştır. Ayrıca Türkiye, haklı olduğu bir davada böylesi net bir tavır takınırken, ABD eksenli NATO konseptini de sorgulamaya başlamıştır.

Bütün bu gelişmelerin yanı sıra Yunanistan'da iş başında bulunan Cunta, Ada'ya gönderdiği Grivas isimli bir subay aracılığıyla EOKA-B örgütünü ve Milli Muhafız gücünü hızla silahlandırmıştır. 15 Temmuz 1974 tarihinde Milli Muhafız gücü Makarios'a darbe girişiminde bulunarak Ada'yı terk etmesini sağlamıştır. Darbeci askerler Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğunu açıklayarak, Enosis'ci emelleriyle tanınan Mahi Dergisi yayıncısı Nikos Samson'u devlet başkanlığına getirmiştir.⁵⁰ Yeni hükümet Türklere karşı şiddet içeren davranışları daha da sertleştirmiştir. Türkiye son bir kez

⁴⁹ ERSİN, a.g.m., s.4

⁵⁰ Murat SARICA, Erdoğan TEZİÇ, Özer ESKİYURT, '' Kıbrıs Sorunu. '', İ.H.F yay. İstanbul, 1975, s.173

daha olaylar karşısında duyduğu endişeyi İngiltere, ABD ve SSCB'ye iletmiştir. Ancak diplomatik çabaların sonuç vermemesi üzerine Başbakan Bülent Ecevit 19 Temmuz akşamı Londra'dan dönmüş ve 20 Temmuz 1974 sabahı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Türk jetlerinin havadan himayesinde, Girne bölgesinden Kıbrıs'a ayak basmaya başlamıştır.⁵¹

Türkiye tarafından Başbakan Bülent Ecevit'in "Ada'ya sadece Türkler içinde değil, Rumlar için de barış getirmeye gidiyoruz" sözleriyle başlayan Kıbrıs Barış Harekâtı, acil olarak toplanan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin ateşkes çağrısı üzerine 22 Temmuz'da durduruldu. Güvenlik Konseyi'nin 357 sayılı kararı gereği Türk, Yunan ve İngiliz Dışişleri Bakanları'nın 25 Temmuz'da bir araya geldiği I. Cenevre Konferansı sonucunda alınan kararlar Türkiye açısından başarı olarak değerlendirilebilir. Ancak 30 Temmuz Cenevre Deklarasyonuna rağmen Rum ve Yunan kuvvetlerinin Türk bölgelerindeki kuşatmayı kaldırmaması ve ateşkese uymamaları 8 Ağustos 1974 de başlayıp, 14 Ağustos'ta hiçbir sonuç alınamadan dağılmak zorunda kalınan İkinci Cenevre Konferansı'nın toplanmasına neden olmuştur. Aynı gün başlatılan İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı iki gün sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin müdahalesiyle sona erdirilmiştir. Bu ikinci müdahale dış dünyadan Türkiye'ye yönelik tepkilerin gelmesine neden olmuşsa da, Türk Silahlı Kuvvetleri bir hat oluşturarak adanın yüzde 38'ini ele geçirmiştir.

Bu gün BM dâhil çeşitli uluslararası platformlarda Türkiye, Kıbrıs'ta işgalci konumda gösterilerek; alınan kararlarda bu bakış açısı yansıtılmaya çalışılmaktadır. Oysa Türkiye Ada'ya askeri müdahale yapmadan önce her fırsatta Ada'daki sorununu uluslararası örgütlerin öncülüğünde yine uluslararası demokratik ve uzlaşmacı şekilde, ortak çözüm arayışı içinde olmuştur. Türkiye'nin bu uzlaşmacı tavrına karşılık Batı ise bu girişimlerin her birinde tarafsızlığını koruyamamıştır. Türkiye'nin Ada'da yaşanan sorunları ve

⁵¹ ARMAOĞLU; a.g.e., s.803

Türk varlığına yönelik tehdidi bertaraf etmek için uluslararası örgütleri devreye sokarak hukuki zeminde kalma çabası, ısrarla cevapsız bırakılmıştır.

1974 Müdahalesi, Türkiye'nin bir ülkeyi işgal ettiği anlamına gelmemektedir. Müdahalenin tek amacı vardı, o da Türk varlığını korumaktı. Türkiye Kıbrıs'ta kurulan dengenin silahla bozulması karşısında "Uluslararası antlaşmalardan doğan garantörlük hakkını kullanıyordu. Türkiye'nin sadece 40 mil güneyinde ve üzerinde yoğun bir biçimde kendi halkının da bulunduğu Ada'nın tamamının Rum egemenliği altına girmesini önlüyordu.

Türkiye'nin Ada'ya gerçekleştirmiş olduğu müdahalenin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan yasal bir zemine dayandığı ve işgal olarak kesinlikle tanımlanamayacağı gerek Avrupa Konseyi'nin 29 Temmuz 1974 tarih ve 573 sayılı kararı ve gerekse Atina Yüksek Mahkemesi'nin 21 Mart 1979 tarihinde 2658/79 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Avrupa Konseyi 573 sayılı kararının 3. maddesinde;

" Ada'da diplomatik yollardan bir anlaşmaya varılmamasından dolayı, Türk hükümeti 1960 Garanti Antlaşması'nın 4. maddesine göre müdahale hakkını kullandı." demektedir.

Atina Temyiz Mahkemesi ise kararında ise;

" Türkiye'nin Zürih ve Londra Antlaşması çerçevesinde garantör devlet olarak Kıbrıs'a müdahalesi yasaldir. Asıl sorumlu, Haklarında dava açılan Yunanlı Subaylardır." denmektedir.⁵²

⁵² [http:// www.abgs.gov.tr/index.php?p=28372&\=1,\(ABGS\),15 Nisan 2008](http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=28372&\=1,(ABGS),15 Nisan 2008)

2.4. KKTC İle Başlayan Dönem

Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi, Barış Harekâtı'ndan sonra ortaya çıkan durumu hukuki bir zemine oturtmak, düzen ve güvenliği sağlamak amacıyla 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devletini kurmuş, yeni devletin anayasasını hazırlamıştır.

13 Şubat 1975'de ilan edilen Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kuruluş bildirisi, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi'nde Yönetim Başkanı Rauf Denktaş tarafından okunmuştur. Bildiride şu ifadeler yer almıştır:

"Muhtar Kıbrıs Türk Yönetiminin Bakanlar Kurulu ve Yasama Meclisi, 13 Şubat 1975'de Lefkoşa'da ortak bir toplantı yaparak ve aşağıdaki vakıaları göz önünde tutarak;

—Kıbrıs Türk Toplumunu, Kıbrıslı Rumlar tarafından Anayasa uyarınca haiz olduğu Hakları kullanmaktan alıkonmuştur.

—Kıbrıs Türk Toplumunu, varlıklarını korumak ve can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla toplanmış oldukları bölgelerde uzun yıllar bütün iktisadi haklarından ve olanaklarından mahrum edilerek ve tehdit ve baskı altında tahammül edilemez şartlar içinde yaşamak zorunda bırakılmıştır.

—Kıbrıs Rumlarının 1963, 1967, 1974 yıllarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına son vermek girişim ve tehditleri karşısında, Cumhuriyetin kurucularından biri olan Kıbrıs Türk Toplumunu, büyük fedakârlıklar pahasına bu girişimlere karşı koymak zorunda bırakılmıştır.⁵³

1960 Antlaşmalarıyla kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti ile başlayan süreçte yeni bir dönem başlamıştır. Artık fiili olarak da ikiye bölünmüş Kıbrıs Adası'nda, Kıbrıs Türk toplumu kendi kaderini kendisinin tayin etmek istediği bir yola girmiştir. Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi Federe Devlet ilanı kararıyla

⁵³Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği Dokümanları (Erişim) <http://www.kktebe.org/TR/Icerik.ASP?ID=518> ,20 Nisan 2008

tüm dünyaya varlığını ilan ederken, yeni başlayan bu süreçte kendisine ait kararlarda, kendisinin muhatap alınması gerektiğinin iradesini ortaya koymuştur.

Bu dönemde de Rumlar'ın Birleşmiş Milletler'e sürekli başvurular yaparak; Türkiye aleyhine kararlar çıkartma ve Ada'yı silahlandırma gayretlerinin olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Ada'ya müdahalesiyle ikiye bölünen Kıbrıs'ta Türk Federe Devleti'nin ilanı ile bu durum hukuki bir zemin de kazanmıştır. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilanı ile Güney Kıbrıs'taki Türkler ile Kuzey Kıbrıs'taki Rumların gönüllü olarak yer değişimi konusunda anlaşma sağlanmış ve Eylül 1975'te gerçekleşen mübadele ile Ada'nın fiilen iki toplumun temsil edildiği iki bölüme ayrılması gerçekleşmiştir.

Daha sonraki dönemde Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'ın konuyu uluslararası platforma taşıma çabalarını devam ettirmiştir. Bu dönemde de toplumlararası görüşmeler Birleşmiş Milletler gözetiminde devam etmiştir., Görüşmelerde toprak ve anayasa sorunları esas alınmış, ancak yapılan çeşitli antlaşmalara rağmen ortak bir noktada buluşulamamıştır. Türkiye'de 12 Eylül 1980 askeri darbesi ve 18 Ekim 1981 yılında da Yunanistan'daki iktidar değişikliği ile toplumlararası görüşmelerin duraklamaya uğradığı görülmektedir.

Yunanistan'ın konuyu uluslararası platformlara taşıma gayretinde başarılı olduğunun göstergelerinden birisi de Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ortadan kaldırmayı öngören 13 Mayıs 1983 tarihli kararı çıkarması olmuştur.

Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk Toplumunun uluslararası toplumun gözü önünde yaşadığı haksızlıklar karşısında, uluslararası platformları bu kadar kolaylıkla harekete geçirememesine rağmen, Yunan tarafı haklı, haksız olmasına bakmaksızın uluslararası arenada kolaylıkla kararlar alırdabilmiştir.

Bu gelişmelerin sonrasında toplumlararası görüşmelerde iki toplumlu federal bir yapının kabul görmesine karşın iki kesimli yapının Rumlarca

reddedilmesi üzerine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı sürecine girilmiş ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi'nde bu durum oybirliği ile kabul edilmiştir.

KKTC'nin kuruluşunun ilanından sonra 9 Haziran 1985'te yapılan seçimle Rauf Denktaş ilk Cumhurbaşkanı oldu. KKTC ilanı ile birlikte uluslararası toplumdan gelen tepkiler sonrasında BM Genel Sekreteri Perez De Cuellar'ın girişimiyle hazırlanan ön anlaşma taslağı 17 Ocak 1985'te New York'ta yapılan toplantıda ele alınmıştır. Denktaş tarafından kabul edilen taslak, Rum lider Kyprianou tarafından reddedilince bu girişimde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁵⁴

Yunanistan ve Rumların Enosis emelleri ve bu emeller çerçevesinde uluslararası toplum çerçevesinde yaptığı girişimlerin ciddi destek bulduğu gerçektir. Bu destek sayesinde taksim büyük oranda gerçekleştiği söylenebilir. Diğer yandan bu taksim hukuki sorunları da ilerleyen dönemde ortaya çıkardığını da belirtmek gerekmektedir. Kıbrıslı Rumların ve Türklerin ulusal davaları olan böylesi küçük bir Ada'nın üçe bölünmüş olması (Ada'daki İngiliz varlığı üçüncü bölünmedir) gerçeği en çok Kıbrıs Türk Toplumunu mağdur etmiştir. Kıbrıs Türk toplumu her zeminde mağdur edilmiş, üstelik antlaşmalarla alınan haklarını kullanamaz oluştur. Ada'da yabancı güç olarak varlığını sürdüren İngiliz kuvvetlerini kabul etmiş olması bile, İngiltere gibi diğer güçleri memnun edememiştir. Enosis korkusu ve zorlu yaşam koşulları arasında sıkışan Türk toplumu, her şartta varlığını devam ettirme kararlılığını göstererek, Uluslararası alanda kabul görmeyeceğini bilerek varlığının hukuki zeminini sağlamlaştırma gayreti içinde olmuştur.

Sonraki dönemlerde de BM'nin girişimleri devam etmiştir. İki toplumlu Federal Devlet önerisi de yine Denktaş tarafından kabul edilmiş, Rum liderliği tarafından reddedilmiştir. 1991 yılında sunulan raporla son durum ortaya konulmuştur. BM raporunda Ada'da siyasi açıdan iki ayrı toplumun olduğu,

⁵⁴Zehra CERRAHOĞLU, Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler:1968-1990, Ankara,TC Kültür Bakanlığı, 1998, s.81-90

kurulacak devletin organlarında eşit temsil ile egemenliğin paylaşımına vurgu yapılmıştır. Rapordaki ifadeler Kıbrıslı Türklerle Rumların eşit statüde kabul edilmesi anlamına geliyordu.⁵⁵

Uluslararası toplumda İkinci Kıbrıs Barış Harekâtıyla işgalci olarak nitelendirilen Türkiye, zaman zaman toplumsal durum gereği Kıbrıs konusunda farklı politikalar izlemek durumunda kalmışsa da, Anadolu'da yaşayan Türkler açısından Kıbrıs devamlı milli bir dava olma özelliğini kaybetmemiştir. Her ne kadar kurulan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Türkiye'ye ekonomik kültürel, siyasi, sosyal ve askeri nedenlerle bağımlı olarak varlığını sürdüren bir Cumhuriyet olsa da, gelinen noktada Ada'da mevcudiyetini sürdürmenin de başka bir yolunun olmadığı da görülmektedir.

2.5. Kıbrıs Sorununun Çözümünde BM'nin Rolü ve Annan Planı

Kıbrıs sorununun BM'nin gündemine getirilmesi 1950'li yıllara rastlamaktadır. Bu yıllarda Rumlar İngilizlerin Ada üzerindeki yönetimlerinden memnun kalmamışlar ve dahası İngiltere'nin kendilerine sunduğu uzlaşmacı önerilere daima olumsuz yanıt vermişlerdir. Rumların bu kadar negatif olmasının altında yatan temel neden, çalışmamızın birçok yerinde belirttiğimiz gibi adanın bir gün Yunanistan'a devredilmesi ile birlikte Enosis hayallerinin gerçekleşmesini sağlamaktır.

Bu sebeptendir ki Ada'nın geleceğine yönelik ilk adım Yunanistan tarafından atılmıştır. Yunanistan 1954 yılında BM'ye, self- determinasyon ilkesini BM'nin koruyuculuğunda Kıbrıs Ada'sı üzerinde yaşayan nüfusa uygulanmasını talep etmiştir. Aslında ilk bakışta iyi niyetli gibi görülen bu amacın altında Ada'da nüfus çoğunluğunu oluşturan Rumların Kıbrıs'ın geleceği üzerinde hak sahibi olma talebi yatmaktadır. Ancak bu talebin BM tarafından reddedilmesi üzerine Yunanistan Kıbrıs sorununu tekrar BM Genel

⁵⁵Hüner TUNCER; **Kıbrıs Sarmalı: Nasıl Bir Çözüm** , Ankara, Ümit Yayıncılık, 1.Baskı, Şubat 2005, s.129

Kurulu'na getirmiştir. Bu sefer de Türkiye BM Genel Kurulu'na itiraz mektubu göndermiştir. Bu itiraz üzerine BM Genel Kurulu kararı ile Kıbrıs konusunun yer almaması yönünde bir karar almıştır.

Yunanistan'ın başvurusu ile ilk defa 1954'te konu BM Genel Kurulu'na girmiştir. Önerinin reddedilmesine rağmen sorun, 1954 ile 1958 yılları arasında dört defa Genel Kurul'un gündemine getirilmiştir. Genel Kurul'un konuyla ilgili olarak aldığı kararların tamamı ile ilgili taraflar arasında müzakerelerin yürütülmesi istemi ötesinde bir yenilik içermemektedir. Kıbrıs sorununun Genel Kurul'dan Güvenlik Konseyi'ne taşınması 1963'lü yıllara rastlamaktadır. BM Güvenlik Konseyi 1963'ten günümüze kadar aldığı bir dizi kararla, sorunun çözüm(süzlüğü)ünde etkisini hissettirmektedir.⁵⁶

BM'nin evrensel bir örgüt olması ve uluslararası uyuşmazlıkları tanımlamaya damgasını vurması nedeni ile AB'nin de önemli bir bölgesel güç ve Avrupa'nın siyasal bütünleşmesinde göz ardı edilemeyecek bir örgüt olması nedeniyle incelenmesi gerekmektedir. BM Şartı'nın VII. Bölümüne göre, konsey kararları bağlayıcı özelliktedir. Genel olarak Konsey'in Kıbrıs ile ilgili aldığı kararların tümü incelendiğinde genel olarak ortaya çıkan sonuç; KKTC'yi mahkûm etme anlamında çelişkili hükümler yer almıştır.

Konsey'in Kıbrıs ile ilgili aldığı kararların yoğunluğuna bakılacak olursa daha çok 1964 yılından itibaren ağırlık kazanmakta olduğu görülmektedir.

Türk Hava Kuvvetleri'nin 9 Ağustos 1964'te Kıbrıs semalarında görülmesi üzerine Güvenlik Konseyi, 193 sayılı kararı kabul etmiş, kararda "*bombalamanın ve askeri güç kullanmanın derhal durdurulmasını*" istemiş ve böylece Kıbrıs'a karşı "dışarıdan" herhangi bir müdahalenin kabul edilemeyeceğini ima etmiştir. Nitekim Konsey, Kıbrıs Barış Harekâtının başlaması ile 20 Temmuz 1974'te aldığı 353 sayılı kararla " Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yabancı müdahalenin " derhal durdurulmasını istemiş ve

⁵⁶BOZKURT, DEMİREL, a.g.e., s.64

ateşkes çağrısında bulunmuştur. Konsey 360 sayılı kararıyla da “ *Kıbrıs Cumhuriyeti’ne karşı tek taraflı askeri eylemlerin kabul edilemez*” olduğunu vurgulamıştır. Konsey’in bu kararlarına genel olarak bakıldığında BM’nin, Rum kontrolü altındaki “Kıbrıs Cumhuriyeti”ni Ada’daki halkların tek meşru temsilcisi olarak gördüğünü ve 1960 Antlaşmaları ile getirilen statünün askeri bir müdahaleye ve güç kullanımı ile değiştirilmesini kabul etmediğini söyleyebiliriz. Ada’daki Türk kuvvetlerine, Konsey kararlarında dolaylı olarak “*yabancı birlikler*” (foreign troops) ve *Kıbrıslı olmayan güçler* (non- Cypriot forces) denilmekte ve Ada’dan çekilmeleri istenmektedir. Ayrıca Konsey, kurulacak yeni bir Kıbrıs devletinin “ *askerden arındırılmış*” statüde olmasını da istemektedir. Askeri gelişmeler yanında, Ada’daki politik ve diplomatik gelişmelerde de Konsey, Türk tarafının ve Türkiye’nin girişimlerini olumsuz karşılamıştır. 12 Mart 1975’te 367 sayılı kararı ile Konsey,” Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bir bölümünün Kıbrıs Türk Federe Devleti olacağını ilan eden tek taraflı alınan kararları esefle karşılıyor” diyerek “ Ada’nın bölünmesini amaçlayan tüm eylemlerden kaçınılmasını istemiştir.⁵⁷

BM’nin Genel Kurul kararlarına bakıldığında da Konsey kararları ile paralellik teşkil ettiğini görmekteyiz. Gerek Konsey ve gerek Kurul kararları, Yunan- Rum tarafını destekler nitelikte olması nedeni ile Kıbrıs sorununun çözümünün ancak BM kararlarının yerine getirilmesi ile mümkün olacağına inanmaktadır. Esasen Genel Kurul kararlarının her ne kadar hukuken bir bağlayıcılığı olmasa da tüm dünya ülkelerinin temsil edildiği bu organda alınan kararlar zamanla uluslararası toplumda uyulması gereken normlar olmaktadır.

BM, Ada üzerinde kalıcı bir barışın sağlanması için birçok girişimde bulunmuştur. Ancak şu da bir gerçektir ki hiçbir girişim, ilk taslağı 2002 Kasım ayında sunulan ve 2004 yılında hareketli ve önemli neticeler doğuran Annan Planı kadar önem arz etmemiştir.

⁵⁷Nejat DOĞAN, “ Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu.”, “ The Cyprus Question in United –Nations Resolutions and European- Union Decisions.”, **Akdeniz İ.İ.B.F.Dergisi** (4) 2002,-106,s.89

Kıbrıs sorununun çözümü amacı ile KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile dönemin GKRY lideri Glafkos Klerides arasında Ocak 2002’de başlayan yüz yüze görüşmeler, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Kofi Annan’ın 11 Kasım 2002’de taraflara Annan Planı olarak anılan “ Kıbrıs Sorununa Kapsamlı Çözüm Temeli” başlıklı belgeyi sunmasıyla sonuçlanmıştır. Genel Sekreter, 10 Aralık 2002 ve 26 Şubat 2003 tarihinde tekrar gündeme getirilen ve taraflarca kabul görmeyen değişikliklerin ardından, 24–31 Mart 2004 tarihinde İsviçre’de Kıbrıs ve Rum anavatanların da katılımı ile dörtlü müzakere olarak adlandırılan süreç neticesinde, Plan’ın beşinci ve son halini taraflara sunmuştur. 24 Nisan 2004’te gerçekleştirilen halk oylamasında, beşinci Annan Planı KKTC’de yüzde 64,9’a ulaşan “ evet “ oyları ile kabul edilirken, Rum tarafında yüzde 75,8 ile reddedilmiştir.1 Mayıs 2004 tarihinde ise GKRY, “ Kıbrıs Cumhuriyeti” adı altında AB’ye üye olmuştur.⁵⁸

BM Genel sekreteri Kofi Annan’ın uzun yıllar sürdürdüğü arabuluculuk gayretleri çerçevesinde sunulan çözüm önerisi esas itibari ile dört ana başlık altında toplanabilir. Bunlar: Anayasal Düzenlemeler, Mülkiyet ve Toprak Düzenlemeleri, Garantörlük ve Ada’nın Askerisizleştirilmesi ve Yerinden Edilenlerdir. Bu başlıklar içerisinde gerek Türkiye ve gerekse Kıbrıs Türk Hükümeti’nin üzerinde durduğu önemli konu, egemenlik ve siyasi eşitliktir.

Egemenlik ve siyasi eşitlik ile ilişkin maddenin içeriğine göre; ortak devlet ve iki parçalı devlet söz konusudur. Ortak devlet parlamentosunu Senato ve Vekiller Meclisi oluşturmakta idi. Parlamento kararları Vekiller ve Senato’nun oylamaya katılan üyelerinin salt çoğunluğunun oyunu gerektirecektir.

İki toplum arasında siyasi eşitliğin sağlanabilmesi ancak her iki tarafa eşit veto hakkının tanınması ile mümkün olacaktır. Ancak ne yazık ki önerilen tabloda veto hakkı sadece ortak devletin meclisine devredilmiştir. Adil gibi

⁵⁸Sema SEZER, “Kıbrıs sorunu 2004 Yılı Sonun Başlangıcı mı?.”, **Stratejik Analiz, ASAM**.Aralık 2004. Cilt 5, Sayı. 56.s.35

görülen bu düzenleme göçmenlerle ilgili düzenlemelerin eklenmesi durumunda ne kadar taraflı ve yanlış olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca egemenlik alanındaki başka husus da, egemenliğin tek ve Ortak Devlet'e ait olduğunu ifade eden kısımdadır. İlk bakışta olumlu izlenim veren siyasi eşitlik iki açıdan eleştiriye açıktır. Bunlardan ilki yasama kararlarında parça devletler için ayrı çoğunluk esası getirilmemiştir. Yasama ve yürütmede karşılıklı veto mekanizması yoktur. Bu haliyle belge 60 sisteminin gerisindedir.⁵⁹

İkinci bir husus da, söz konusu eşitliğin taraflar açısından ele alınmasında ortaya çıkmaktadır. Belgede yasama, yargı ve kamu yönetiminde gösterilen eşitlik Türklerin ve Rumların siyasi eşitliğinden değil, Türk Devleti ile Rum Devleti'nin siyasi eşitliğinden söz edilmektedir. Eşitliğin bu şekilde ifade edilmiş olması, Türk Devleti'nin nüfusunun yüzde 28'ne kadar Rum nüfusunun kuzeye geçebileceğinin belirtilmiş olduğu ve bu oranın yavaş yavaş aşındırılarak ortadan kaldırılacağına değerlendirildiği dikkate alınarak irdelenmelidir. Çünkü Türk Devleti için düşünülmüş siyasal eşitliğin içinin giderek Rumların tarafından doldurulmasının önü açıktır.⁶⁰

2.6. Tarafların Annan Planı'na Yaklaşımları

Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğinin son aşamasında 1950–1960 bağımsızlık müzakerelerinden sonraki en yoğun uluslararası organize cabası olarak tanınabilen Annan Planı, tarafların yaklaşımı açısından oldukça ilginç bir süreci beraberinde getirdi. Bu noktada tarafların konuya yaklaşımının incelenmesi öncelikle Annan Planı'nın taraflarca nasıl algılandığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

⁵⁹ÖZTÜRK, Kıbrıs Annan Belgeleri(I,II, III.) Üzerine Değerlendirmeler., s.42

⁶⁰ÖZTÜRK, a.g.e, s. 44

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından “Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü İçin Temel” belgesi I.Annan Planı olarak taraflara 2002 Kasım ayında sunuldu. Aynı belge Ada üzerindeki tarafların dışında üç garantör devlete de sunuldu. Dört hafta sonra değiştirilmiş versiyon II. Annan Planı olarak sunuldu. Her iki plana da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti karşı çıktı. 2003 Mart ayında sunulan III. Annan Planı’nın da Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yetkilileri tarafından reddedilmesinin ardından, IV. ve V. Annan Planları sunuldu. 24 Nisan 2004 tarihinde Güney ve Kuzey Kıbrıs’ta ayrı ayrı yapılan referandumla oylan V. Annan Planı, Kıbrıslı Türkler tarafından yüzde 65 destekle kabul edilirken, Rumlar ise yüzde 76 lık bir çoğunlukla Plan’a hayır dedi.

Çok açıkça görülmektedir ki, 1 Mayıs 2004’te AB ye girecek olan Kıbrıs’ta bu tarihten önce yapılan birleştirme çabası Rumlar tarafından reddedildi. Ada’nın resmi olarak tanınmış tek otoritesi kabul edilen Rum Yönetimi gelecek planlarında Kıbrıs Türkleriyle ortak ya da eşit şartlara sahip olmalarının önünü açacağını düşündükleri hiçbir çözümü kabul etmeyeceklerdir.

Annan Planı süreci, farklı nedenlerle, Amerika, Rusya, AB açısından da dikkatle izlenmiştir. Doğrudan ya da dolaylı müdahaleler yapılmıştır. Annan Planı sonrasında Kıbrıs’ın AB üyeliğine alınacak olması sorunun AB’nin de sorunu olacağı anlamını taşımaktadır. Rusya’nın Ada’da ki Ortodoks varlıkları ve Ortodoks topluluğuyla her zaman ilgili olması Ada’daki soruna Rusya’nın da doğal olarak ilgisini çeken nedenlerden biridir.⁶¹ Amerika’nın bölgesel çıkarları Kıbrıs’la her zaman ilgisinin olmasını doğal kılmaktadır. Derinliğine incelendiğinde çok çeşitli stratejik ve politik nedenlerle Kıbrıs Adası’nın her zaman ilgi çektiği görülmektedir.

Özelde Türkiye, Yunanistan, KKTC ve GKRY’nin Annan Planı’na yaklaşımları ele alınırken, tarafların yetkili makamlarının ve muhalefet guruplarının farklı anlayışlarla konuya yaklaştığı görülmektedir. Bu durum her

⁶¹ International Affairs, Religion and Diplomacy (2001:171) April 27–28,2001, Nu:4, Vol:47 Moscow

bir tarafın kendi içinde plana dair ortak bir tutumunun olmadığına göstermek bakımından oldukça ilginçtir. Plana göre yeni bir Cumhuriyet kurulacaktı. Kurulacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti (BKC) AB üyesi olacaktı.⁶²

Temel olarak Annan Planı her ne kadar Ada'nın bölünmüşlüğüne, AB'ye üyelik öncesi bir çözüm getirme arayışı olarak adlandırılırsa da, böylesine tarihsel derinliği olan bir sorunun tarafların beklentilerine cevap bulacak bir nihai bir çözüme kavuşturulması elbette ki kolay olmayacaktır

2.6.1. Türkiye ve Yunanistan'ın Yaklaşımı

Hiç Kuşkusuz ki Türkiye açısından GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında, Katılım Anlaşması imzalamış olması Annan Planı sürecinde olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmemiştir. Kıbrıs sorunuyla Türkiye'nin ekonomik ilişkileri arasında doğrudan ilişki kurulması, Türkiye'nin Kıbrıs gibi son derece stratejik ve hayati bir bölgeyi elden çıkardığında uğrayacağı siyasal ve güvenlikle ilgili kayıpları, çözümsüzlüğün getirdiği baskılar ve sonunda Kıbrıs'taki Türk varlığının karşı karşıya kalacağı güvenlik sorunları özel önem taşımıştır. Ayrıca çözüm için baskı yapan AB ülkeleri ve ABD'nin tutumunu arasında bir denge bulma çabası görülmektedir

Türkiye Başbakanı'nın çözümsüzlük çözüm değildir sözü basında oldukça yankı bulmuştur. 2002 Kasım ayında iktidara gelen AKP hükümeti ile Türkiye'nin Kıbrıs sorunu konusundaki Politikaları kökten değişime uğramıştır. Türkiye'de Hükümet 2004 Şubat'ında barış sürecini yeniden başlatmayı teklif etti. Türkiye'nin Aralık 2004 tarihinde AB üyelik müzakereleri tarihi için tarih alması yaklaşmıştı. Artık AB yetkilileri içinde Kıbrıs için bir ileri adım atma zamanı gelmişti.⁶³

⁶² The Cyprus Stalemate: "What next, Crisis Group Europe Report", No:171, Bruksel/Lefkoşa, 8 March 2006, S.3

⁶³ http://www.europa.eu.int/comm/enlargement/report/_2003/pdf/strategy_paper2003_full_en.pdf
1 Nisan 2008

Türkiye de siyasi alanda yaşanan değişim, AB üyelik müzakerelerine başlama isteği Kıbrıs'ta bir çözüm için yeterli atmosferi ortaya koymuştur. 14 Aralık 2002 tarihindeki Kopenhag AB Zirvesi'ne kadar Annan Planı'nı Rauf Denktaş'a imzalatma çabaları sonuç vermedi. Bunun üzerine 28 Şubat 2003 kadar Denktaş Planı mutlaka imzalamalı, bu son şans şeklinde medya tarafından da kampanya başlatılmıştır.

AB sürecinde üyelik müzakereleri için tarih almak, uyum yasalarını hızla TBMM de karara dönüştürmek ve tarama süreci Türk Hükümeti'nin önceliğini teşkil etmiştir. AB ile müzakerelerde Kıbrıs konusunun sürekli karşısına getirileceği, bunun AB sürecini sekteye uğratacağı düşüncesinden hareketle bir an önce Kıbrıs diye bir sorunun kalmaması yoluna gidilmiştir. 'Ver kurtul' anlayışı olarak eleştiri konusu olan, bir an önce sorundan kurtulma anlayışı Türkiye'nin stratejik önceliklerinin göz ardı edilmesini de beraberinde getirmiştir. Ayrıca ABD ile ilişkilerin yeni sürece girdiği de görülmektedir. Hükümet yetkililerinin her ABD temaslarının ardından yaptıkları açıklamalar, Türkiye'nin yeni süreçte ABD ile ciddi bir yakınlaşma yaşadığını da göstermektedir. AB ve ABD ye yakınlaşma isteği Türkiye'nin önceliklerinin değiştiği bir süreci beraberinde getirmiştir. Yoğun kampanyalarla Annan Planı'na karşı yapılan eleştirilerin bertaraf edilmesi yoluna gidilmiştir.

Bu süreçte özellikle Başbakan Erdoğan'ın Washington ziyareti de özel bir öneme sahiptir. Nihayet süreç içindeki beşinci Annan Planı da Türk Hükümeti tarafından olumlu karşılanmıştır. Oysa Annan Planı önerilerinde, Türkiye'nin garantör güç olarak etkinliği azalmaktadır.⁶⁴

Türkiye'de iktidar ve kimi sivil toplum örgütleriyle medya'nın üzerinde durduğu en önemli konu Kıbrıs sorunundan kurtulmak olmuştur. Kıbrıs'ın Türkiye'nin AB üyeliğinin önünde bir engel olduğu vurgusu yapılmıştır. Kıbrıs sorunu konusundaki tutumun Türkiye'yi dünya da uzlaşmaz taraf olarak

⁶⁴TUNCER,. a.g.e., s.187

gösterdiği, bunun da Türkiye'yi uluslararası arena da yalnız sıkıntıya soktuğu da bir başka savunu olarak özellikle işlenmiştir.

Türkiye'de Annan Planı sürecinde muhalefetin milli menfaatler tezinden yola çıkarak Annan Planı'nın kabul edilemezliği, Plan üzerinde ciddi değişiklikler yapılması gerektiğini açıklamışlardır.

Türkiye' de muhalefet Annan Planını kabul etmenin 1960 tarihli Garantörlük Antlaşması'na aykırı olduğunu söylemiştir. 1992 yılından beri TBMM'nin Kıbrıs konusunda aldığı tüm kararlara aykırı bir yaklaşım sergilendiği üzerinde durulmuştur.

Hükümetin baskılara direnemediği açıklamaları yapılmıştır. 1960 anlaşmalarına atıfta bulunularak Türkiye ve Yunanistan'ın aynı zamanda üye olmadıkları bir milletlerarası birliğe Kıbrıs'ın üyeliğinin anlaşmalara aykırı olduğu saptaması da yapılmıştır. Siz Kıbrıs'ta bu oranın beş misli Rum'u Türklerin içine sokamazsınız denilmiştir.⁶⁵

Yunanistan'ın Annan Planı sürecindeki tavrına ilişkin çok yeterli bir veri olmadığı görülmektedir. Nitekim Annan Planı görüşmeleri sürecinde ve referandum sürecinde Yunan Hükümeti duruma göre tavır alma yolunu seçmiştir. Yunan Hükümet yetkililerinin tavrı her ne kadar Annan Planı'nın GKRY tarafından kabul edilmesi şeklindeyse de sonuçları itibarıyla bakıldığında, Türkiye tarafından KKTC ye uygulanan baskı Yunanistan tarafından GKRY uygulanmamış görünüyor.

Türkiye'nin Kıbrıs'a yaklaşımının kökten değişikliğe uğramış görüntüsünün altında, AKP hükümetinin ideolojik öncelikleri etkili olmuştur. ABD ile yapılan görüşmelerde verilen taahhütlerin yanında, AB ile ilişkilerin mutlaka sürdürülmesi, geliştirilmesi hükümetin varlığını devam ettirmesi açısından da zorunlu görülmüştür.

⁶⁵ÖYMEN, *Bursa Semineri Konuşması*, s. 3-4

Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis parlamento da yaptığı konuşmada plan lehinde olumlu düşüncelerini ifade etmiş ancak, Yunan basınındaki değerlendirmelerde parlamentonun evet-hayır ikilemi içinde ezildiği yorumları yapılmıştır.⁶⁶

Yunanistan, Kıbrıs Rum Otoritesi üzerinde bir baskı oluşturmak gereği hissetmemiştir. Rum kesiminin tüm Kıbrıs'ın yasal temsilcisi olarak AB'ye üye olması, ileride atılacak adımları kolaylaştıracak ve Türkiye'nin AB yolunda önünü keserek, bu yolla tavizlerin alınması açısından gerekli görülmüştür.

2.6.2. KKTC- GKRY'nin Yaklaşımı

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, Başkanlık sürecinde sergilediği tutum nedeniyle uzlaşmaz olarak değerlendirilmiştir. Denktaş'ın 2004 yılındaki Annan Planı'nı reddetmesi Annan Planı lehinde yerel kampanyaların başlamasını tetiklemiştir. Plan'ın yayınlanmasının ardından Denktaş yönetimine ve görüşlerine karşı hemen iyi organize edilmiş kampanya başlatıldı.⁶⁷

Yapılan anketler, sivil toplum örgütlerinin bir bölümünün ve KKTC muhalefetinin ortak görüşü Annan Planı'nın kabul edilmesinin Kıbrıslı Türkleri izolasyondan kurtaracağı yönünde olduğu görülmektedir. KKTC de yapılmış olan bir ankette 45 yaş üstünün Plan'a hayır demesi, daha genç olan kuşağın ise plan lehine görüş bildirmesi derin bir sosyolojik incelemeye gereksinim duymaktadır. KKTC ye uygulanan izolasyon sonucu yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle Kıbrıslı Türklerin Plan lehine oy kullandığı iddia edilmiştir

Annan Planı'nın referanduma sunulması sürecinde KKTC de ciddi bölünme ve kutuplaşmalar ortaya çıkmıştır. KKTC de 2000 yılında oluşturulmuş olan "Bu Memleket Bizim Platformu" Kıbrıs Türk Ticaret

⁶⁶ <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=35370&l=1>, (ABGS), 22 Nisan 2008

⁶⁷ The Cyprus Stalemate: What next, a.g.e, s.5

Odası'nın girişimiyle "Ortak Vizyon Eylem Komitesi" adıyla bir komite oluşturulmuştur. Bu komite "Kıbrıs'ta Çözüm ve AB" için görüşlerini içeren bir belgeyi, 90 örgüt imzasıyla 9 Ağustos 2002 tarihinde açıklamıştır.⁶⁸

Aynı komite Annan Planı'nın kabulü yönünde yoğun çaba harcamış, Platform içerisinde yer alan örgütlenmelere GKRY ve AB tarafından büyük ölçekli maddi destekler sağlandığına ilişkin KKTC basınında kimi belgeler yer almıştır.⁶⁹

Öte yandan Türkiye'de değişen siyasal iktidarlar birlikte hükümet düzeyinde Kıbrıs sorununda algı farklılığının olduğunu, bunun Ada'daki Plan lehinde çalışmalar yapanlara güç verdiği görülmüştür. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki medya organlarının büyük bölümünün de, Annan Planı'na evet, Denktaş'a hayır kampanyası yürüttüğünün de özellikle altını çizmek gerekmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yetkili makamlarının Annan Planı'nın onaylanması konusunda fikir birliği içinde olmadıkları ise açıkça beyan edilir oldu. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş her fırsatta planın Ada'daki Türk varlığı için ciddi tehditler oluşturduğunu açık söylerken, KKTC Hükümeti ise belgeye evet denmesi yönünde görüşler bildirmiştir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yetkili makamlarının Annan Planı'nın onaylanması konusunda fikir birliği içinde olmadıkları ise açıkça beyan edilir oldu. KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş her fırsatta planın Ada'daki Türk varlığı için ciddi tehditler oluşturduğunu açık söylerken, KKTC Hükümeti ise belgeye evet denmesi yönünde görüşler bildirmiştir.

Hatta zaman zaman bu aykırılıkların aslında olmadığı yönünde bazı politik manevralar da devreye sokulmuştur. KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat, Annan Planı'na nihai şeklin verildiği İsviçre toplantısından dönüşünde

⁶⁸ Ahmet AN, "Günümüzde Kıbrıs Türk Toplumu.", der.: Masis KÜRKÇÜGİL, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003, s.348-360

⁶⁹ Cem BAŞAR, **Kıbrıs'ta Pislikler Ortaya Çıktı**, , www. ,haberanaliz.com/detay.php?detayid=292,19 Mart,2003,

Cumhurbaşkanı Denktaş'la bir değerlendirme toplantısına katılmıştır. Bu toplantının ardından Başbakan Talat, Plandaki iyileştirmeler konusunda Cumhurbaşkanı Denktaş'ın ikna olduğu açıklamasını yapmıştır.⁷⁰ Toplumlararası görüşmeleri sürdüren ve Kıbrıs Davasının başından beri içinde bulunan ve KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş çeşitli vesilelerle planda yer alan mülkiyet hakları, iki toplumunun birbirlerine karşı tereddütler yaşadıkları konuları çeşitli defalar açık kaynaklarda ifade etmiştir. Planın ana hatlarının Kıbrıs'ta ki Türk varlığını koruyamayacağını gerekçelerini ortaya koymuştur. Cumhurbaşkanı Denktaş, Başbakan Talat ile yaptığı değerlendirme toplantısının ardından Bursa'ya gitmiş ve bu konferansta yaptığı konuşmada Annan Planı'nın Kıbrıs Türk halkını mal-mülk konusunda perişan edeceğini, neresinden bakılırsa bakılsın bu planı kabul ettirme eyleminin kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir.

Annan Planı'nın Kıbrıslı Türkleri AB' ye taşıyacağını ve izolasyon nedeniyle oluşmuş ağır ekonomik sıkıntılardan ve her konuda Türkiye'ye bağımlılıktan kurtulmak için planın kabul edilmesi gereğinin çeşitli platformlarda sık sık dile getirildiği görülmektedir. Annan Planı sürecinde çözüm önünde engel olarak görülen Denktaş'ı öldürme girişimine varan gelişmelerde yaşanmıştır.⁷¹

KKTC Hükümeti'nin koalisyon ortağı Demokrat Partinin lideri Serdar Denktaş, kendisinin Annan Planı'na karşı olduğunu ama partisini oylamada özgür bırakacağını açıklamıştır.⁷²

Annan Planı referandum süreci KKTC'de oldukça renkli ve siyasi tarih açısından özel incelenmesi gereken bir süreç olmuştur. Kıbrıs sorununa

⁷⁰ KKTC Tanıtma Dairesi, **Annan Planı Konusunda Değerlendirme Toplantısı Açıklaması**, 5 Nisan 2004

<http://www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/ARSIV2004/TURKCEarsiv/NISAN/050403.htm#1>, 30 Nisan 2008

⁷¹ Nur BATUR; Rauf DENKTAŞ, "Yeniden Yaşasaydım.", İstanbul,Doğan Kitapçılık, Mart 2007, s,444-446

⁷² TUNCER,,a.g.e, s.194

doğrudan ya da dolaylı ilintisi bulunanlar tarafından KKTC'deki referandum süreci çeşitli şekillerde etki altına alınmaya çalışılmıştır.

Plan, Kıbrıs Türkleri açısından, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tezinden ayrılmakta, bu devletin kazanımlarını yok eden, Kıbrıs Türkü'nün Ada'da varlığını ve hatta birliğini aşamalı olarak ortadan kaldırmaya yönelik düzenlemeler içermektedir.

Sonuç itibarıyla yaklaşık yapılan 300 toplantı ardından oluşturulmuş, son halini almış, kanunları 182 sayfa tutan, ilişikteki taslak kanunları ve anlaşmalarıyla 9000 sayfayı tutan kanun ve taslakları olan plan zaten herkesin anlayacağı ve üzerinde fikir sahibi olacağı bir metin olamayacaktır.⁷³ Her ne kadar Türk tarafı uzlaşmaz gösterilmiş olsa da Plan üzerinde somut endişelerini dile getirmişlerdir.

GKRY'nin Annan Planı ile ilgili tutumu ise oldukça dikkat çekicidir. GRYK lideri Papadopoulos açıklamalarında Annan Planı'nı kabul etmenin, devlet olmaktan çıkıp toplum olmaya gitmek olduğunu ifade etmiştir. GRKY liderleri Ada'da esas çözümsüzlüğün Türk liderlerden kaynaklandığını çeşitli vesilelerle dile getirmişlerdir.

Zaman zaman çözüm olarak ortaya koydukları noktalarda KKTC liderleriyle aynı fikre sahip olmuş olsalar da arkalarındaki büyük lobi gücünü iyi kullanarak başlangıçta var olan ideallerinden vazgeçmemişlerdir.

GRYK de referandum süreci ise oldukça çarpıcı olaylara sahne olmuştur. BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs özel temsilcisi Alvaro De Soto ve AB komisyonunun genişlemeden sorumlu üyesi Gunter Verhaugen'in de aralarında bulunduğu üst düzey BM ve AB yetkililerinin Rum Devlet televizyonu ve özel televizyonuna çıkması engellenmiştir.

Kiliselerden planın şeytani bir oyun olduğu yönünde çağrılar yapılırken, referandum sonrasında yapılan kamuoyu anketleri sonuçları oldukça çarpıcı

⁷³ The Cyprus Stalemate: What next, a.g.e, s.3

sonuçları ortaya koymuştur. Genç kuşaklar ve yeşil hattın yakınındaki yerleşim yerlerinde yaşamayan Rumlar, büyük çoğunlukla planın reddi yönünde oy kullanmıştır.⁷⁴ Yaşlı kuşağın ve yeşil hatta yakın bölgelerde yaşayan Rumların, Türklerle birlikte yaşamak fikrine daha sıcak baktıkları şeklinde yorumlansa da, genç kuşakların Megola İdea fikrine güçlü bir şekilde bağlı olarak yetiştirildiklerini de ortaya çıkmaktadır.

2.7. AB Normları ve AİHM Kararları Çerçevesinde Annan Planı'nın İncelenmesi (Loizidou Davası)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi vatandaşı Titina Loizidou'nun Girne'deki taşınmazları üzerindeki mülkiyet hakkını kullanamadığı gerekçesiyle Aralık 1996'da Türkiye Hükümeti aleyhine ihlal kararı vermişti. Mahkeme, Temmuz 1998 tarihinde ise, Loizidou'nun Girne'deki taşınmazlarını 1974 tarihinden itibaren kullanamadığı gerekçesiyle, Türkiye'nin tazminat ödemesine hükmetmiştir.

Türkiye, bu kararların yerine getirilmesinin Kıbrıs sorununun çözümüyle doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulayarak uygulamamıştır. Ancak 2004 yılında Türkiye tazminat ödemeyi kabul ederek mülkiyet sorununu daha da karmaşık hale getirmiştir.

AB İlerleme raporlarına girerek her fırsatta Türkiye'nin önüne çıkarıldığı görülen Loizidou kararının, gündemden düşürülmesini sağlamak için ödemenin kabul edildiği ileri sürülmüştür. Ayrıca ödemenin gelecekte emsal teşkil etmeyeceği ve davanın bu şekilde düşürülmesinin Türkiye açısından önemli bir gelişme olduğu da davanın kabulünün savunusu içinde yer almıştır.⁷⁵

⁷⁴ Yuannis PRETENDERİS, "Verhaugen in Quarantine", To Vima, 25 April 2004, (Erişim) <http://www.tovima.dolnet.gr>, 02 Mayıs 2008

⁷⁵ C.Webster, C. Christophoru, The Day After Referandum, **Cymar Market Research**, Lefkoşa, 2004, s.7

KKTC'de AİHM yargı sürecinden kurtulmak amacıyla Mülkiyet Komisyonu oluşturulmuştur. 23 Nisan 2003'te karşılıklı geçişlerin serbest bırakılmasının ardından Rumların doğrudan AİHM' e başvurularını önlemek ve bir iç hukuk yolu oluşturmak amacıyla 30 Haziran 2003 tarih ve 49/2003 sayılı yasayla Taşınmaz Mal Saptama, Değerlendirme Tazmin Komisyonu kurulmasına karar verilmiştir. Öte yandan AİHM'nin bir başka başvuruyla ilgili verdiği kabul edilebilirlik kararında söz konusu Komisyon'un yapısı ve yetkisi AİHS'yle uyumlu görülmemekle etkin bir iç hukuk yolu şeklinde değerlendirilmemiştir. Mahkeme, KKTC'de mülkiyet rejimiyle ilgili bir değişikliğe gidilmeden ve bir iç hukuk yolu yaratmak amacıyla oluşturulan Mal Tazmin Komisyonu'nun yetkisi ve yapısı AİHS sistemiyle uyumlaştırılmadan Kıbrıslı Rumlar tarafından mülkiyet konusuyla ilgili olarak yapılacak başvuruları, iç hukuk yolunu tüketme şartını aramadan, kabul etmeye devam edeceği mesajını vermiş oldu.

Mahkeme'ye göre AİHS başvurusunun mülkiyeti üzerindeki kontrolünü yitirmesinin nedeni Kıbrıs'ın kuzeyinin Türk ordusu tarafından "işgal" edilmesinden ve burada KKTC'nin kurulmasından kaynaklanmaktadır. Başvurucunun Kuzey Kıbrıs'a erişiminin hala ve sürekli engellenmesi sınır alanını olduğu gibi kontrolü altında tutan Türk askeri güçlerinin varlığının sonucudur.⁷⁶

AB hukuku bakımından KKTC topraklarının kimin kontrolünde olduğu sorusu AİHM kararlarında ilginç bir saptamayı ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan Loizodou Davası büyük önem taşımaktadır. Mahkeme dava ile ilgili içerik analizinden ziyade Ada'daki Türk asker sayısından hareketle KKTC topraklarında yetkili otoriteyi Türkiye olarak görmüştür. Zorunlu bir nedenle müdahale edilerek Ada'daki Türk varlığının korumak durumunda kalmış olan Türkiye'nin bu davada tazminat ödemeye mahkûm olması siyasi bir sonuçtur.

Annan Planı, bir tür çalışma ilkeleri olma noktasının çok ötesine geçmiştir. Dokuz bin sayfadan oluşan Annan Planı ve onun ayrılmaz ekleri

⁷⁶ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/210/AND9.htm> 02.Mayıs.2008

niteliğindeki Federal Kanunlar, neredeyse her konuyu düzenleyen hükümlerle doludur. Üstelik eş zamanlı referandumlar öncesinde bu hükümler, hukuki niteliği tanımlanabilen yasal norm formatına da sokulmuştur.

Referandum sonrasında plandaki hükümler gereği pozitif hukuk kuralları bakımından Annan Planı “yok ve geçersizdir”, herhangi bir hukuki sonuçta doğuramaz denilebilir. Fakat BM ve AB tarafından alınan pek çok karar metninde Annan Planı’na destek verildiği; uluslararası örgütlere üye devletler tarafından da ayrı ayrı devam ettirildiği ve Kıbrıs’ta bulunacak çözümün mülkiyet, yer değişimleri ve kayıp şahıslar gibi konularda mevcut Annan Planı’nda yer alan düzenlemelerden büyük oranda farklılaşmayacağı söylenebilir.

Uluslararası hukukta devlet ve hükümetler dışında birtakım ara statüler tanınan birimlerin vereceği zararlar bakımından sonradan uluslararası sorumluluk üstlenmeleri prensibi bu noktada karşımıza çıkmaktadır.⁷⁷

KKTC içerisinde malları bulunan Rumlar, bu davadan hareketle iç hukuk yolları bulunmadığını belirterek Mahkeme’ye başvurmuşlardır. Toptan takas ve tazminat ilkesini reddeden, bireysel mülkiyet hakkını esas alan, bu çerçevede, 100 bin civarındaki Rum’a eski mülklerinin iadesini öngören, Güneyde Türk mallarını dikkate almayan Annan Planı kabul edilmiştir. Aynı şekilde, toptan takas ve tazminat ilkesini reddederek bireysel mülkiyet hakkını esas alan Loizidu kararı da kabul edilmiştir. Loizidu’ya mülkünü geri alma hakkı saklı kalmak kaydıyla, sadece kullanım kaybı tazminatı olarak 1,5 milyon dolar ödenmiştir.

Annan Planı’nın Federal Devlet modeline göre, Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti olmak üzere iki kurucu devletin olduğu bir yapı öngörülüyor. Anayasa uyarınca federal devletin yetkisi kapsamına girmeyen yetkiler her bir kurucu devletin yetki kapsamına giriyor. Kuzey’deki malların

⁷⁷ Case Of Loizidou V. Turkey, (54-55-56. paragraf) 18 Aralık 1996

topyekûn iadesinin iki bölgeyi federasyon çözümünün içini boşaltacağı açıktır. Bu nedendir ki Annan Planı ancak sınırlı bir iade öngörmüş, takas ve tazminat yolunu açık bırakmıştı. Loizidou kararının yarattığı içtihadın Annan Planı'nın getirdiği düzenlemelerden çok daha ileri olduğu da açıkça görülmektedir.

2.8. BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs ile İlgili Aldığı Diğer Kararlar ve Bu Kararların Türkiye İçin Önemi

15 Aralık 1999 tarihinde BM Güvenlik Konseyi Kıbrıs'ta görevli Barış Gücü'nün görev süresini 6 (altı) ay süre ile uzatan 1283 sayılı kararı kabul etmiştir. Karar genel hatlarıyla BM'nin Kıbrıs konusuna bakışında genel anlamda bir değişiklik olmadığı göstermektedir. Önceki ilgili (relevant) kararlara atıfta bulunarak BM'nin Kıbrıs'ta çözüm için iki toplumlu iki bölgeyi federasyon tezini gündeme getirmekte ve her zaman olduğu gibi Barış Gücü'nün görev süresi Türkiye ve KKTC tarafından tanınmayan sözde Kıbrıs Cumhuriyeti'ne atıfta bulunularak uzatılmaktadır.

Ancak, BM Genel Sekreteri'nin, Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporuna yaptığı bir ek (addendum) ilgi çekicidir. Anılan Ek'te Barış Gücü'nün görev süresinin uzatılması ile ilgili olarak "Türkiye Hükümeti, BM Barış Gücü'nün Ada'nın her iki tarafında yalnızca iki tarafın izniyle görev yapabileceğini. Bu çerçevede Kıbrıs Türk tarafı yetkililerinin Kuzey Kıbrıs'taki faaliyetlerle ilgili olarak BM Barış Gücü ile çalışmak arzusunda olduklarını, ancak bunun kendi usul ve tarzları ile tekâmül ettirileceğini beyan etmiştir" ibaresi yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 14 Haziran 2000 tarihinde, Kıbrıs'taki BM Kıbrıs Barış Gücü'nün (UNFICYP) görev süresinin 15 Aralık 2000 tarihine kadar 6 ay daha uzatılmasını kabul etti.⁷⁸

Ancak, kararda Rum Kesimi'nden "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak söz etmesi krize yol açtı. Türkiye ve KKTC, "bu kararın kabul edilemez" olduğunu belirttiler.

Türkiye Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada, "BM Barış Gücü'nün Kuzey Kıbrıs'ta faaliyette bulunması KKTC Hükümeti'nin gösterdiği işbirliği ile mümkündür. Karar, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum taraflarının egemen eşitliği ilkesine aykırıdır. Türkiye bu kararı kabul etmemektedir" denilmiştir.

Oysa Ada'da, kararda atıfta bulunulduğu şekilde Kıbrıs'ın bütünü temsil eden bir hükümet mevcut değildir. "Kıbrıs Hükümeti" olarak anılan sadece Rum tarafının hükümetidir. BM Barış Gücü'nün Kuzey Kıbrıs'ta faaliyette bulunması KKTC Hükümeti'nin gösterdiği işbirliği ile mümkündür. Bu işbirliğinin yöntemlerinin KKTC makamları ile BM Barış Gücü arasında sonuçlandırılacak bir mutabakat ile tespit edilmesi gerekir.

BM Barış Gücü'nün, Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de işbirliği olmaksızın görev yapabilmesi mümkün değilken, BM'nin Ada'daki gücünün görev süresini uzatan kararlarda ısrarla Rum tarafını, Kıbrıs'ın tamamında etkinliği ve kontrolü olan bir statüde göstermeye devam etmesi, BM bakış açısını göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Uluslararası hukuka atıfta bulunarak Rum yönetimi'nden, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak bahsetmek ise bir başka çelişki olarak ortaya çıkmaktadır.

Güvenlik Konseyi'nin bu kararı bir ilk değildir. Daha öncede almış olduğu kararlarda Ada'da bulunan Türk askerlerine işgalci muamelesi yapılmış, GKRY muhatap alınmıştır. 11 Mayıs 1984 tarihinde Güvenlik Konseyi'nin

⁷⁸ Adopted by the Security Council at its 415th Meeting on 14 June 2000, <http://www.belgenet.com/arsiv/dip15062000.html>, 05 Mayıs 2008

aldığı kararlar KKTC ve Türkiye arasında karşılıklı büyükelçilikler açılması kınanmıştır.⁷⁹

11 Mayıs 1984 tarihli 550 sayılı kararda ayrıca taraflara Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleriyle iyi niyet misyonu çerçevesinde çalışmalarını tavsiyesi yapılmıştır.

2004 Yılında ortaya konulan Annan Planı hiç kuşkusuz BM' nin bu güne kadar Kıbrıs sorununun çözümüne yaptığı en geniş kapsamlı çalışma olmuştur. BM Güvenlik Konseyi'nin Genel Sekreter'e verdiği, Kıbrıs sorununa BM Güvenlik Konseyi kararlarına uygun bir çözüm bulunması görevi kapsamında sürdürülmüştür.

Güvenlik Konseyinin Kıbrıs'la ilgili olarak aldığı kararlar genel olarak bakıldığında Ada'daki yetkili otorite olarak GKRY' ni gördüğü ortadadır. Özellikle Barış Gücü'nün süresinin uzatılması ve taraflara bazı tavsiyeler niteliği taşıyan kararlarda Ada'nın tümü üzerinde yetkisi bulunmayan Rum Yönetimi Kıbrıs Hükümeti olarak anılmaktadır.

Güvenlik Konseyi'nin görevlendirmesi ile Kıbrıs sorununa nihai çözüm olarak sunulan Annan Planı'nın da KKTC'de yapılmış olan referandumda kabul edilmesi, Rum Kesimi'nde reddedilmiş olması da sonucu değiştirmemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Plan'ın reddinden sonra yapmış olduğu açıklamalarda KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması açıklamasının da bir açıklamadan ileri gitmediği görülmektedir.

Türkiye Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlarına karşı resmi yollardan itirazlarını yapmış olsa da sonuç alamadığı da ortadadır. Kıbrıs sorununun çözümü konusunda Konsey'in kararlarının uygulanması yolunda bir çabada mevcuttur. Bununla birlikte, Türkiye'nin önünde esas bağlayıcı olanın AB'ye giriş sürecinde sorundan bir an önce kurtulma çabasının olduğu da söylenebilir.

⁷⁹ 11 Mayıs 1984 tarihli Güvenlik Konseyi Kararı Metni (Erişim)<http://www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/2002/TURKCE/BELGELER/18e.htm>. 7 Mayıs 2008

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE - AVRUPA BİRLİĞİ MÜZAKERE SÜRECİNDE KIBRIS SORUNU

3.1. Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımı

Esasen Kıbrıs meselesinin AB'nin gündemine girişi Soğuk Savaş'ın bitimi ile başlamaktadır.1980'li yıllarda Kıbrıs konusu AB'nin gündeminde bulunmuyordu. Türkiye-AB ilişkilerinde de 1990 öncesinde Kıbrıs uyuşmazlığı doğrudan doğruya Türkiye- AB ilişkilerine bağlanmamıştı.⁸⁰

Kıbrıs'ın Orta Doğu, Kafkasya ve İç Asya petrol ve doğalgazın denetimi ve kullanımı üzerinde bir kontrol noktası olma özelliği ve AB'nin kendisine en yakın olan Orta Doğu enerji kaynaklarına ABD'den daha fazla muhtaç olması, Kıbrıs'ın AB dış politikası açısından önemini daha da arttırmaktadır.” Kıbrıs Adası, Akdeniz – Dubrovnik - Orta Avrupa - Hamburg petrol güzergâhını engelleyecek noktadır.⁸¹

1990'da Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber, Kafkaslar, Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu ve onun uzantısı Doğu Akdeniz'de hegemonya boşluğu meydana gelmiş ve bunun sonucu olarak bölgesel ve küresel aktörler bu bölgelerde çıkar çatışmaları yaşamaya başlamışlardır. ABD'nin Yeni Dünya Düzeni'ni kurmaya başladığı bu yıllarda, AB'de bir Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası(AGSP)'ı aşamalı olarak geliştirmeye başlamıştır.1990 Körfez Savaşı ile Orta Doğu'ya yerleşen ABD ile Doğu Akdeniz'i paylaşmak isteyen AB, Kıbrıs'ı en uygun merkez olarak belirlemiştir. Kıbrıs Adası'nı sorunsuz bir

⁸⁰ Erol MANİSALI; **Avrupa Kışkacında Kıbrıs** ,2.baskı,İstanbul, Derin yYayınları,2004.s.1

⁸¹ Emel AKÇALI, Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası.,**Kıbrıs Ve Geleceği: Ekonomi-Politik Tartışma**, :ed,Dr.İrfan KALAYCI,1.baskı,Ankara,Nobel Yayıncılık, Aralık 2004,s.152

şekilde birliğe katmak isteyen AB, adanın bölünmüşlüğüne siyasi bir çözüm bulmak için 90'lı yıllarda katalizör görevini de üstlenmiştir.

1990'lı yıllar sonrasında dünya yeni bir uluslararası toplu durum yaşamıştır. Bu değişim karşısında AB derinleşme ile birlikte genişleme sürecine girmiştir. Bu yıllar aynı zamanda GKRY'nin AB'ye tam üyelik için başvurması ile birlikte başlayan ve 1 Mayıs 2004 tarihinde adanın tümünü temsilen AB'ye tam üye olarak kabul edilmesi ile sonuçlanan dönemdir.

3 Temmuz 1990 tarihinde GKRY'nin AB'ye tam üyelik başvurusunu yapması ile birlikte AB faktörü Kıbrıs sorununda tam anlamı ile devreye girmiştir. Türkiye'nin başvuruyu hukuki temelden yoksun ve geçersiz olarak değerlendirmesine ve Rauf Denktaş'ın GKRY'nin tüm adayı temsil etme yetkisinin bulunmadığını ve bunun BM Güvenlik Konseyi'nin 649 sayılı kararına aykırı olduğunu açıklamasına rağmen, AB Bakanlar Konseyi 17 Eylül 1990 tarihli toplantısında başvuruyu değerlendirme kararı almış ve Komisyon'dan görüş istemiştir. Komisyon 30 Haziran 1993'te konuya ilişkin olumlu görüş açıklamıştır.⁸²

AB'nin Kıbrıs sorununa doğrudan girmesi ilk kez 1994 senesinde BM gözetiminde gerçekleştirilen toplumlararası görüşmelere kendi temsilcisini atamasıyla gerçekleşmiştir.

Kofi Annan'ın Kıbrıs'ı birleştirme amacı ile kendi adının verildiği ve Kıbrıs sorununa kalıcı çözüm getirildiğine inanılarak hazırlanıldığı ileri sürülen Annan Planı'nı da AB tarafından destekli hazırlanmış çözüm arayışlarından biri ve belki de en önemlisidir. Plan, AB destekli olmasının yansırı Türkiye'nin AB süreci ile önemli paralellik göstermesi nedeni ile de ayrı bir yere sahiptir.

Taraflara dağıtılan 150 sayfalık BM Kıbrıs planınının, sadece 10–15 sayfalık özetindeki bilgilere göre; KKTC'nin 50 'den fazla köyü boşaltması, 60–70 bin Türkün göçmen durumuna düşmesi, halen yüzde 36 dolayında

⁸² Kamer KASIM, '' Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs, Ermeni Sorunu ve Azınlıklar.'', **Avrasya Dosyası.**, ,cilt:11, sayı 1,2005,s.86,

olan KKTC toprak miktarının 26'lara düşmesi gündeme geliyor. Kıbrıs'ta gidişat Girit'i hatırlatıyor. Girit'te 1878'de yerel meclis kuruldu. Nüfus ağırlığına göre meclisin 49 Rum, 31 Türk üyesi vardı. Girit'te karışıklıklar oldu. Osmanlı bastırdı. Avrupa devreye girip, "Ada'yı ben koruyacağım dedi 1973'te Girit Yunanistan'a verildi. Bugün Kıbrıs'ta nüfus dengesi Türkler aleyhine 7'ye 2 görünüyor.⁸³ Sunulan planda iki tarafın eşitliğinden bahsedilmiştir.

Plan'ın sunumu neticesinde ada üzerinde gerçekleştirilen referandum sonunda, referanduma GKRY'den çok katılım olması ve hayır oylarının yüksekliği, Rum tarafının Türklerle bir arada yaşama ve sahip oldukları geniş imkânları Türklerle paylaşma konusundaki isteksizliklerini ortaya koymuştur. Aynı zamanda AB'nin sağlayabilecekleri olanaklardan Türk tarafının yararlanmasını önlemek arzularını da sergilemiştir. Ve önemli olan bir husus da Rum tarafının olumsuz oy kullanması ile Plan hukuken geçersizdir.

Diğer taraftan, referandumda alınan sonuç, ABD ve AB'nin şimdiye kadar tüm baskı ve gayretlerini Türk tarafı üzerinde yoğunlaştırırken ve uzlaşmalıkta Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ı sorumlu tutarken, hesap hatası içinde olduklarını da ortaya koymuştur. Bu yanığı AB'nin genişlemeden sorumlu komiseri Günter Verheugen'in referandum sonrasında yaptığı "Kendimi Rumlar tarafından aldatılmış hissediyorum." şeklindeki açıklaması ile ifade bulmuştur. Referandumun ardından ilk kez Rum tarafına karşı bu denli tepki gösteren AB'li ve yetkililerin açıklamalarında, Kıbrıslı Türkleri tecritten kurtarma amaçlı açılımlar yapılacağı vurgulanmakla beraber, bu vaatlerin somut kazanımlara dönüşmediği gözlemlenmiştir.⁸⁴

AB, BM ve İslam Konferansı Örgütü'nde (İKÖ), KKTC'ye yönelik tecridin aşılması hususunun, tanınmayı özendirmeyecek şekilde, sınırlı konularda ve Rum yönetiminin kontrolü altında olması koşuluna bağlandığı gözlenmiştir. BM genel Sekreteri Annan'ın, 3 Haziran 2004'te Güvenlik Konseyi'ne

⁸³ N. Bilal ŞİMŞİR; **AB, AKP ve Kıbrıs**,2.baskı,Ankara,Bilgi Yayınevi,Ocak 2004 s.52

⁸⁴ Sema SEZER, "Kıbrıs Sorunu 2004 Yılı Sonun Başlangıcı mı?";**Stratejik Analiz, ASAM**, Cilt:5,sayı:56, Aralık 2004,s.36

sunduğu ve Nisan 2003'ten, 24 Nisan 2004 referandumuna kadar gelişen süreci değerlendirdiği 28 Mayıs 2004 tarihli Kıbrıs Raporunda, Türk tarafının temel beklentisi olan ambargoların ve tecridin kaldırılması konusunda güçlü bir ifadeye yer verilmemesi hayal kırıklığı yaratmıştır.⁸⁵

AB, Kıbrıs'ta 24 Nisan 2004 tarihinde referanduma sunulan Annan Planı'nı Rum tarafının reddetmesi nedeniyle Kıbrıs sorununa yönelik bir çözüme ulaşılamaması üzerine, mevcut duruma ilişkin tutumunu belirlemek amacıyla, Kıbrıslı Türkleri izolasyondan çıkarmak yönünde "ilk adım" olarak nitelendirilen Kıbrıs tüzüğünü 29 Nisan 2004'de yayımladı.⁸⁶ Tüzük ilk bakışta, AB vatandaşlarının Yeşil Hat'tan geçişlerde serbest dolaşımına izin vererek KKTC turizm sektörüne katkı sağlayan, kuzey kesimdeki bazı ürünlerinin güney kesim üzerinden AB'ye aktarılmasına yeşil ışık yakan ve aynı zamanda da AB'nin Türk tarafı için öngördüğü 259 milyon euroluk yardımın değerlendirilmesine izin veren kapılar açıyor görüntüsü ile, KKTC'nin lehine gibi görünse de, esas itibari ile KKTC 'yi GKRY'ne bağımlı hale getirmiştir. Ayrıca KKTC'yi Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti'nin etkili olduğu bölge içinde saymayarak, kuzeydeki hukuki boşluğun devam ettiğini kabul etmektedir. Bununla birlikte AB, Yeşil Hat'tı kendi sınırları dışında olarak görmemiş ve özel düzenlemelerle, KKTC'yi tanıma seçeneğinin olmadığını bir kez daha gözler önüne sermiştir.

3.2 Kıbrıs Sorununun Türkiye- AB İlişkilerine Etkisi

Türkiye 1949'da Avrupa Konseyi, 1952'de NATO üyeliği ile politik ve askeri olarak Avrupa'da yer almıştır. Ancak AET, hem politik, hem ekonomik, hem de kültürel olarak Avrupa'yı temsil etme yeteneği olan geleceğin en umut veren Avrupa örgütlenmesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Türkiye 31 Temmuz 1959 tarihinde Roma Antlaşması'nın 238.maddesine göre

⁸⁵ SEZER, . a.g.m, s.37

⁸⁶ <http://www.belgenet.com/arsiv/ab/kibristuzuk.html> 07 Mayıs 2008

AET'ye ortak üyelik için (associate member) başvurusunu yapmıştır. Bu tarihten sonra Ankara Antlaşmasına kadar bir dizi görüşmeler yapılmıştır.8–12 Ekim 1962, 14–24 Ocak 1963, 23–24 Nisan 1963 ve 16 Mayıs–20 Haziran 1963 görüşmeleri yapılarak Ankara Antlaşması'nın yapılması konusunda mutabakata varılmıştır. Anlaşma 12 Eylül 1963'te imzalanmış ve 1 Aralık 1964 'de yürürlüğe girmiştir.⁸⁷

Soğuk Savaş sonrası, askeri gücünü yeniden yapılandırma planı çerçevesinde dış politika çalışmaları yapan ABD, SSCB'nin dağılmasından sonra askeri ağırlığını Avrupa'dan çekerek, kriz bölgeleri olarak Basra Körfezi merkezli Orta Doğu'yu ve Güney Kuzey Kore merkezli olarak Orta Asya' yı belirlemiştir. Ancak, yeni dış politikasına göre, bu bölgelerde çok sayıda ve kalıcı askeri birlik bulundurmaktan ziyade, bölge ülkeleriyle iş birliğine ağırlık verilecekti. Artık ABD'nin doğal müttefikleri Asya'da Japonya, Orta Doğu'da Türkiye ve İsrail idi. Bu nedenle de Türkiye'nin askeri ve ekonomik olarak güçlenebilmesi, bunun için de demokrasisini geliştirmesi gerekiyordu. Türkiye'nin AB üyeliği doğrultusunda başlayan ekonomik ve siyasal reformları bu hedefe çabuk ulaşılmasını sağlayacaktı ve Türkiye'nin AB üyeliğine bu sebeple destek veriyordu.

Ancak Türkiye'nin AB yolunda çözmesi gereken ekonomik, askeri ve politik sorunların için de Kıbrıs meselesi de vardı ki, bu belki de diğer sorunlardan daha önemliydi. Türkiye, AB'ye 1987 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. AB, Türkiye'ye 1989 'da verdiği cevapta, Kıbrıs meselesinin Türkiye'nin üyeliğini tökezletecek bir engel olduğunu işaretini vermiş, AB Komisyonu 1989 Görüş Bildirgesi'nde de ilk kez Kıbrıs sorununun AB- Türkiye ilişkilerini olumsuz olarak etkilediğini ileri sürmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti – Avrupa Birliği, dolayısı ile Avrupa Toplulukları Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)] ilişkileri, bir yandan Avrupa Ekonomik Topluluğu ile (AET) ile 1960 'lı

⁸⁷ Haydar ÇAKMAK; **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri**, 2.baskı, Ankara,Platin Yay. Ocak 2007, s.96-97

yıllarda kurulan ortaklık mevzuatı, diğer yandan da AB ile 1999 yılında kabul edilen üye adaylığı kapsamında sürmektedir. Ortaklık mevzuatının kaynaklık ettiği ortaklık ilişkileri 01.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması (Accord d' Ankara) ve 01. 01,1973 tarihinde geçerlilik kazanan Katma Protokol düzenlemeleri çerçevesinde yürütülmektedir. Ortaklık mevzuatına istinaden tesis edilen Gümrük Birliği 3 1.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kırk yılı aşkın bir geçmişe sahip olan Türkiye Cumhuriyeti – AT ilişkileri, daha çok ortaklık mevzuatı kapsamında yoğunlaşmış olsa da, Türkiye Cumhuriyeti'nin AB'ye tam üyelik hedefi bu ortaklık mevzuatından ayrı bir şekilde düşünülemez. Zira Ankara Antlaşması'nın 28. maddesi, ortaklık mevzuatının öngördüğü koşulların yerine getirilmesi kaydıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin tam üyeliği'ni de içeren düzenlemelere sahiptir.⁸⁸

Türkiye 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye yeni katılan on ülkeyi 1963 Ankara anlaşmasına dâhil eden EK- Protokolü 30 Temmuz 2005 'de imzalamıştır. Ama EK- Protokolde Kıbrıs Cumhuriyeti olarak adı geçen Rum kesimini tanıdığı anlamı taşımayacağına dair AB deklarasyonunun kamuoyuna ilanından sonra yürürlüğe girmiştir. Ancak 21 Eylül'de AB daimi temsilciler komitesi (COREPER) toplantısında AB Kıbrıs ile ilgili karşı deklarasyon yayınlamıştır. AB Dışişleri Bakanları 3 Ekim 2005'de Lüksemburg'ta toplanarak öngörüldüğü gibi Türkiye'nin AB'ne katılım müzakerelerinin başlamasını kararlaştırmışlardır. 2002 yılının son zirvesi 12–13 Aralık'ta Kopenhag'da yapılmıştır. Bu zirvede Doğu Blok'unun eski üyeleri ve Kıbrıs'ın 2004'de AB 'nin üyesi olmaları kararlaştırılmış, Türkiye'ye ise koşullu olarak kısa bir süre sonra müzakerelere başlama sözü verilmiştir.⁸⁹

AB tarafından Kıbrıs meselesi Türkiye'nin üyeliği konusunda bir engel olarak gösterilmekte ve diğer adaylardan istenilen Kopenhag Kriterleri'ne ek husus olarak konulan bu kıstası AB belgelerinde de görmek mümkündür. Lakin Türkiye tarafından çözüm için tüm çabaların gösterilmesine rağmen AB

⁸⁸ Kamuran REÇBER, '' Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye Cumhuriyeti- Avrupa Birliği İlişkileri İtibari ile Değerlendirilmesi.'', **İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:31 (Ekim 2004)

⁸⁹ ÇAKMAK ,.a.g.e.,s.133

üyeliğinin gerçekleşeceğine dair hiçbir güvence verilmemektedir. Oysa AB 1999 tarihli Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye Yunanistan ile olan ilişkilerini düzeltmesini ve Kıbrıs sorununun çözümünde AB'ye destek olmasını üyelik için ön şartlar olarak dolaylı yoldan öne sürmüştür. Aynı Zirvede GKRY'nin AB'ye üyeliğinin kabulü konusunda esnek davranılacağı ve üyeliğin Kıbrıs sorununun çözümüne bağlı olmadan, ön şartsız kabul edileceği yönünde karar alınmıştır.⁹⁰

1995 yılında meydana gelen ve birçok kişinin unutmaya çalıştığı çok önemli bir gelişme olan Kıbrıs'ın AB üyeliği karşısında, Türkiye ile AB arasında yapılan Gümrük Birliği anlaşmasıdır. Bu gelişme üzerine 28 Aralık 1995'te Türkiye ile KKTC arasında bir ortak bildirge imzalanmış ve Kıbrıs'ın AB'ye üyeliği konusunun siyasi çözümü müteakiben ele alınabileceği, Türkiye ve Yunanistan'ının birlikte üye olmadığı bir topluluğa Kıbrıs'ın üye edilmeyeceği belirtilmiş, Kıbrıs Türk Devleti'nin güvenliğinin Türkiye'nin teminatı altında olduğunun altı çizilmiştir.⁹¹

Türkiye-AB Gümrük Birliği, salt bir ekonomik uyum modeli olmanın ötesinde, Türkiye'nin AB ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Türkiye ile AB arasında ortaklık ilişkisini kuran ve Gümrük Birliği'nin çerçevesini çizen 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinde, ortaklığın nihai hedefi Türkiye'nin üyeliği olarak belirlenmiştir. Gümrük Birliği'nin 1 Ocak 1996'da tamamlanması ise, Ankara Anlaşması'nın 5. maddesi uyarınca, bu hedefe ulaşmak için belirlenen üç aşamalı uyum modelinin "son dönem"ine geçişi ifade etmektedir. Taraflar arasında sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımını kapsayan Gümrük Birliği sürecinde Türkiye, mevzuatını

⁹⁰ Madde 9.(b), "Avrupa Birliği Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılamamış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır.

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html

⁹¹ Aylin GÜNEY; "AB, ABD ve Kıbrıs Üçgeninde Kıbrıs Meselesi.", **Kıbrıs Ve Geleceği: Ekonomi-Politik Tartışma**, ed,Dr.İrfan KALAYCI,1.baskı,Ankara,Nobel Yayıncılık, Aralık 2004,s.111

AB'nin gümrük ve ticaret politikalarının yanı sıra rekabet ve fikri sınaî mülkiyet haklarına ilişkin politikalarının da dâhil olduğu kapsamlı bir alanda uyumlaştırma yükümlülüğünü üstlenmiştir.⁹²

Murat Karayalçın'ın Dışişleri Bakanı olduğu dönemde Türkiye, önce bu konudaki talebe sözlü olarak muvafakat etmiş, ardından Kıbrıs konusunda resmi tutumu deklare eden bir bildirge yayınlamıştır. Bu bildirgede Türkiye'nin ileri sürdüğü görüşler, Kıbrıs'ın Türkiye'den önce AB'ye girmesi ile Türkiye-Yunanistan arasındaki hassas dengenin bozulacağı, Yunanistan'ın üye olduğu AB'nin, Kıbrıs sorununa bir çözüm olmayacağı, Türkiye'nin 1960 Antlaşmalarından doğan haklarının saklı tutulması gerektiği ve bütün bunlara rağmen GKRY'nin AB üyeliğinin söz konusu olması durumunda Türkiye ile KKTC arasında benzeri bütünleşmenin gerçekleşeceğini belirtmiştir.⁹³

Ekonomik ve siyasi açıdan birçok olumsuz özellik taşıyan Gümrük Birliği Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 16.maddesi uyarınca Türkiye'nin 2001 yılına kadar, GKRY ile ticaret antlaşmasını imzalamak durumunda olması ise bir başka sakıncalı yön ortaya çıkarmıştır.⁹⁴ Çünkü bu antlaşma ile Türkiye ilk defa, şimdiye kadar tanımadığı bir ülkeyi muhatap kabul etmiş oluyordu. Görüldüğü gibi birçok yönden sakıncalı olan bu antlaşmanın imzalanması Türkiye'de sadece oy kaygısı güden o dönemdeki iktidarın bir ürünü olarak ortaya çıktığı söylenebilir.

11–12 Aralık 1997 tarihleri arasında imzalanan Lüksemburg Zirvesi'nde AB, Kıbrıs Cumhuriyeti ile tam üyelik müzakerelerin başlatılması kararını resmen almış ve müzakereler 31 Mart 1998 'de fiilen başlamıştır. Zirve sonuç bildirgesininin 28. paragrafında AB Konseyi, “ katılım müzakerelerininin Kıbrıs sorununa barışçıl bir çözüm bulunması çabasına olumlu katkıda bulunacağını” söylemiş ve Ada'daki görüşmelerin “ iki toplumlu- iki bölge bir federasyon yaratılması amacına yönelik olarak sürdürülmesi gerektiğini”

⁹² <http://www.ikv.org.tr/gumrukbirligi.php> ,12 Mayıs 2008

⁹³ Nesrin DEMİR. "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu." , **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, cilt: 15 , Sayı: 1, Elazığ 2005 ,s.347-367

⁹⁴ <http://www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ortkonseykarari.pdf>, (ABGS)12 Mayıs 2008

belirtmiştir.⁹⁵ AB bu diplomatik ifade ile aslında daha başlangıçta KKTC'yi tanımadığını ve iki bölge ve iki toplumlu yeni bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaratılmasını istediğini göstermektedir.

10–11 Aralık 1999 tarihlerinde imzalanan Helsinki Zirvesi, belki de Kıbrıs sorunu ve aynı zamanda Türkiye için en önemli AB kararlarını almıştır. Helsinki zirve sonuç bildirisinin 4. paragrafında aday ülkelerden tartışmalar ve diğer sorunların barışçıl yollardan çözümü için “ her türlü çabayı sarf etmelerini istemiştir. Yani aday ülkelerin AB'ye tam üye olabilmesi için, herhangi bir AB üyesi devlet ile aralarındaki sorunları çözmeleri bir anlamda şart koşulmuştur. Aynı zirvede Türkiye'nin “ aday ülke “ ilan edildiği düşünülürse, AB'nin sonuç bildirisinde söylediklerinin önemi daha iyi anlaşılır: Kıbrıs sorunu ve Yunanistan ile yaşanan diğer sorunlar, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğinin önünde bir engel oluşturmaktadır. Türkiye, aday ülke statüsünü kazanır kazanmaz Kopenhag Kriterleri'ne uyum çalışmalarına yoğun bir biçimde başlamıştır. Ancak Kıbrıs meselesinin ilk yıllarında bir milli politika sorunu olarak ele alan Türkiye, Bu meselenin kendisi için AB yolunda daha da büyük bir engel olarak önüne konduğu gerçeğini görmüş, ancak, meselenin çözümüne ilişkin klasik Türk politikasını değiştirmemiştir.⁹⁶

Helsinki Zirvesi'nde AB, Türkiye'den adaylık için sıralanan ön şartlardan biri olarak, Kıbrıs sorununun çözümü için “ BM Genel Sekreteri 'nin çözüm çabalarına aktif destek “ talebinde bulunmuş buna karşılık Türkiye de 2000 yılı sonlarında hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'nde Kıbrıs sorununu orta vadede çözüme kavuşturulması gereken bir sorun olarak ele almıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) Avrupa Birliği Komisyonu'nun tam üye olacak aday ülkelere katılım öncesi yapması gerekenleri içeren bir belgedir. Bir başka ifade ile AB'ye tam üye olmak için aday ülkenin yapması gereken

⁹⁵ Nejat DOĞAN .’’ Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu.’’, The Cyprus Question in United – Nations Resolutions And European – Union Decisions. ,**Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi** (4) 2002 , 84 – 106

⁹⁶ DOĞAN, a.g.m. s. 134

eksikliklerin listesidir. KOB, genel olarak Kopenhag Kriterleri'ni kapsamaktadır.⁹⁷

Türk kamuoyu ve Türk hükümeti KOB' da Kıbrıs meselesi gibi önemli ve kapsamlı bir konunun çözümünü kısa vadeli hedefler içine alınmasını ayrıca, Türkiye'nin gerçekleştirmesi beklenen yükümlülüklerinin ilk sıralarına Kıbrıs sorununun alınmasını istemesi ve sorunun çözüm yönteminin AB tarafından gelmesine tepki göstermiştir.

Türk Dışişleri Bakanlığı'nın belge ile ilgili olarak yaptığı açıklamada şu sözlere yer verilmiştir:” Türkiye, Kıbrıs meselesine çözüm bulma arayışları ile AB adaylığı arasında bir bağlantının varlığını hiçbir zaman kabul etmemiştir. Kıbrıs meselesi Ada'daki Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki bir konudur. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan Kıbrıs konusuna ilişkin gözlemler, bu temel tutumumuzla uyumlu olduğu ölçüde tarafımızdan dikkate alınacaktır.” Bu konu 9 Kasım 2000 tarihli Hükümet Açıklaması'nda da yer almıştır, “ Kıbrıs konusu ile AB adaylığını daima birbirinden ayrı tutan Türkiye, açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesi'ni de bu ilkler ışığında değerlendirecektir.”⁹⁸ Yapılan bu açıklamalar göstermektedir ki; Türkiye Kıbrıs konusunun AB ile ilişkilerine yansımından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Bu konunun çözümünün taraflar arasına bırakmanın doğru olacağını vurgulamıştır.

Türkiye 1999 Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak ilan edilmişti. Aralık 2002 Kopenhag zirvesinde ise Avrupa Konseyi'nin, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterlerini yerine getirdiğine karar vermesi durumunda, AB'nin Türkiye ile üyelik müzakerelerine en kısa sürede başlayacağını bildirmiştir.

AB Türkiye'nin üyeliği çerçevesinde 13 Kasım 2001'de 4. İlerleme Raporu, yayımlanmıştır. Rapor'un,” Genişletilmiş Siyasi Diyalog” başlıklı

⁹⁷ ÇAKMAK , a.g.e.,s. 127

⁹⁸ Başak KALE “ Türkiye'nin Avrupa Birliği Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi.”, **Stratejik Analiz, ASAM**, Cilt:1, Sayı:8, Aralık 2000, s.12

bölümünde Kıbrıs konusuna da yer verilmiş, Türkiye'nin BM Genel Sekreteri'nin çabalarına destek vermesinden olumlu biçimde söz etmiştir. Fakat bu doğrultuda daha somut adımlar atılmamış olmasının hayal kırıklığı yarattığı, ayrıca Türkiye'nin çözüm için Kıbrıs Türk tarafını teşvik etmesinin beklendiği kaydedilmiştir.⁹⁹

2002 yılında Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin önerileri bir taraftan Türkiye'yi tamamen Kıbrıs Adası'ndan tecrit edecek, diğer taraftan Adayı uzun vadede bir Rum Cumhuriyeti haline getirmeyi içeriyordu. Hâlbuki 1990'lı yılların başında AB, Maastricht'in hemen ardından Kıbrıs Adası'nı ele geçirme projelerini başlatmışken, dönemin BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar büyük tepki gösteriyordu; "Kıbrıs uyuşmazlığı çözümü çok zor olan bir meseledir. AB'de bir taraf olarak devreye girerse konu çözümsüzlüğe itilmiş olur; çözümü imkânsızlaşır." Diyordu. Ancak 10 yıl sonra 2002'de BM Genel Sekreteri ve AB birleşerek, "Türkiye'yi birlikte karşılıklarına alıyorlardı." Türkiye "Batı'nın dışına itilmişti." Ancak himaye koşulları içinde kabul edilebilirdi.¹⁰⁰

Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Günter Verheugen'in bir dönem verdiği demeçte: "Eğer Kıbrıs sorununa siyasi bir çözüm gelmez ise, eğer AB üyeleri buna rağmen Kıbrıs'ın tam üyeliğini kararlaştırırsa Türkiye ile AB arasında büyük bir kriz yaşanır." Şeklinde bulunduğu beyanat aslında Kıbrıs'ın adeta patlamaya hazır bomba gibi Türkiye-AB ilişkilerinin ortasında bulunduğu en iyi göstergesidir.¹⁰¹

Verheugen, bu sözleri söylerken o güne kadar çizgisini değiştirmeyen klasik Türk politikasının hiç değişmeyeceğini varsaymıştır. Ancak Verheugen'nin bu öngörüsü beklendiği ölçüde gerçekleşmemiştir. Zira Türkiye'de 3 Kasım 2002 tarihinde genel seçimler yapılmış ve Batı dünyası

⁹⁹ S.Rıdvan KARLUK .''Avrupa Birliği'nde Bölünmüş Bir Devlet: Kıbrıs.'','' ''**Kıbrıs ve Geleceği. Ekonomik-Politik Tartışma**, : ed,Dr.İrfan KALAYCI,1.baskı,Ankara,Nobel Yayıncılık, Aralık 2004 Ankara S.136

¹⁰⁰MANİSALI,. a.g.e,s.111

¹⁰¹Aylin GÜNEY ''AB, ABD ve Türkiye Üçgeninde Kıbrıs Meselesi.'', **Kıbrıs Ve Geleceği: Ekonomik-Politik Tartışma**, : ed,Dr.İrfan KALAYCI,1.baskı,Ankara,Nobel Yayıncılık, Aralık 2004,s.112

ile mesafeli olan Erbakan'ın yetiştirdiği kadroların birleşmesi ile oluşan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidara geçmiştir. AKP kendisinden önceki hükümetlerden farklı olarak Annan Planı'na sıcak baktığını, Kıbrıs meselesinin artık bir çözüme kavuşması gerektiğini vurgulamıştır. AB'ye girmek için çok ciddi gayret göstermiştir. Kararlılıkla Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerini bir bir yerine getirilmeye başlamıştır. Kıbrıs olayları Türkiye'nin gündemini tamamen meşgul eden konuların başında yer almıştır. Kıbrıs'ta çözüm için diğer hükümetlerden farklı olarak Annan Planı'na sıcak yaklaşmış ve daha da ötesinde Planı kabul ederek KKTC tarafından da kabul edilmesi için gayret sarf etmiştir.

AKP'nin parti programında Türkiye'nin dış politika gündeminin önceliğini Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin en üst sırada yer almaya devam etmesi, Birliğin üyelik için kendisinden beklediği şartların bir an önce sağlanacağını böylelikle gündemin yapay sorunlarla meşgul edilmesinin önlemeye çalışılacağını belirtmiştir. Ayrıca programda Kıbrıs ile ilgili olarak” (Partimiz) Ada'daki Türk halkının varlığının, kimliğinin ve kendi geleceğini tayin etme hakkının göz ardı edilemeyeceği görüşündedir. Kıbrıs'ta çözümün, Ada'da mevcut iki devletin varacağı uzlaşmaya dayanması gerektiğine ve bu sorun çözümlenmeden Kıbrıs Rum Kesimi'nin Avrupa Birliği'ne alınmasının, sorunu daha karmaşık hale getireceğine inanmaktadır.”¹⁰² İfadesi ile çözümsüzlük çözümdür.” anlayışı terk ediliyor, iki devletten değil iki toplumdaki ortak bir devletten söz ediliyordu.

Kasım 2003'de açıklanan altıncı İlerleme Raporu'nda Komisyon, Kıbrıs'ta bir çözüm ile müzakerelerin başlaması arasında bir’ “ siyasi bağlantı” kurmuştur. Oysa Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye adaylık statüsü verilirken yayımlanan Bildiri'nin 12. maddesinde aynen şöyle denmiştir: “ Türkiye diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir.” (Turkey is a candidate State

¹⁰² Melek M.FIRAT.’’Helsinki Zirvesi’nden Günümüze AB- Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri.’’ ,Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, cilt:4, No:1 (Güz 2004) , s. 47- 79

destined to join the Union on the same criteria as applied to the other candidate states.) 6. İlerleme Raporu'nun Strateji Belgesi'nde ,” Kıbrıs'ta çözümsüzlük, Türkiye'nin AB'den beklentileri önünde önemli engel oluşturabilir.” hükmü yer almıştır. Böylece Kıbrıs'ta çözüm, açık bir şekilde Türkiye'nin AB üyeliğine dolaylı bir önkoşul haline getirilmiştir.1999 Aralık Avrupa Konseyi'nde Türkiye'den sadece Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmesini isteyen AB bu defa Kıbrıs'ta çözümü, Türkiye'nin önüne bir engel olarak koymuştur.¹⁰³

6 Ekim 2004'te Avrupa Birliği Komisyonu üç karar çıkardı. Bunlardan ilki Tavsiye Kararı'dır. Burada daha çok genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği belirtiliyor. Ayrıca müzakerelere başlanmasını Avrupa Konseyine tavsiye ediyor. Komisyonun çıkardığı ikinci belge İlerleme Raporu'dur ve 184 sayfadan oluşmaktadır. Bu rapor siyasi konuları ve diğer müktesebatla ilgili sorunları değerlendirmektedir. Komisyonun çıkardığı üçüncü belge ise Etki Raporu'dur ve 52 sayfadan oluşmaktadır. Bu Rapor Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Avrupa Birliği ve Türkiye üzerinde meydana getireceği olası tesirleri değerlendirmektedir.¹⁰⁴

Türkiye'nin AB üyelik sürecinde Kıbrıs bağlamında en yoğun tartışma, uyum protokolü olarak da bilinen Ek Protokol'ün imzalanması konusunda ortaya çıkmıştır.17 Aralık 2004 tarihli AB zirve kararının ardından 3 Ekimden önce müzakerelere başlayabilme şartı olarak Ek protokolü imzalamış ve bir de deklarasyon yayınlayarak Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tanınması anlamına gelmediğini vurgulamıştır. Ek Protokolün imzalanmasının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tanınması anlamına gelmediğini vurgulandığı deklarasyonda Türkiye'nin 1960 Garanti, İttifak ve kuruluş Antlaşmalarından kaynaklanan haklarından vazgeçmediği de teyit

¹⁰³ KARLUK; a.g.e. s 137

¹⁰⁴ AB Komisyonu Türkiye Raporu, (Erişim) www.belgenet.com/arsiv/ab/etki_2004.html - 12k

edilmektedir. Deklarasyonda ayrıca bu protokole taraf olunmasını KKTC ile olan ilişkileri değiştirmeyeceği belirtilmektedir.¹⁰⁵

Bu gelişmeler üyeliği netleşmeyen Türkiye'nin önüne kabul edilmesi oldukça zor şartın konulduğunun göstergesidir. Kıbrıs sorununa çözüm bulunmadan, KKTC'ye yönelik izolasyonlar kaldırılmadan Türkiye'den liman ve hava alanlarının Rum kesimin ulaşım araçlarına açmasının ısrarla istenmesi anlaşılır gibi değildir.

3.3. Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne Üyeliklerinin Türkiye - Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi

Kıbrıs sorununun Avrupa Birliği gündemine girmesine neden olan olaylardan biri de, hiç kuşkusuz, doğrudan Kıbrıs Cumhuriyeti adına, AET üyeliği için yapılan görüşmeler oldu. Kıbrıs Cumhuriyeti ile AET arasında, gümrük birliğinin oluşmasını öngören bu görüşmeler, 19 Aralık 1972'de bir Ortaklık Anlaşmasının imzalanması ile neticelendi. Kıbrıs ile AET arasında yapılan görüşmelerin son aşamasına gelindiğini gören Türkiye, AET'yi protesto ederek, "Bu anlaşma tek taraflı oluyor. Türk tarafının görüşü alınmıyor." diye itiraz etti. Türkiye'nin uyarısı üzerine, Denктаş, durumu protesto eden bir mektup hazırladı ve mektup Türkiye'nin AET Daimi Temsilciliği tarafından komisyona iletildi. AET bu protestolara rağmen Makarios yönetimi ile anlaşma imzalarırken, Türk tarafının tepkilerini azaltmak için anlaşmaya, "uygulamada ayrımcılık yapılmayacağı" hükmünü koydurttu.¹⁰⁶

Kıbrıs ve Avrupa Topluluğu (AT) ilişkileri Kıbrıs'ın 16 Ağustos 1960 tarihinde bağımsız bir devlet olarak uluslararası sistemde dış politikasının bağlantısızlık üzerine kurulması ile beraber, 1962 yılında AT' ye ortaklık

¹⁰⁵ Kamer KASIM. "Avrupa Birliği Üyeliği Sürecinde Kıbrıs, Ermeni Sorunu ve Azınlıklar.", *Avrasya Dosyası*, ASAM, , Cilt 11, Sayı.1, 2006,s.,93

¹⁰⁶ <http://www.stwing.upenn.edu/~durduran/authors/dsy/ab1/#2.1>

başvurusunda bulunması ile başlamıştır. Ortaklık Antlaşması 1973 yılında yürürlüğe girmiştir. Bilindiği gibi Kıbrıs Türk Toplumunu, 1963'ten itibaren hükümetten çekildiği için AT ile Kıbrıs arasında Ortaklık Antlaşması'nın imzalanmasına yönelik görüşmelere katılmamıştır. Dolayısıyla, bu antlaşmanın imzalanmasında herhangi bir katkısı da olmamıştır. GKRY'nin başvurusu üzerine yapılan incelemeler sonucunda AT Bakanlar Konseyi, 19 Ekim 1993 'te AT Komisyonu raporu doğrultusunda, Kıbrıs 'ın üyelik talebine olumlu bakmış ve Kıbrıs ile 1995'te tam üyelik sürecini başlatan kararı almıştır.

Avrupa Birliği'nin genişleme ve derinleşme çabalarının ele alındığı Lüksemburg zirvesinde bir yandan bütünleşmenin daha ileri bir aşamaya taşınması, Ekonomik ve Parasal Birlik aşamasına geçilmesinin sınırları belirlenmiştir. Türkiye'nin dışlandığı bu Zirve'de AB'ye aday olarak belirlenen 11 ülke arasında " Kıbrıs Cumhuriyeti" de yer almış ve 1998 Mart ayında Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya, Polonya ve Macaristan ile eş anlı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti ile AB arasında tam üyelik görüşmeleri başlamıştır.¹⁰⁷ Görüldüğü gibi bu Zirve ile AB Türkiye ile ilişkilerinin seyrini değil, aynı zamanda Kıbrıs politikasını da değiştirmiştir. AB bu kararını, Yunanistan'ın isteği doğrultusunda almış olmakla zirvede de taraflı olduğu eğilimi göstermiştir.

Avrupa Birliği'nin 12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Kopenhag'da yaptığı zirve toplantısında, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Temmuz 1990'da Adanın tamamı adında yapmış olduğu müracaatı üzerine "Kıbrıs"ın Avrupa Birliği'ne Kıbrıs'ın tamamını temsilen üye olarak kabul edilmesi kararı alınmıştır (10. Paragraf).¹⁰⁸

Metinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" yerine "Kıbrıs" kelimesinin kullanılması, GKRY'nin Ada'nın tamamını temsilen AB'ye alınacağı anlayışını

¹⁰⁷ DEMİR, . a.g.e.,s.361

¹⁰⁸Armağan KULOĞLU'' Kıbrıs'taki Son Durumun Değerlendirilmesi ve Geleceğe İlişkin Beklentiler.' '(Erişim)<http://dausam.emu.edu.tr/turkce/yayinlar/25122002/Armagan%20Pasanin%20Gorusleri.doc>,28 Mayıs 2008,

değiştirmemektedir. Nitekim 12. paragrafta bahsi geçen “Kuzey Kıbrıs’a ekonomik yardım yapmak için Kıbrıs Cumhuriyeti ile danışılması hükmü” Rumların Kıbrıs hükümeti olarak tanındığının kanıtıdır¹⁰⁹. Aynı paragrafta Ada’da çözüm olmadığı sürece AB müktesebatının Kuzey Kıbrıs’ta uygulanmasının askıya alındığı, ama ileride, çözüm olmadığı takdirde bile, Komisyonun önerisi üzerine Kuzeye yayılabileceği belirtilmektedir. Sonuç itibari ile, GKRY 1 Mayıs 2004 yılında AB üyeliğine kabul edilmiştir.

Konuyu hukuksal boyuttan ele alacak olur isek; 1959–1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Anlaşmaları uyarınca, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’ye garantörlük verilmiştir. Garantörlük Anlaşmasının günümüzdeki geçerliliği, uluslararası camia tarafından da kabul görmektedir. Garanti Anlaşması’nın 1. maddesine göre (ki bu Kıbrıs Anayasasının maddelerinden birisidir), Kıbrıs Cumhuriyeti, “herhangi bir devlet ile herhangi bir siyasi ve ekonomik birliğe katılmamayı” taahhüt etmektedir. Anlaşmanın 2. maddesi Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’a bu hususu önleme taahhüdü yüklemektedir.¹¹⁰

Anlaşmanın 1. maddesine göre, Ada’nın bölünmesi veya başka bir devlet ile doğrudan veya dolaylı olarak birleşmesini sağlayan her türlü girişim yasaklanmaktadır. 2. madde uyarınca ise; Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığını tanıyan ve toprak bütünlüğü ve güvenliğini korumayı garanti etmişlerdir. Bu hüküm uyarınca AB’nin Kıbrıs’ın üyelik talebini kabul etmesi ile hukuk dışı bir mevcudiyet kazanacaktır.

Bir diğer hukuksal sorun aynı zamanda Kıbrıs Anayasası’nın 170 (1) maddesinde yer alan “en çok müsaadeye mahzar devlet” statüsü Türkiye, İngiltere ve Yunanistan’a tanıyan hüküm ile ilgilidir.¹¹¹ Rum Yönetimi’nin AB’ye üyeliği bu hüküm de ihlali demektir. Çünkü Türkiye’nin İngiltere ve

¹⁰⁹ <http://www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf> 28. Mayıs.2008

¹¹⁰ http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html 28.Mayıs.2008

¹¹¹ Madde 170 (1) ,” Cumhuriyet, mahiyetleri ne olursa olsun bütün anlaşmalar bakımından, Yunanistan Kırallığına, Türkiye Cumhuriyetine ve Büyük Britanya ve Şimalî İrlanda Birleşik Kırallığına, uygun şartlı anlaşmalarla, en ziyade müsaadeye mahzar millet muamelesi uygular.”, <http://www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/anayasa/1960.doc> 29.Mayıs.2008

Yunanistan'ın içinde yer aldığı bir siyasal örgütte yer almaması, “en müsaadeye mazhar devlet” kaydının uygulanma imkânını ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla Kıbrıs soruna çözüm arayışları ile ilgili eylemler ve düzenlemeler, bu konuda da Türkiye'nin 1960'tan beri sahip olduğu hukuksal argümanı elinden almaktadır.

Yunanistan'da 21 Nisan 1967 yılında iktidara gelen Albaylar Cuntası, Kıbrıs'ta önce Samson darbesi ile Makarios'un devrilmesi ile Enosis hayali ve ardından da adaya Türkiye'nin müdahalesi ile son bulmuştur. Yunanistan çok geçmeden Ada'ya Türkiye tarafından gerçekleştirilen müdahalede, Türkiye'ye dolaylı destek verdiği iddiası ile NATO'dan ayrılmıştı. 1967'lerde Karamanlis yönetimindeki hükümet demokratikleşme sürecini başlatmış ve her ne kadar ekonomik ve siyasi bakımdan Avrupa'nın çok gerisinde olsa da 1975 yılında AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Takvimler 1980 yılını gösterdiğinde Gayri Safi milli hasılası 2 trilyon 86 milyar drahmi olan (1dolar=370drahmi) Yunanistan AB'ye üyelik anlaşmasını imzaladı ve 1 Ocak 1981 tarihinden itibaren bu zenginler kulübüne girdi. Yunanistan AB denen zenginler kulübüne giren ilk fakir üye oldu. Bu arada, NATO'nun askeri kanadına da geri döndü.¹¹² 1985 yılından itibaren AB tarafından çok yüksek miktarlarda ekonomik yardım gören Yunanistan, yaklaşık 20 içinde ekonomisini hızlı bir şekilde güçlendirmiştir.

AB üyeliği ile birlikte 20 yıl içinde iç politikasını düzelterek güçlü bir demokrasiye sahip olan Yunanistan dış politikada da AB'nin azımsanmayacak desteğine sahip. Yunanistan, AB'nin birçok dış politika kararlarında önemli bir söz sahibi konumundadır. Özellikle Balkanlar'da AB, Türkiye ile ilişkiler ve Kıbrıs konusunda da Yunanistan'ın görüşüne öncelik veriyor.

Yunanistan Kıbrıs sorununda AB'deki ağırlığını kullanarak, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin çıkarlarını koruyarak, her konuda Avrupa'ya karşı Rum

¹¹² <http://www.ntvmsnbc.com/news/82833.asp> 29.Mayıs.2008

Kesimine destek olmuş ve sonunda da Rum Kesimi'nin AB üyeliğinin kabulünde önemli bir rol oynamıştır.

Bir nevi AB'nin şımarık çocuğu olan Yunanistan, uzun dönem Türkiye olan ilişkilerinde Kıbrıs sorununu Türk- Yunan ihtilafları arasında görmüş ancak bir zaman sonra bu şekilde bir mesafe alamayacağını görünce, sorunu Türkiye ve Yunanistan sorunu olmaktan çıkarıp; AB platformuna taşımıştır.

Kıbrıs Rum Yönetimi ile Türkiye'ye karşı ortaklaşa belirledikleri AB'ye dayalı gerek BM gözetimindeki müzakerelerde ve gerekse Türk Yunan ilişkilerindeki ılımlı ve sert tavırlarını içeren stratejileri neticesinde, AB'nin müzakere sürçlerini ve takvimlerini belirleyici bir rol oynamışlardır. Nitekim uzun vadeli görülen bu strateji sonunda Türkiye 2002 Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs Rum Kesimi'nin Ada'nın tümünü temsilen AB üyeliğine kabul edileceği hükmüne itiraz edememiş ve hüküm kesinleşmiştir.

Türkiye'nin bu tutumu neticesinde Kopenhag Zirvesi'nin hemen ardından Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreou, Ege sorunlarını gündeme getirmiştir. Yunan Savunma Bakanı Yannis Papandoniu da "Ege'deki ihlallerin azalmadan sürdüğünü" öne sürerek " Türkiye'nin bu tutumunun, AB'ye girme çabasıyla uyumlu olmadığını " söylemiştir. Başbakan Kostas Simitis ise Türkiye'nin AB üyeliği yolunun Yeşil Hat'tan geçtiğini, Ege Meselesinin ise "ileride " gündeme geleceğini belirtmiştir. Kısaca Rum - Yunan ikilisi AB stratejileri ile Türkiye'ye ve Kıbrıslı Türklere yönelik "Havuç ve sopa " politikasını ustalıkla kullanmışlardır.¹¹³ Gerek Yunanistan ve gerekse GKRY Türkiye'nin AB üyelik sürecine devamlı müdahalede bulunarak, kendi menfaatlerine uygun çözüm yolları aramışlardır. AB'de gerek verdikleri demeçler ve gerekse müzakereler aşamasında gösterdikleri yaklaşımlar, Yunan ve Rum ikilisinin talepleriyle paralellik göstermektedir.

Yunanistan ve GKRY, AB'nin siyasal kararlarında veto yetkisine sahiptir. GKRY'nin vetoları nedeni ile Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde Aralık 2006'dan beri sekiz başlıkta duraksama var. AB ülkeleri parlamentolarında

¹¹³ Armağan KULOĞLU, Ayşe ÖZKAN." Avrupa Birliği Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası." ,**Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM, , Cilt:4, sayı:39, Temmuz 2003,s.25

onaylanan Kıbrıs'ın "Katılım Antlaşması" adanın bütünü AB toprağı yapıyor. Bu durumda; Türkiye AB toprağı üstünde asker bulundurmaya başlıyor. Bu Birleşmiş Milletler Hukukunca çözüm gerektiren bir sorun. Fakat bu çözüme katkıda bulunmuş bir Türk tarafı ve reddetmiş bir AB üyesi Kıbrıs hükümeti'nin mevcudiyetleri sorunu karmaşıklaştırmakta. Türkiye'nin AB ile müzakerelere başlaması durumunda, 27. başlık olan " Ortak Dışışleri ve Savunma Politikası" çerçevesinde bu konu aşamalı bir çözüm yoluna girilebilir.¹¹⁴

GKRY AB üyesi olmanın verdiği güven ve Türkiye'nin üyelik müzakerelerinde belirleyici bir konuma sahip olmanın verdiği rahatlıkla Kıbrıs sorununa çözüm için BM etkisinden uzaklaşmaktadır. Yunanistan'da bu konuda GKRY ile aynı tutumu sergilemiştir. Hatta Kıbrıs konusunda aktif ve katı tutumu ile bilinen Yunanistan Dışışleri Bakanı Dora Bakoyanni " Anan Planı'nın tarihe karıştığını" açıklamıştır.¹¹⁵ Ayrıca Türkiye'nin 24 Ocak 2006 tarihinde dönemin Dışışleri Bakanı Abdullah Gül tarafından BM genel Sekreteri' çözüme zemin oluşturmayı amaçlayan Kıbrıs eylem planı da GKRY ve Yunanistan tarafından reddedilmiştir.

Yunanistan'ın Kıbrıs sorunu ile ilgili farklı hesapları vardır. Kıbrıslı Rumların amacı ise Enosis hayalinin peşinde koşmanın da ötesinde, sahip olduğu AB üyeliğinin imkânlarını kullanarak Türkiye'yi topraklarında bir işgalci gibi gösterip Ada'da tam anlamı ile Türkleri çıkarmak. Avrupalı devletler ise; Türkiye'nin AB üyeliğine karşı gösterdikleri ısrarcı isteğı kendi çıkarları doğrultusunda sonuna kadar kullanmak amacı ile Rum Yönetimini desteklemektedir. Türkiye Kıbrıs konusunda oldukça zor bir konumdadır. Bir taraftan GKRY'nin AB üyeliğine kabulü neticesinde KKTC'nin zor durumda kalmasını önlemeye çalışmakta, diğer yandan ise AB Yunanistan ve Rum yönetimi tarafından AB üyeliğı yolunda sürekli masaya yatırılan bu problemi

¹¹⁴ Dr. Bahadır KELAĞASI.' 'AB Müzakerelerinde Kıbrıs Sorunu- Ara Değerlendirmesi ve Gelecekteki Gelişmeler.'', <http://www.konrad.org.tr/Journalismus%20tr/Kaleagasi-tr.pdf>

¹¹⁵ Ata ATUN, Sema SEZER.' ' Kıbrıs'ta Çözüm Kaf Dağı'nın Ardında.'', **Stratejik Analiz Dergisi**, ASAM, Sayı 75, Temmuz 2006. s.23

çözmek istemektedir. Bu zor durum neticesinde Türkiye kararsız bir politika sergilemektedir.

3.4 Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde Şubat 2008 Dönemi Seçimi ve Sorunun Çözüm Şansı

24 Şubat 2008 tarihinde yapılan seçim, Güney Kıbrıs'ın AB üyeliğinden sonraki ilk Başkanlık seçimi olması nedeniyle özel bir öneme sahiptir. Komünist AKEL(Çalışan Halkın İlerici Partisi) Genel Sekreteri ve Rum Meclis Başkanı Dimitris Hristofyas ile sağcı DİSİ nin desteklediği Yannakis Kasulides'in kıyasıya yarıştığı Başkanlık seçimlerinin ilk turunda, EOKA'cı kimliğiyle ön plana çıkan Tassos Papadopoulos elendi.

Kasulides ve Hristofyas'ın yarışı olarak geçen ilk turda, oyların yüzde 33.50 sini alan Kasulides seçimi birinci sırada tamamladı. Hristofyas yüzde 33.30 oyla ikinci oldu. Yüzde 31.79 oy oranıyla da Rum Yönetimi Başkanı Papadopoulos seçimlerin ilk turunda elendi.¹¹⁶ Seçim kampanyası sürecinde GKRY lideri Papadopoulos kampanyasının ana mesajını, "adil olmayan bir çözümün dış güçler tarafından dayatılmasına karşı koyacak en iyi kişinin kendisi olduğu" üzerine kurdu.¹¹⁷ GKRK başkanı Papadopoulos, 2004 yılında Annan Planını reddetme gerekçelerini, çözüm girişimlerinin bu çerçevede yeniden canlandırılmasına karşı duruşunu, kampanyasında yoğun bir şekilde işledi. Seçimin diğer güçlü iki adayı Akel Partisinin adayı Dimitris Hristofyas'ın ve Dışişleri eski bakanı ve merkez sağdaki parti DİSİ'nin desteklediği bağımsız aday Yannis Kasulidis'in geleceğe ilişkin tavırlarının, ülkeyi satmak anlamına geldiğini belirterek eleştirdi.

Daha önceki seçimlerde AKEL tarafından da desteklenerek Cumhurbaşkanlığı koltuğuna oturan Papadopoulos'un ilk turda yarış dışı

¹¹⁶ "Papadopoulos İkinci Turda Yok", *Cumhuriyet Gazetesi*, Yıl 84, Sayı 30084, Şubat 2008, S.11

¹¹⁷ "Tassos Ends Year With Stab at Former Coalition Partners", *Cyprus Mail*, 1 Ocak 2008 (Erişim) <http://www.cyprus-mail.com/news/30.Mayıs.2008>

kalmasıyla seçimin birincisi ve ikincisi arasındaki dengeler tamamen değişti. “AKEL olarak bizde ENOSİS’i istiyoruz, ancak silahlı mücadele ile değil; biz ENOSİS’in politik mücadele ile kazanılacağına inanıyoruz diyen Hristofyas seçimin galibi oldu.”¹¹⁸

Güney Kıbrıs Rum Kesimi’nde yapılan Başkanlık seçimlerinin ikinci turunda Meclis Başkanı ve AKEL lideri Dimitris Hristofyas yüzde 53 oy alarak seçimi kazandı. AKEL, Ortadoğu ve Akdeniz Coğrafyası’nda en etkili Komünist Parti olarak biliniyor. Güney Kıbrıs’ta her zaman yüzde 30 ve üzerinde oy oranları yakalayan bu parti geçmişte uzun yıllar yasadışı olarak da kabul edilmiş bir parti. AKEL Lideri, ve yeni Rum Lideri Dimitris Hristofyas SSCB’de Sovyet Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Tarih Felsefesi alanında doktora yapmış bir siyasetçi. Hristofyas, gençliğinde öğrenci olaylarının içinde bulunmuş ve Yunanistan’la birleşmeyi savunmuş bir siyasetçidir. Hristofyas yabancı askerın bulunmadığı birleşmiş ve yenilikçi Kıbrıs sloganlarını kullandı. AB içinde çok ilginç bir ilkte gerçekleşti 27 AB ülkesi arasında ilk Komünist Başkan Hristofyas oldu. GKRK seçimlerinin en ilginç yönlerinden birisi de ilk kez AKEL tarafından bir adayın çıkarılması oldu. Daha önceki seçimlerde AKEL dışardan desteklediği adayların seçimi kazanmasında etkili olmuştu.

AKEL ve Hristofyas’lı yeni Kıbrıs Rum Yönetiminin 28 Şubat tarihinde görevi devralması batılı çevreler tarafından iki tarafın liderleri arasındaki ideolojik ortaklığın, AKEL ve CTP (Cumhuriyetçi Türk Partisi) arasındaki sürekli temas ve iletişimin Kıbrıs sorununun yakın gelecekte çözülmesi için bir fırsat penceresi oluşturacağı düşünülmüştür.¹¹⁹ Geçmişten gelen yakın bağları olan iki liderin Kıbrıs’ta işbaşında olması Ada’daki çözümü kolaylaştıracak etken olarak görülmüştür. Türk tarafından da Hristofyas’ın seçimi kazanmasının verdiği memnuniyet dile getirilmiştir

¹¹⁸Gözde YAŞIN KILIÇ, ‘‘ Kıbrıs’ta Kötünün İyisi’’, **Cumhuriyet Strateji**, Yıl 4, Sayfa 12

¹¹⁹‘‘Kıbrıs’ta Yoldaşlar İşbaşında ‘’,**Cumhuriyet Gazetesi**, , 11 Mart 2008, s.2

CTP ve AKEL ilişkileri öylesine derindir ki, seçimin hemen ardından GKRY lideri Hristosyaf, kendisini arayarak kutlayan Birleşik Kıbrıs Partisi liderine ilginç bir itirafta bulunmuştur. Seçim zaferimi, hayatını ülkemizin bütünlüğüne ve yeniden birleştirilmesine adanmış, Özker Özgür anısına adıyorum demiştir.¹²⁰ Zaferini 20 yıl süreyle CTP başkanlığını yapmış, daha sonra görevi Mehmet Ali Talat'a devretmiş, yakın zamanda hayatını yitirmiş Özgür'e adayabilmiştir

Uzun yıllardır Rum siyasetinde etkili olan muhafazakâr partilerden sonra bir Komünist Parti'nin iktidara gelmesi uluslararası camia tarafından bir umut olarak görüldü. Papadopoulos ve partisi DİKO (Demokratik Parti) ve sosyalist EDEK partisinden alınan destekle Hristofyas'ın kazandığı seçim, Güney Kıbrıs'ta milliyetçiliğin ve sorunun kaynağı olan EOKA örgütünün en önemli liderlerinden Papadopoulos'un yenilgiye uğramış olması açısından da önemli kabul edilmiştir.

KKTC'nin şu anki Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ve Partisi CTP ile Hristosyaf'ın yakın olduğu bilinmektedir. Ancak, bu yakınlık AKEL'in ve Hristofyas'ın Annan Planı'na 'Hayır' demesi ile çok büyük bir darbe almıştır. Dimitris Hristofyas ve partisi AKEL Annan Planı'na Türk isteklerini yansıttığı gerekçesiyle karşı çıkmıştı.

Hristofyas,ın 2 toplumlu, 2 bölgeyi bir Federasyon Planı'na sıcak bakmakla birlikte, Kuzey'in topraklarını azaltmayı ve soruna hem BM, hem de Türkiye'nin üye olmadığı AB yoluyla çözüm bulmayı hedeflediği görülmektedir. Türk askerinin bir anlaşma yapılmadan adayı terk etmesini istemesi ise bir başka önemli faktördür. Ayrıca Hristofyas, Türkiye'nin garantörlük haklarını kullanmasını da istememektedir.

Nitekim Rum Lider göreve geldikten sonra Yunanistan'a yaptığı ziyaretin dönüşünde yaptığı açıklamada, KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın Annan planına yönelik açıklamalarına atıfta bulunarak, biz Annan Planını

¹²⁰ "Kıbrıs'ta Bahar Havası", **Cumhuriyet Gazetesi**, , 26 Şubat 2008, s,1-10

konuşmuyoruz. BM Güvenlik Konseyi' de, BM nin Kıbrıs'la ilgili hiçbir yetkilisi de konuşmuyor, önümüzde bulunan, BM nin desteklediği 8 Temmuz antlaşmasıdır diyerek tavrını net olarak ortaya koymuştur.¹²¹

Papadopoulos dönemi politikaların devamı niteliğindeki bu açıklama, aslında Rum tarafından seçim öncesinde söylenildiği gibi değişen çok şeyin olmadığını göstermektedir.

Hristofyas, seçimi kazandıktan hemen sonra yaptığı açıklamada BM'ye başvuracağını ve Ada'nın geleceği ile ilgili müzakerelere başlamaya hazır olduğunu bildirmiştir. Ancak, bu görüşmeler esnasında asla Kuzey'e geçmeyeceğini de belirtmiştir. Bu da Rum Liderin eşitlikçi bir anlayışta olmadığını göstermektedir. AKEL ve Hristofyas, adanın birleştirilmesini savunmakla birlikte aynı zamanda Ada'daki İngiliz Üsleri'nin kaldırılmasını da istemektedir.

8 Temmuz 2006 tarihinde Kıbrıs'ta iki toplum liderinin BM gözetiminde ara bölgede bir araya gelerek 5 maddelik İlkeler dizisi çerçevesinde 2006 sonuna kadar Ada'da yaşayan nüfusun günlük yaşamlarını etkileyen konularda teknik komiteler kurulması kararlaştırılmıştı. Bu karar çerçevesinde iki toplum liderleri tarafından şu konularda mutabakat sağlanmıştır. Temmuz ayı sonuna kadar insanların günlük hayatını etkileyen konularda Teknik Komiteler başlayacak. Aynı zamanda iki lider arasında özlü konular ile ilgili listeler karşılıklı olarak değiştirilecek ve bunların içerikleri iki toplumlu uzman çalışma grupları tarafından incelenecek ve liderler tarafından sonuçlandırılacak; Her iki lider, iki toplumlu uzman çalışma gruplarına yön vermek ve Teknik Komitelerin çalışmalarını gözden geçirmek için uygun görüldüğü zamanlarda yeniden görüşecektir. İlkeler dizisi olarak;

¹²¹ 'Hristofyas AnnanPlanı'na Karşı,'',**MilliyetGazetesi**,
(Erişim) www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=503031,30 Mayıs 2008

1-İlgili Güvenlik Konseyi kararlarında belirtilmiş olduğu üzere, Kıbrıs'ta iki toplumlu, iki bölgeci bir federasyona ve siyasi eşitliğe dayalı bir çözüme bağlılık.

2-Statükonun kabul edilemez olduğunun ve devamının, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar için olumsuz sonuçlar doğuracağına kabulü.

3-Kapsamlı bir çözümün hem arzu edilir hem de mümkün olduğu ve daha fazla gecikmemesi gerektiği önerilerine bağlılık.

4-İnsanların günlük yaşamlarını etkileyen olaylar hakkında iki toplumlu görüşmelerin hemen başlatılması, aynı anda özlü konuların da görüşülmesi. Bunlar, kapsamlı çözüme katkıda bulunacaktır.

5-Bu sürecin başarılı olması için “doğru ortamın” devam etmesini sağlamaya bağlılık. Bu bağlamda, hem ortamın iyileştirilmesi, hem de tüm Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların hayatlarının daha iyi olması için güven artırıcı önlemler elzemdir. Yine bu bağlamda, taraflar birbirini suçlamaya son vermelidir.¹²²

Türk tarafının Annan Planına atıfta bulunarak çözüm zeminini KKTC de referandumla kabul edilen plan üzerinden ararken, Rum tarafı Annan Planını konuşmayı bile gereksiz görmektedir. Sonuç olarak, Kıbrıs seçimleri Türk tarafı yetkililerinde bir umut doğurmuştur, ancak Hristofyas ve Partisi'nin geçmişi ve seçimlerin ardından yapılan açıklamalar eşitlik temelinde bir çözüme ulaşmanın kolay olmayacağını ortaya koymaktadır. 8 Temmuz 2006 tarihli ilkeler dizinde Kıbrıs'ta çözüm için herhangi bir zaman kısıtlamasının olmaması, sorunun çözümünü belirsiz bir tarihe ertelemektedir. Ayrıca ilkeler dizisinde BM gibi Uluslararası toplum organlarının gözetiminden bahsedilmemektedir. Görüşmeler ve kararlar Kıbrıs adasında yaşayan iki toplumun karar vericilerinin iyi niyetine bırakılmaktadır. GKRY'nin sorunun

¹²²KKTC Büyükelçiliği, Dokümanlar,(Erişim) <http://www.kktcbe.org/TR/Icerik.ASP?ID=511,30>
Mayıs 2008

çözümü konusunda belirsizliklerle dolu 8 Temmuz 2006 tarihli ilkeler çerçevesinde görüşmelerin devamında ısrar etmektedir.

Diğer taraftan AB içinde üye olarak yer alan Kıbrıs'la Türkiye ilişkisi de farklı bir boyut kazanma yoluna girmiştir. 1999 Helsinki Zirvesi kararları Türkiye'nin Kıbrıs politikasını temelden etkileyecek niteliktedir. Söz konusu kararların Kıbrıs ile ilgili 9. Maddesinde "AB Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın, AB'ye katılımını kolaylaştıracağına altını çizer.

Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılamamış olursa, Konseyin üyelik konusundaki kararını yukarıda belirtilen husus çerçevesinde bir ön şart olmaksızın verecektir.¹²³ Türkiye'nin Kıbrıs konusunda 1960 Anlaşmaları ile elde edilen haklarından taviz vermesini de gündeme getiren bu kararlar AB'nin Türkiye'ye uygulayacağı baskıların ön habercisi olmuştur.

Kendi iradeleriyle Londra, Zürih anlaşmaları ve 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti kurucu anlaşmalarında garantörlük hakkının belirlenmesinde üzerinde durulan mutabakatlardan birisi de tarafların üyesi olmadığı bir topluluğa Kıbrıs'ın katılmasının yasaklanmış olmasıdır. Bu anlaşmalara rağmen AB konseyi Kıbrıs'ın üyeliğinde herhangi bir ön şart aramayacağını belirtmiş ve hukuki bir tartışma başlamıştır.

17 Aralık 2004 AB zirve kararlarında Ankara Antlaşmasının yeni AB üyelerini de kapsayacak şekilde güncelleştirilmesi istenmiştir. Aynı kararların 23. maddesinde belirtilen her müzakere başlığının açılması ve kapatılmasında tüm AB üyesi ülkelerin onayı istenmektedir.

Bu durumda Kıbrıs Cumhuriyeti olarak AB üyesi yapılan GKRY'ni 31 müzakere başlığının her birinin açılış ve kapanışında veto hakkını kullanmasını doğurmaktadır. AB içinde yer alan GKRY bu yolla AB müzakerelerinde kolaylıkla Türkiye üzerinde baskı oluşturma olanağına

¹²³KILDOKUM, a.g.m ,s.25

kavuştu. AB içinde veto hakkına sahip olan GKRY ve Yunanistan Türkiye'ye karşı önemli bir kullanılabilir avantaj ve baskı gücü kazanmıştır.

GKRY, Yunanistan'ın da desteğini alarak Uluslararası Kamuoyunu etkileme ve Türkiye'nin üyeliğinin önüne en büyük engel olarak Kıbrıs Sorununu getirmeye başlamıştır. Son derece hassas ve karmaşık görüntüsüyle Kıbrıs sorunu GKRY'nin AB üyeliğiyle farklı bir zemine de taşınmış oldu.

KKTC 'de AB üyeliğinden önce yapılan kamuoyu yoklamalarında Türk toplumunun yüzde 90 ının AB üyeliğine olumlu baktığı, ancak bu oranın yarısının AB üyeliğini bir çözümden sonra istediği, diğer yarısının da Türkiye ile eş zamanlı AB üyeliğine evet dediği görülmekteyken, Rum tarafında yapılan kamuoyu yoklamalarında çoğunluğun statükodan memnun olduğu ve kendi yönetimleri altında yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir.¹²⁴

AB üyeliğiyle birlikte ilk başkanlık seçimini de gerçekleştiren Kıbrıs Rum kesiminde AKEL ve Hristofyas'la birlikte sanılanın aksine çözüme bir adım daha yaklaşılmamıştır. Kıbrıs Rum kesimi AB içinde Türkiye'nin üyeliğine karar vermek durumunda olan bir pozisyona geçmiştir.¹²⁵

Kıbrıs sorununun taraflarından olan GKRY kendi pozisyonunu bu şekilde güçlendirmiş oldu. AB ye girmek için müzakereler aşamasındaki Türkiye'nin karşısına, AB üyesi olarak GKRY masadaki yerini aldı. Her bir müzakere başlığı için onayı aranacak olan GKRY, Türkiye ye karşı güçlü bir veto kozunu da ele geçirmiş oldu.

GKRY'nin AB ye üye olması Türkiye'de çok ciddi bir öneme sahip olmamıştır. Türkiye AB içinde yer alan GKRY'nin etkin bir rol oynayacağını

¹²⁴GKRY AB'ye Üye Olabilir mi., Hukuki Durum ve Siyasi Değerlendirmeler, **Türkiye AB Karma Parlamento Komisyonu Raporu**, TBMM Ankara, Haziran 2001, s. 30-31

¹²⁵ Ata ATUN; **Year 2007 Akademik Comments on Cyprus Politics**, Samtay Foundations, Nicosia, Şubat 2008, S.75

düşünmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, ilk resmi ziyaretini KKTC ye yapmıştır.

Bu ziyarette Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ,18 Eylül 2007 tarihinde KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın onuruna verdiği yemekte, Türkiye'nin Kıbrıs politikalarının değişmediğinin ve GKRY'nin AB içinde etkin ve önemli olmadığı mesajını vermiştir.¹²⁶

Özellikle ABD'nin Ortadoğu üzerinde oluşturmaya çalıştığı yapılanma çerçevesinde enerji konusunda ABD ile çatışmaya giren AB için Rum kesimini AB ye üyelik ve entegrasyonu ayrı bir önem taşımaktadır.¹²⁷ Kıbrıs ABD ve AB arasındaki çıkar çatışmasının ortasında kalmıştır. Kıbrıs'ın AB üyeliği sürecinde AB tarafından yapılan mali yardımlar Rum kesiminde kullanılmıştır. AB'nin bu konudaki tavrı Türk tarafı söz konusu olduğunda değişmektedir. Yunanistan ve GKRY ayrıca ege ve kıtasahanlığı sorununda Kıbrıs ile ilinti kurarak kendi çözümünü zorlarken, GKRY'nin AB üyeliğiyle birlikte bu konuları daha fazla dile getirmektedir.

Türkiye'nin Gümrük Birliği antlaşmasını, AB.'ye yeni üye olan ülkeleride kapsayacak tarzda genişleten Ek protokolü imzalaması öncesinde, AB. Komisyon sözcüleri bu protokolün imzasıyla Türkiye'nin AB.'nin tüm üyelerini tanıdığını teyit edileceği yönünde açıklamalarda bulunmuştur.¹²⁸

30 Temmuz 2005 tarihinde ek protokolün imzalanması sırasında Türkiye bir deklarasyonla Rum kesimini tanımadığını ilan etti.Türkiye'nin ek protokole ilave olarak yayınladığı deklarasyon da şu maddeler yer aldı;

1-Türkiye Kıbrıs sorununa siyasi bir çözüm bulunması yönündeki kararlılığını muhafaza etmektedir.

¹²⁶ATUN, **Kıbrıs Siyasetine Akademik Bakış**, Lefkoşa, Samtay Yay. Cilt 5, s.215

¹²⁷Tahir Tamer KUMKALE; **Kıbrıs'ta Sona Doğru**, İstanbul, Q Matris Yay, 2004, s..35

¹²⁸ Ek Protokol Fiili Tanımadır, **Cumhuriyet Gazetesi** , 27 Temmuz 2005. Yıl 82, Sayı 29148, S.1.

2-Ek protokolde belirtilen Kıbrıs Cumhuriyeti 1960'ta kurulan asıl "Ortaklık Devleti" değildir.

3-Türkiye bu sebeple Kıbrıs Rum Yönetimini Kıbrıs Türk halkını temsil etmediği yönündeki tutum ve görüşünü sürdürecektir.

4-Türkiye ek protokolün imzalanması, onaylanması ve uygulanmasının herhangi bir şekilde Kıbrıs Rum Yönetimin tanımak manasına gelmediğini ve 1960 Antlaşmasındaki hak ve mükellefiyetlerini geçersiz kılmadığını beyan eder.

5-Türkiye bu protokole taraf olmasıyla Kıbrıs Türk Yönetimiyle arasındaki ilişkiyi değiştirmeyeceğini teyit eder.

6-Kapsamlı ve adil bir çözüm bulununcaya değin Türkiye'nin Kıbrıs'a ilişkin tutumu değişmeyecektir.

Özellikle Rum mallarına yönelik Türk limanlarının açılmaması bu deklarasyonun ana konusu olmuştur. Türkiye'nin tezine göre Gümrük Birliği antlaşması malların serbest dolaşımını kapsar ancak serbest dolaşımını içermez. Bundan dolayı limanların ve havaalanlarının Rum Kesimine açılması için Türkiye'yi zorlayan herhangi bir hukuki belge bulunmamaktadır.¹²⁹

Buna rağmen 9 Kasım 2005 tarihindeki İlerleme ve Katılım ortaklığı belgesi Rum tarafının istediği tarzda şekillenmiş, AB tüm ülkelerin tanınmasının katılımın temel şartı olduğu belirtilmiş ve Türkiye buna zorlanmıştır. Türkiye'yi rahatlatmak için Kıbrıs sorununun BM zemininde çözülmesi de bu belgenin içinde yer almıştır.¹³⁰ KKTC nin izalasyonuna son verecek olan mali yardım ve doğrudan ticaret tüzüklerinin AB içinde Rum Kesimi'nin vetosuna takılması bir başka baskı olarak ortaya çıkmıştır.

Devletler hukukunda bir devleti tanımak için var olan iki tip tanıma şekli birisi sarih tanımadır. Sarih tanıma diplomatik ilişkilerin resmen kurulması ve

¹²⁹ Referans Gazetesi 31 Temmuz 2005,s.y

¹³⁰ Cumhuriyet, 8 Kasım 2005,s.y

karşılıklı elçi atanmasıyla gerçekleşir. İkinci tip yöntem olan, Zımnî tanıma denilen yöntemde ise resmi tanıma olmamakla beraber, iki ülke birbirlerinin aynı ortamda bulunmasını kabul ederler, özellikle aynı uluslararası toplantılara katılım konusunda itiraz etmezler.¹³¹

Türkiye'nin resmen tanımadığını beyan ettiği GKRY'nin üye olduğu AB'ye girme aşamasında müzakere sürecinde ve üyeliğin gerçekleşmesi durumunda GKRY ile ilişkiler zımnî tanımayı da beraberinde getirmektedir. Zımnî tanımanın ardından sarîh tanıma yolu AB baskısıyla açılabilir. KKTC nin tanımadığı bir ortamda Türkiye hem Rum Kesimini tanımak hem de Kuzey Kıbrıs için sürdürdüğü mücadelesinden vazgeçmek zorunda kalması tehlikesi belirmiştir.

Rum Dışişleri Bakanı Markos Kiprianu'nun 22 Nisan 2008 tarihli açıklamasında yer alan "Yeni devlet Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devamı olmalı. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin çözümden sonra da devamı ve güvenceleri, Rum tarafının kırmızı çizgileridir, partenojenez fikrini tamamen reddediyoruz" sözleri ile açıklamanın son kısımlarına doğru da BM'nin Annan Planı'nı kastederek, "Annan planı bizim için artık yoktur. Birleşmiş Milletlerin bunu yeniden gündeme getirmeye hakkı yoktur, çünkü planın kendisi, toplumlardan biri tarafından reddedilmesi halinde geçerliliğini yitirmesini öngörür. BM, geçmişte yaptığı bazı çalışmalara atıfta bulunmak istiyorsa, bu kendi meselesidir" demiştir.¹³²

Bu yaklaşım Kıbrıs Adası üzerinde sorunun çözümü temelinde Rum tarafınca sürecin nasıl işletileceğini de göstermektedir. 24 Şubat 2008 tarihinde GKRY de yapılan seçimlerle iktidara gelen Hristofyas yönetimi kendinden önceki tüm sağcı iktidarların uygulamasının aksine bir tavır sergilememiştir. Rumların çözüm konusunda neleri kabul edecekleri ve/veya masaya getirecekleri çözüm planının hatları geçmiş yönetimlerden farklı olmamıştır. Bir yandan AB içinde Türkiye AB ilişkilerinde belirleyici olmak,

¹³¹Ahmet TETİK, **Devletler Hukuku**, Harp Akademisi Yayınları, İstanbul, 2001, s.39

¹³²Ata ATUN, Rumlar Masada Neyi Tartışacak, 28 Nisan 2008

(Erişim) http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/1/col/115/art/8128/PageName/Ana_sayfa

diğer yandan Kıbrıs Adası'nda kendi şartlarına uygun çözüm yöntemleriyle dünya kamuoyunu kendi taraflarına çekmek arzusunun devamı politikaları gündeme getirmeye başlamışlardır.

Türkiye AB üyelik sürecinde 3 Ekim 2005 tarihli Müzakere Çerçeve Belgesi'nde Türkiye'den "Kıbrıs sorununa BM çerçevesinde ve AB ilkelerine dayalı bir çözüme" destek vermesi istenmiştir. 3 Ekim 2005 tarihli Müzakere Çerçeve Belgesinin Müzakerelere İlişkin İlkeler dizisinin 6. maddesinde Türkiye'nin, kapsamlı bir çözüm için elverişli bir ortamın yaratılmasına katkıda bulunmak üzere atılacak adımlar da dahil olmak üzere, Kıbrıs sorununa Birleşmiş Milletler çerçevesinde ve Birliğin dayandığı ilkeler doğrultusunda kapsamlı bir çözüm bulunması yönündeki çabalara destek vermeye devam etmesi ve Türkiye ile Kıbrıs Cumhuriyeti de dahil tüm AB üyesi devletler arasındaki ikili ilişkilerin normalleştirilmesi yönünde ilerleme kaydedilmesi ifade edilmiştir.

Türkiye'nin, Ortaklık Anlaşmasından ve bu Anlaşmayı tüm yeni AB üyesi devletlere teşmil eden Ek Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini (özellikle AB-Türkiye gümrük birliği ile ilgili olanlar) yerine getirmesi ve düzenli bir şekilde gözden geçirilen Katılım Ortaklığı Belgesinin uygulanması, ifadesi yer almıştır.¹³³

Açıkça Türkiye'nin Kıbrıs'la ilişkisi AB ilişkileri çerçevesine çekilmiştir. Türkiye GKRY ile ilişkilerini AB ile ilişkileri düzleminde yapılandırması, geliştirmesi koşul olarak öne çıkarılmıştır.

Türkiye'ye AB ile müzakere sürecinde ileri sürülen Kıbrıs yükümlülükleri, çözüm zeminini AB'ye taşıyarak, AB'yi Kıbrıs'ta sorunun önemli bir parçası haline getirmiştir. Bunun bir göstergesi de Kasım 2006 tarihinde Türkiye AB müzakerelerinin 8 başlıkta askıya alınmasında Kıbrıs'ın gerekçe gösterilmesidir. Türkiye ise müzakerelerin askıya alınmasının AB ilişkilerini

¹³³Devlet Planlama Teşkilatı AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Tercümesi **Müzakere Çerçeve Belgesi**, Ankara, 2005

sekteye uğratmayacağını savundu. Başbakan Tayip Erdoğan'ın tavrı AB hakikaten bu tavsiye kararı üzerinde ısrar ederse bunlar yavaşlamış olur. Ama yok, böyle askıya almak, durdurmak söz konusu değil, Kıbrıs konusunda bu noktada verilecek herhangi bir tavizimiz yok, demiştir.¹³⁴

Temmuz 2008'de Fransa'nın AB Dönem Başkanlığı'nı üstlenecek olması, Fransa'nın Türkiye'ye karşı bilinen bakış açısı nedeniyle Rum tarafının elini güçlendiren bir unsur olacaktır.

AB Konseyi'nin Aralık 2006 kararı uyarınca, Türkiye'nin Kıbrıs yükümlülüklerini yerine getirme durumunun 2009 sonuna dek İlerleme Raporları ile izlenecek olması, yeni dönemde Türkiye'nin Kıbrıs'ta ki manevra alanını daha da daraltacaktır. Hristofyas ile başlayan yeni dönemde GKRY-Rusya ilişkilerinin yöneliminin de AB tarafından dikkatle izlenecektir. GKRY'de ilk kez bir komünist partinin Moskova'da eğitim görmüş liderinin Başkan olması, AB açısından, BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi Rusya'nın Doğu Akdeniz'de bağlarını güçlendirmesi ve enerji trafiğini kontrol etme imkânına kavuşması endişesine yol açabilecektir. Bu nedenle de AB tarafından Kıbrıs önemle takip edilen ve müdahil olunması gereken bir alan olacaktır. AB üyesi olan GKRY mevcut pozisyonunu Türkiye üzerine baskı oluşturma yönünde kullanması kaçınılmaz olacaktır.

Uzun yıllardır ilk kez KKCT ve GKRY'inde sol görüşlü liderlerin başa geçmesi, bu iki liderin geçmişe dayalı ilişkilerinin olması çözüm açısından bir umut olarak görülmüştür, ancak çözümün hangi zemin üzerinde inşa edileceği belirsizliğini korumaktadır.

Tarafların istekleri ve çözümden anladıkları birbiriyle aynı değildir. En azından ortak devlet adı altında iki toplumun birlikte yaşayacağı bir çözüm Şubat 2008 tarihinde yapılan GKRY seçimlerinin ardından da umut verici değildir.

¹³⁴Askıyı Önemsemedi, **Cumhuriyet Gazetesi**, Yıl 83, Sayı 29639 30 Kasım 2006 S.1-11

GKRY lideri Hristofyas ve Partisi AKEL, Kıbrıs'ta çözümün parametrelerini kendi bakış açılarından ortaya koyarak, AB üyesi olmanın verdiği kozları kullanmaya başlamıştır. Özellikle mülkiyet konularının üzerinde daha çok durulmaya başlanmasının ana unsuru AB üyeliğidir. AB üyesi Rum Kesimi sorunları doğrudan AB içinde çözme eğilimindedir. Türkiye'nin üyesi olmadığı bir uluslararası platformda bulunması Rum Kesiminin elini ciddi oranda güçlendirmiştir

GKRY aynı zamanda Annan Planının Kıbrıs Rum kesiminde reddedilmesi sonucu uluslararası camianın kendilerine karşı olumsuz bakışını değiştirmek için girişimlere başlamıştır.

Hristofyas Lokmacı barikatı olarak bilinen Ledra kapısının açılması görüşmelerinde Türk tarafı ile Rum kesimi arasında kalan bölgenin askerden arındırılarak, bölgenin UNFICYP askeri gücüne devredilmesini istemiştir. Ara bölgenin askersizleştirilmesinin ve yetkilerin UNFICYP'ye devredilmesinin bölgenin tamının askerden arındırılmasını getireceğinden hareketle Türk tarafı bu yaklaşıma karşı çıkmıştır.¹³⁵ 21 Mart 2008 tarihli Ledra kapısının açılması görüşmelerinde Türk tarafı böyle bir uygulamaya karşı ileride çıkabilecek muhtemel bölgenin askersizleştirilmesi konusunda gelebilecek AB ve BM baskılarını engellemiş, ertelemiş oldu.

3.5 Kıbrıs Sorununun Geleceği

Kıbrıs sorunundaki temel parametreler üç özgürlüğe üzerinedir. Ada'da yaşanan Türk toplumu için 1960 Antlaşmalarıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyetine Rumlar tarafından 1963 tarihinde Kıbrıs Türk Toplumunun anayasa ile konmuş ortaklık haklarını ortadan kaldırmaya yönelik değişiklik talebinin Türk tarafından kabul edilmemesi üzerine, Rumların bunu şiddet yoluyla

¹³⁵ Ata ATUN, Dekonfrontasyonun Gizli Yüzü, 21 Nisan 2008 Kıbrıs gazetesi (Erişim) http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/1/col/115/art/8085/PageName/Ana_sayfa

sağlamaya kalkışmaları ile başlamıştır. Rumlar açısından da Kıbrıs'ta sorun Türkiye'nin garantörlük haklarını kullanarak Ada'da yaşayan Türkleri bir soykırımdan kurtarmak için 1974 tarihinde Ada'ya yaptığı Barış harekâtıyla başlamıştır. Seyahat özgürlüğü, yerleşim özgürlüğü, mülkiyet hakkı sorunun temelini oluşturmuştur.

Mülkiyet sorununun AB zemininde çözümlenmeye başlanması Kıbrıs'ta yeni bir dönemi beraberinde getirmektedir. Özellikle Loizidou davasıyla başlayan süreçte AİHM kararlarıyla Kıbrıs'ta ki mülkiyet sorununun çözmeye çalışmak, hukuki ve siyasi yeni sorunları da beraberinde getirecektir.

Yunanistan Dış İşleri Bakanı Dora Bakoyanni tarafından güven artırıcı önlemler kapsamında Türk askerinin bir kısmının Ada'dan çekilmesi talebi kapsamında Garantörlük Antlaşması'na artık gerek kalmadığını belirterek KKTC'nin savunmasını TSK'ne bırakan Kıbrıs Anayasası'nın geçici 10. maddesinin de kaldırılması tartışmaları ortaya çıkmıştır. Kıbrıs sorununu Türk askerinin varlığından ibaret olarak gören Rum anlayışı Ledra kapısı üzerinden yeniden inşa edilmeye çalışılmaktadır.¹³⁶

Türkiye bu yaklaşıma en üst düzeyde bir askeri yetkili olarak Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın KKTC ziyaretiyle karşılık verdi. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Büyükanıt KKTC'yi ziyaretinin sonunda Ada'dan ayrılmadan hemen önce düzenlediği basın toplantısında verdiği net mesajla Türkiye'nin bakış açısını ortaya koydu. Genel Kurmay Başkanı düzenlenen basın toplantısında :“Geçmişe takılıp kalamayız; ama geçmişinde gençlere öğretilmesi lazım. 1881'de 341 olan karma köy, 1948'de 48'e inmiştir. Türk toplumu 1974 öncesinde Ada'nın yüzde 3'üne hapsedilmiştir, güvenlik ortadan kalkmıştır. Küçük, büyük, çocuk, yaşlı demeden ve gözünü kırpmadan 126 kişiyi toprak altına gömmüşler, Türk köylerini adeta yok etmişlerdi. Bunları unutmamak gerekir, Bazılarının söylediği gibi çözüm olur olmaz. TSK buradan çekilecek değildir. Bir bekleme

¹³⁶ Gözde YAŞIN KILIÇ, '' Kıbrıs'ta Yeni Dönem'', Cumhuriyet Strateji, Yıl 4, Sayı 197, s.12

ve gözetleme süresi olacaktır, Lokmacı Kapısı'nın açılması adil ve kalıcı bir barışa doğru giden çok büyük bir adım değil. Türk askeri buradan bir metre dahi geri çekilmeyecek ve bayrak inmeyecek. Bu kavramların içinin doldurulması ve kamuoyuna yansıtılması lazım, Rasgele bir plan yapıp adil ve kalıcı barış demekle çözüm olmaz.” demiştir.¹³⁷

Her iki taraf açısından da güven ilişkisi ciddi zarar görmüştür. Bu nedenledir ki, Genel Kurmay Başkanı Büyükanıt Ada'nın stratejik önemini de vurguladığı ziyaretinde Kıbrıs Türk Toplumunu içinde önemli mesajlar ortaya koyarak, Türkiye'nin Ada'daki kırmızı çizgilerini ve gerekçelerini ortaya koymuştur.

Buna göre öncelikle vurgulanan ana konular;

— Ada'daki Türk nüfusunun varlığını garantiye alınacağı

— Türk yerleşim yerlerinin daraltılmasının kabul edilmeyeceği

— Ne olursa olsun çözüm olsun şeklindeki bir anlayışın asla kabullenilmeyeceği

— Barışa büyük katkı olarak her iki kesimde de önem atfedilen Ledra(Lokmacı) kapısının açılmasının altındaki nedenin, askersizleştirme adımına giden ilk yol olarak görüldüğünün Türkiye tarafından anlaşıldığının ilan edilmesi

— Kıbrıs adasındaki Türk askeri varlığının herhangi bir oldu bittiye getirilerek geri çekilmesinin mümkün olmadığı

— Çözüm olarak gösterilen planların detaylarının doğru bir şekilde kamuoyuna aktarılmasının gerekliliği, dolayısıyla çözüm için halkın doğru bilgilendirilerek desteğinin aranması

¹³⁷ Kıbrıs'ta Asker Bir Metre Çekilemez, **Cumhuriyet Gazetesi**, Yıl 4, Sayı 30125 30 Mart 2008, s.13

— Kavramlar yerine içeriği doldurulmuş eşitlikçi bir temel üzerindeki planla çözüme gidilmesi

— Türk tarafının da kabul edeceği adil bir çözümün, Türkiye tarafından da kabul edilir olması gerekliliği

— İstenilen çerçevedeki bir çözümün ancak Türkiye'nin garantisi kapsamında kabul edilebilir olduğu

— Çözüm sonrasında da Türkiye'nin Ada'da askeri varlığını devam ettirme kararlılığının geçmişin deneyimlerinden yola çıkarak gerekli olduğu.

Genel Kurmay Başkanı'nın görev süresinin sonuna yaklaşırken KKTC yi ziyaretinin önemi KKTC yetkililerinin de Türkiye'nin yaklaşımlarına kayıtsız kalmamaları gerektiğinin bir hatırlatması da olmuştur.

Genel Kurmay Başkanı Büyükanıt'ın ziyaretinde KKTC Cumhurbaşkanı Talat Türk Silahlı Kuvvetlerinin Ada'da uluslararası anlaşmalara dayanarak bulunduğunu anımsatarak "Adil ve kalıcı barış sağlanıncaya kadar da bu görevini yerine getirmeye devam edecektir. Yani hedef, adil ve kalıcı bir barıştır" demiştir. Ziyaret Rum Basınında yasadışı ilan edilmiştir.¹³⁸

Hiç şüphesiz ki Kıbrıs sorununun geleceğinde artık AB önemli bir rol oynayacaktır. 17 Aralık 2004 AB zirvesi kararlarında 19. madde müzakerelerin başlamasından önce Ankara Antlaşmasının 10 yeni AB üyesini kapsayacak şekilde güncelleştirilmesini istemesiyle ve 23. maddede belirtilen her müzakere başlığının açılması ve kapatılmasında tüm AB üyesi ülkelerin onayının aranması Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde Türkiye'yi Kıbrıs konusunda zorlayacaktır. AB içerisinde Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla tanınan, GKRY 31 müzakere başlığının her birinin açılış ve kapanışında veto hakkını kullanabilecek olması Türkiye'nin Kıbrıs sorununa bakışındaki paradigmasını değişikliğe uğratabilecektir.

¹³⁸ TSK Barışa Kadar Kıbrıs'ta, *Cumhuriyet Gazetesi*, Yıl 84, Sayı 30122, 27 Mart 2008 s.12

Rum Kesiminde Şubat 2008 tarihinde yapılmış olan Başkanlık seçimlerinin hemen ardından başlayan ikili görüşmeler başlangıçta hem KKTC yönetiminde hem GKRY' de ciddi umutlar yaratmıştır. Buna en büyük neden iki tarafta da yönetimde geçmişte ciddi ilişkiler kurmuş iki partini olan AKEL ve CTP'nin iktidarda olmasıdır.

KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, ve GKRY lideri Dimitrios Hristofyas'ın birbirlerine yoldaş sözleriyle hitap edecek kadar yakın görünen iki lider olarak 38 yıllık dostluklarına dayanarak çözüm için şans oldukları kanısı ortak geçmişin derinliklerinin iyi algılanmadığından kaynaklanmaktadır.

AKEL'in yayın organı olan Haravgi gazetesinde 28 Nisan 2008 tarihinde yayınlanan yazıda "Geçtiğimiz hafta Ankara'ya gerçekleştirdiği ziyareti sırasında Talat şunu söyledi: Bu fırsat (Kıbrıs sorununun çözümü konusunda) son fırsat olabilir. Biraz daha ileriye giderek, Mehmet Ali Talat, şu anda herhangi bir kişinin müzakere masasından ayrılmasının kolay olmadığını açıkladı... Sayın Talat, herhangi bir kişinin müzakere masasından ayrılmasının kolay olmadığını anlıyorum. Anlamadığım şey, son fırsattan bahsetmeniz ve buna paralel olarak karamsar mesajlar göndermenizdir, denilmektedir. Hristofyas'ın, "Pan Kıbrıs Ortaokulu"nda gerçekleştirilen "Kıbrıslılık üretilmesi" ana temalı "4. Uluslararası Kıbrıslılık Konferansı"nın açılışında yaptığı konuşmada, Türk tarafının açıklamalarının, teknik komiteler ve çalışma gruplarının misyonlarını başarmasında uygun havayı yaratmadığını ve Kıbrıs konusunda Türkiye Milli Güvenlik Kurulunun yaptığı açıklama ile Talat'ın bunu tekrarlamasının hoş olmadığını söylemiştir.¹³⁹

KKTC Cumhurbaşkanı Talat ve GKRY lideri Hristofyas'ın iktidarının başlangıçta çözüm için şans olduğunu düşüncelerinin ne kadar yersiz olduğu da görülmektedir. Kişisel dostluklarla devlet çıkarları her zaman örtüşmemektedir.

¹³⁹Ata ATUN, "Bu Görüşmeler Son Fırsat mı?" Kıbrıs Gazetesi, 1 Mayıs 2008 (Erişim) http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/1/col/115/art/8146/PageName/Ana_sayfa

KKTC Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 18 Nisan 2010 yılında yapılacak olması Türk tarafının sorunun bir an önce çözüme kavuşması isteğini tetikleyen önemli bir faktördür. Kıbrıs Sorununun geleceğinde yine uluslararası konjonktür ve iç dinamikler etken rol oynayacaktır.

GKRY geçmiş politikalara sadık kalarak AB üyeliğinin de verdiği güçle aynı iddiaları devam ettirmektedir. Rum Yönetimi geçmişten gelen bu gün de sorunun geleceğini ilgilendiren İddialarını devam ettirmektedir.

Tarafların istekleri değerlendirildiğinde arada en ufak bir ortak nokta olmadığını gerçeği ortaya çıkmaktadır. Ortak noktada buluşmayan istekler ve Ada'daki iki toplum arasında birbirlerine karşı olan güvensizlik Kıbrıs Adası'nda antlaşma yolu ile bir çözümün kolay olmayacağını göstermektedir.

Her iki tarafın isteklerine ve çözümden ne anladıklarına bakılırsa, ortak devlet adı altında kalıcı ve sürdürülebilir bir barışın veya çözümün Ada'ya gelmesinin de kolay olmayacağını göstermektedir. Yapılan doğru ve yanlışları tartışmak yıllardır taraflara hiçbir şey kazandırmamıştır. Kıbrıslı Türkler, 1974'ten önce haklarının gasp edildiğinden yola çıkarak çözümün eşitlikçi ve adaletli bir çerçevede olması beklentisindedirler. Rumlarsa günümüzdeki Kıbrıs sorununun nedenini Türkiye'nin 1974'teki Barış Harekatının "istila ve işgal" olduğunu söyleyerek ada üzerindeki çözüm arayışlarını AB üyeliğiyle elde ettiği avantaj kapsamında değerlendirmektedirler.

Tarafların isteklerinin birbirinden çok farklı ve örtüşmüyor olmasının yanında Ada'nın stratejik konumu nedeniyle Kıbrıs'la ilgilenen küresel ve bölgesel güçlerinde çeşitli şekillerde devreye girmesi sonucu ortak devlet adı altında çözüm arayışlarının görüşmelerden ileri gitmeyeceği açıktır. Bu yöntemle ancak iki toplumun yaşam standartları açısından bazı iyileştirmeler mümkün olabilir.

Türkiye açısından en önemli konu olan AB üyelik sürecinde Kıbrıs sorunun geleceği de BM zemininde çözüm tezine rağmen AB platformunda

da sürekli önüne getirilecektir. Türkiye çözümü BM zemininde görürken Rum kesiminin sorunu AB zeminine çekme çabası Enosis hayallerinin halen devam ettiğini de göstermektedir.¹⁴⁰

AB'nin son kurumsal reformu olan Lizbon Antlaşması müstakbel üye ülkelerden Türkiye'yi yakından etkiliyor. Üyelik sürecinde Türkiye özellikle Lizbon anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle baskılardan biraz daha uzaklaşabilir. 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girecek olan Lizbon anlaşmasının üye ülkelere birçok konuda veto yetkisi tanımaması, Türkiye'yi özellikle GKRY ve Yunanistan'ın veto baskısından kurtaracaktır. AB nin kurumsal yapısını yeniden düzenleyen Lizbon anlaşması Türkiye açısından kurumsal yapının değişmesi nedeniyle önem taşımaktadır.¹⁴¹

Kıbrıs Rum tarafının eşitlik hakkını ve Türklerin benimsediği iki uluslu siyasi oluşuma dayalı ortaklığı kabul etmemesi ve buna saygı göstermemesi karşısında, Kıbrıs Türk Halkı idari ve siyasi aşamalardan geçerek bütün özelliklere sahip bir devlet içerisinde teşkilatlandı. Egemenlik ve geleceğini belirlemeyle ilgili temel haklarını kullanarak 15 Kasım 1983 tarihinde bağımsız ve egemen devletini ilan etti.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, demokratik seçimle oluşturulan bir parlamento, faal bir hükümet, bağımsız yargı ve tam teşkilatlı bir devletin sahip olduğu bütün kurum ve özelliklere sahiptir. Türkiye'nin müdahalesinin Adaya barış ve güvenlik getirdiği geçmiş yaşananlara bakıldığında açıkça ortadadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanına rağmen Kıbrıs Rum Yönetimi kendisinin Kıbrıs Hükümeti olarak sunma çabasında başarılı olmuş ve BM ve AB de dahil tüm uluslararası platformlarda Kıbrıs'ın tek temsilcisi olarak tanınmaktadır. Aynı zamanda Yunanistan'dan yardım ve destek alarak, Kıbrıs Türk halkına karşı ciddi ambargolar uygulamaya devam etmektedir. Rum yönetimi, Kıbrıslı Türklerin dünyanın başka ülkeleriyle

¹⁴⁰ Ayhan Aykanat; Expectations in Cyprus, **Bulletin Of United Nations Association of Turkey**, No 7, Spring 2008, S. 31-32

¹⁴¹ Lizbon antlaşması metni, www.europa.eu/lisbon_treaty/index_en.htm

siyasi, toplumsal, hatta kültürel ve sportif bağlar kurmasına engel olmaktadır. Bunu yaparken de arkasında ciddi bir uluslararası destek bulmaktadır.

Uluslararası toplum bugüne kadar Kıbrıs Türk halkının siyasi eşitliğini ve egemenlik haklarını kabul etmekten uzak bir şekilde, Kıbrıs Rum tarafının "Kıbrıs Hükümeti" adına temsil yetkisi kullanmasına izin veriyor.

Kıbrıs sorununun da, bu sorunun çözümünün de türü bakımından pek örneği yok. Çözümünden önce Kıbrıs, bütünüyle Avrupa Birliği üyesi olmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin sözlü notları Türk tarafının gerekçelere dayanan görüşlerinin tamamen göz ardı edildiği, Avrupa Birliği içerisindeki Yunan baskısıyla varlığını ve kimliğinin Rum Devleti içerisinde eriyebileceği sonucuna itti.

Ada'nın her biri kendi egemenliğini benimsemiş iki bağımsız devletten oluştuğunu ve herhangi birinin diğerini veya Adanın tamamını temsil hakkı veya yetkisinin bulunmadığını öngören yeni kriterlerin oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle, barışın önündeki yolu açmak amacıyla görüşmelerde ilerlemeye götürecek yeni ve gerçekçi bir çözüme başvurmak en iyisi olacak. Gerçek, Kıbrıs'ta iki devlet olduğunu göstermekte olup, bu konu tartışma götürmez. Fiili eşitlik esası üzerinde görüşmelere başlamak için, Kıbrıs'ta iki devletin varlığının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kıbrıs Türk tarafının bakış açısı, uzlaşmaya varılması durumunda, her iki tarafın da ortaklığın bir parçası olan görev ve imtiyaz haklarını yerine getirdiği, iki egemen devletin ortaklığı üzerinde bir oluşumu öngörmektedir. Yeni ortaklıkta, ulusal iki yapı üzerine, tek bir uluslararası kimlik bulunacak.

Rum kesiminin adanın yabancı askerden arındırılması yaklaşımının içinde Yunan ve İngiliz askerleri konusunda da aynı yaklaşım içinde olmadıkları

görülmektedir. Yunanistan'ın NATO'ya Güney Kıbrıs'ı sokma çabalarının da dikkatle izlenmesi gerekmektedir.

Süreç içerisinde Rum Kesiminin Ada'nın tek hâkimi tutumundan vazgeçmemesi nedeniyle bir çözüm olmaması halinde KKTC'nin devamı ve Türkiye ile birleşmede dâhil seçenekler sürekli gündemde kalmıştır. Bu durum çözüm için AB ve ABD kaynaklı bir baskının her şekilde yoğunlaşmasına neden olacaktır. Eğer Türkiye AB'nin 2009 değerlendirmesinin dışında kalacak olursa Kıbrıs sorunu mevcut şekliyle müzakere sürecinde Türkiye'nin elini zayıflatacak ve AB içerisinde Türkiye'nin Kıbrıs ile ilgili bir planı kabul edeceği gibi bir izlenimin doğması Türkiye'nin çıkarları açısından uygun olmayacaktır.

Rum tarafının Annan Planını reddetmesinin uluslararası platformda KKTC lehine yarattığı olumlu havanın iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak bu noktada ortaya çıkan önemli bir tehlikenin de vardır. Rum tarafının kabul etmediği noktalarda GKRY nin beklentilerine uygun yeni bir planın dayatılması tehlikesi vardır.

KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat çözümün iki tarafın siyasi eşitliğini esas almalıdır bakışının GKRY de de kabul edilmelidir.

GKRY ve Yunanistan, Türkiye ve KKTC'yi AB sürecinde kilitlemeyi ve sorunu zamana yayarak kendi lehinde bir sonuç almayı planladı. Ancak sonuçta belirli müzakere başlıklarının açılmaması dışında herhangi bir kazanım elde edemedi.

Türkiye ve KKTC açısından değerlendirildiğinde, GKRC kimin başkan olduğunun önemi olmadığı görülmektedir. Kıbrıs'ta müzakerelerin yeniden başlaması Türkiye ve KKTC için olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir; ancak Rum kesiminde politika belirleyicilerin sadece siyasiler olmadığı, kilisenin de önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Kiliseye rağmen bir açılımın Rum liderleri tarafından kabul edilmesi mümkün değildir.

Görüşmelere açık liderlerin başa geçmesi BM zemininde çözüm aranmasına engel değildir.

Öte yandan 2004 yılından bu yana Türkiye ve KKTC'nin uluslararası alanda kazandığı psikolojik üstünlük Türkiye ve KKTC açısından son derece önemlidir.

Türkiye'nin etkili bir Kıbrıs politikası oluşturmak yerine, Kıbrıs'ı kendi dış politikasının bir aracı haline getirmesi sonucu doğan sorunlar ancak Kıbrıs' ta ki Türk liderlerin Ankara'ya olan bağlılıkları sayesinde önlenmiştir.¹⁴²

Kıbrıs Türk Toplumunu liderleri varlıklarının Türkiye'ye bağlı olduğunun her zaman farkında olmuşlardır. Bu durum zaten Türkiye tarafından da bilinmektedir. Türkiye tarafından yapılan dış politika hatalarına rağmen Türkiye ile ortak hareket edilmiştir. Kimi zaman Türkiye'nin tutumu KKTC yönetimlerinde hayal kırıklıkları da yaratsa, Türkiye'nin Kıbrıs adasından stratejik açıdan ve milli bağları nedeniyle vazgeçmesi mümkün görünmemektedir.

Buna rağmen bir türlü istikrarlı bir Kıbrıs politikası oluşturmamayan Türkiye, KKTC'nin uluslararası alanda tanınması ve muhatap alınması konusunda yeterli ve gerekli politikaları üretememiştir. Türk dış politikası Kıbrıs konusunda ciddi bir stratejik ve taktik adımlar atmamıştır.

Türkiye dış politikasının temeli Ada'daki iç durumdan daha çok stratejik hakimiyet kurma gerçeği üzerine dayandırılmalıdır.

Kıbrıs sorununun geçirdiği süreç açısından bakıldığında sorunun başlangıcından bu yana Ada'da yaşayan iki toplumunda yaşadığı acıların sorumluları, kendileri dışındaki faktörlerin katkısıyla olmuştur. Birbirini düşman olarak görmeye başlayan iki toplumun Kıbrıs Adası üzerinde birlikte

¹⁴²FIRAT, 'Çağdas Türk Diplomasisi Paneli', s.553

yaşamalarını zorlaştıran her türlü etkenin devrede olması, sorunun çözümünü çok yakın göstermemektedir.

İki toplumun siyasi ve eşitlikçi bir temel üzerine kurulu tek devlet çatışı altında yaşamaları, Ada üzerinde stratejik nedenlerle emelleri olan bölgesel ve küresel güçlerin etkisiyle zorlaştırılmaktadır.

Bu günden yarına her iki tarafında istediği bir çözüm tarafların çözümden ne anladıklarına bakıldığında oldukça zor görünmektedir. KKTC özelinde uluslararası alanda hiçbir şekilde muhatap alınmayan bir devlet olarak yaşamak adeta hapsedilmiş duygusu yaratmaktadır. Türkiyenin, AB üyeliğine giden yolda devlet politikasını terkederek Kıbrıs sorununda kurtulma yoluna gitmesi imkansız görünmektedir. Süreç içerisinde Kıbrıs'ı iki ayrı toplumun yanyanana yaşayan iki ayrı devletle yoluna gitmek zorunda kalacakları bir süreç beklemektedir.

SONUÇ

BM ve AB kararlarından Kıbrıs sorunu ve bu sorunun Türkiye AB ilişkilerine etkisini şu üç ana bölümde değerlendirmek uygun olacaktır.

1-Kıbrıs'ın stratejik konumu, bölgesel güçler açısından ve Türkiye, Yunanistan açısından önemi,

2-Kıbrıs sorununu hazırlayan ve ortaya çıkaran etkenler ve 1950–1960 arası soruna çözüm arayışları,

3-Türkiye - AB müzakere sürecinde 2004 sonrası Kıbrıs sorunu.

Tarihin her aşamasında stratejik konumu itibariyle Doğu Akdeniz bölgesinin kavşağı konumunda olan Kıbrıs, daima kontrol altında bulundurulması gereken bir Ada olmuştur. Doğu Akdeniz üzerindeki ticaret yollarının merkezi konumunda olan Kıbrıs'ın bu niteliğiyle bölgede hâkimiyet sahibi olan güçler tarafından sürekli el değiştirdiği görülmektedir. Ada,1571 tarihinde Osmanlı hâkimiyetine geçmiş ve 1877–1878 Osmanlı Rus Harbi'ne kadar geçen süre boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı Rus Harbi'nden Osmanlı'nın yenik çıkması sonrasında, dönemin küresel gücü olan Britanya İmparatorluğu, Rusların ilerlemesini durdurmak amacıyla Osmanlı İmparatorluğuyla anlaşarak Ada'ya geçici olarak yerleşmiştir. Böylece Kıbrıs Ada'sında suların durulmak bilmediği bir sürece girilmiştir.

Kıbrıs Adası, Ege Denizi'nde Yunan Adaları ile çevrili olan Türkiye'nin, deniz yoluyla en önemli çıkış noktasıdır. Kıbrıs, Türkiye için her zaman güvenlik açısından önemli bir nokta olmuştur. Özellikle de Lozan Antlaşması'yla adaların silahsız bölge olarak kalması kararlaştırılmışken, Yunanistan anlaşmalara uymayarak Ege Adaları'nı silahlandırma yoluna gitmesi, Türkiye üzerinde ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmuştur. Ada önemini, gerek Doğu Akdeniz Kıta Sahaneliği'nin paylaşımı, gerek deniz yetki alanları ve gerekse hava sahası açısından daha da arttırmaktadır. Türkiye'nin etkinliğinin olmadığı herhangi bir siyasi birliğin Kıbrıs'ı kontrol altında tutması

Yunanistan ile yaşanan Kıta Sahaneliği, karasuları ve hava sahası ve buna benzer birçok sorunla Kıbrıs ve civarında da karşılaşmasına neden olacaktır.

1990 sonrası dönemin stratejik bölgesel gelişmeleri ışığında Orta Asya petrollerinin enerji hattı, Türkiye'nin güneyinde güvenlik ve savunma sorununu arttırmıştır. Türkiye yakın bir gelecekte dünyanın önemli enerji terminallerinden birisi olması durumunda, bölgenin ticari önemi de artacaktır. Türkiye bu ekonomik ve ticari potansiyeli "güvenlik altına almak zorundadır." Kıbrıs Ada'sının Türkiye için diğer bir önemi de hiç şüphesiz en başta aynı soydan gelip, aynı dil ve kültürü paylaştığı Kıbrıs Türk Halkı'nın yaşamasından kaynaklanmaktadır

Yunanistan için Kıbrıs adeta Yunan Pan Helenizm'inin bir parçası ve uzantısıdır. Kıbrıslı Rumlar, Ada'nın İngiliz hâkimiyetindeki ilk yıllarından itibaren Enosis taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. Bu istek, Kıbrıs sorununun da baş mimarlarından, Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de Anadolu'ya bağlı ve adeta Anadolu'nun ayrılmaz bir parçasıdır. Yunan Savunma Doktrini, Türkiye tehdidi üzerine kurulmuştur. Tarihsel nedenlerle Yunanistan, Türkiye düşmanlığı üzerine kurduğu stratejinin gereği olarak Anadolu topraklarında sürekli hak iddia etmiştir. Hak iddiasındaki toprakların çevresinde kuşatma oluşturmak isteyen Yunanistan açısından Kıbrıs, Anadolu'nun kilidi konumundadır.

İngiliz yönetimiyle birlikte Ada'nın Yunanistan'a ilhaki çabalarının açıkça ortaya çıktığı görölmektedir. 1950'lerin başından itibaren Rumların Enosis istekleri yoğunluk kazanmıştır. 1953 yılında EOKA terör örgütünü kurmuşlardır. İngiliz idaresindeki Kıbrıs'ta Rumların Enosis hayalleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri terör, şiddet hareketleri ile ada halkı ikiye bölünmüştür

Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla, İngiltere'nin sömürgelerine giden yolun kısılması, Doğu Akdeniz'in İngilizler açısından önemini artırmıştır. O tarihten

bu yana Kıbrıs'ın öneminin azaldığını söylemek mümkün değildir. Ada coğrafi konumu itibariyle dünya petrol rezervinin yüzde 65 ine sahip olan Ortadoğu'yu kontrol eden bağlantısız liman ve üs niteliğindedir. 2000'li yılların Yeni Enerji Politika Stratejisi, Avrupa Birliği'nin yeni enerji arzı acil eylem politikasını devreye sokmasıyla Kıbrıs'ı küresel güçler açısından önemini korur hale getirmektedir. Akdeniz'de petrol arama çalışmalarına bu dönemde hız verilmesi özellikle dikkati çeken bir konudur. 1878 tarihinde Kıbrıs'ta konularak Akdeniz'de ulaşımı, ticareti ve güvenliği etkileme olanağına kavuşan İngiltere, günümüzde, Ada'daki askeri üsleriyle birlikte var olan mevcudiyetini enerji alanlarına yakın ve etkin olmak için sürdürmektedir. Kıbrıs, AB için sahip olduğu coğrafyayı genişletmek açısından oldukça önemli bir imkândır. AB, kurulmakta olan yenedünya düzeni içerisinde bir büyük güç merkezi olarak yerini alma çabası içindedir bu nedenle büyüme ve genişleme stratejilerinin başında Akdeniz ve Ege denizinde bir deniz hâkimiyeti kurmak gelir.

Kıbrıs Adası'nda iki toplumlu bir yapının oluşması Taksim ya da Enosis çözümleri üzerinde daha çok durulmasını beraberinde getirdi. Toplumlararası ve uluslararası girişimler kalıcı bir çözümden uzak kalmıştır. Özellikle Rum kesiminin ana planının Enosis olması geçici uzlaşmaları beraberinde getirdi. Mutabakat sağlanan konular bir süre sonra sıradan sebepler bulunarak bozuldu.

Kıbrıs Sorunu 1957 yılından itibaren uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Türkiye-Yunanistan-İngiltere arasında başlayan görüşmeler sonunda, Bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmasına karar verilmiş, anayasa ve diğer ilgili anlaşmalar ; 19 Şubat 1959'da Londra'da, Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri tarafından imza edilmiştir. 1960 tarihli Kıbrıs Cumhuriyeti Türkler ile Rumlar arasındaki siyasi eşitlik ve yetki paylaşımına dayalı ortaklık devleti görünümündedir.

1960 tarihinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkler ile Rumlar arasında siyasi eşitlik ve yetki paylaşımı esaslarına dayalı bir ortaklık devleti görünümü sergiliyordu. Anayasa kendi içerisinde, üniter bir devlet yapısı öngörmesine rağmen, nitelikleri itibari ile işlevsel bir federasyon yaratmıştı. Devletin Rum kanadı Enosis'e giden yolda bir aşama olarak düşündüğü bağımsız devlet formülünde Türklere tanınan hakların bu yolu tıkadığı düşüncesiyle antlaşmanın tadilini gündeme getirdi. Sonrasında Kıbrıslı Türkler, 21 Aralık 1963'te "Kanlı Noel" olarak bilinen katliamlara tabi tutulmuş, yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmışlar ve Ada'nın yüzde 3'lük kısmında yaşamak mecburiyetinde bırakılmışlardır.

20 Temmuz 1974 sabahı, Türk askerleri Girne bölgesinden Kıbrıs'a ayak basmaya başlamıştır. Türkiye'nin Ada'ya gerçekleştirmiş olduğu müdahalenin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan yasal bir zemine dayandığı ve işgal olarak kesinlikle tanımlanamayacağı gerek Avrupa Konseyi'nin 29 Temmuz 1974 tarih ve 573 sayılı kararı ve gerekse Atina Yüksek Mahkemesi'nin 21 Mart 1979 tarihinde 2658/79 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi, Barış Harekâtı'ndan sonra ortaya çıkan durumu hukuki bir zemine oturtmak, düzen ve güvenliği sağlamak amacıyla 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurmuş, yeni devletin anayasasını hazırlamıştır. Daha sonraki dönemde Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan konuyu uluslararası platforma taşıma çabalarını devam ettirmişlerdir. Bu dönemde de toplumlararası görüşmeler Birleşmiş Milletler gözetiminde devam etmiş, görüşmeler toprak ve anayasa sorunlarını esas almış, ancak yapılan çeşitli antlaşmalara rağmen ortak bir noktada buluşulamamıştır. Bu gelişmelerin sonrasında toplumlararası görüşmelerde iki toplumlu federal bir yapının kabul görmesine karşın iki kesimli yapının Rumlarca reddedilmesi üzerine, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı sürecine girilmiş ve 15 Kasım 1983 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi'nde bu durum oybirliği ile kabul edilmiştir.

Kıbrıs sorununun BM'nin gündemine gelmesi 1950'li yıllara rastlamaktadır. Yunanistan'ın başvurusu ile ilk defa 1954'te konu BM Genel Kurulu'nda ele alınmış, 1954 ile 1958 yılları arasında dört defa Genel Kurul'un gündemine getirilmiştir. Genel Kurul'un konuyla ilgili olarak aldığı kararların tamamı, ilgili taraflar arasında müzakerelerin yürütülmesi gerekliliğini içermektedir.

BM'nin evrensel bir örgüt olması ve uluslararası uyuşmazlıkları tanımlamaya damgasını vurması, aynı zamanda, AB'nin de önemli bir bölgesel güç ve Avrupa'nın siyasal bütünleşmesinde göz ardı edilemeyecek bir örgüt olmaları nedeniyle kararlarının incelenmesi gerekmektedir. Konsey'in Kıbrıs ile ilgili aldığı kararların tümü incelendiğinde genel olarak ortaya çıkan sonuç; KKTC'yi mahkûm etme anlamında çelişkili hükümlerin yer aldığıdır.

Konsey'in Kıbrıs ile ilgili aldığı kararların yoğunluğuna bakılacak olunursa daha çok 1964 yılından itibaren ağırlık kazanmakta olduğu görülmektedir.

BM'nin genel Kurul kararlarına bakıldığında da Konsey kararları ile paralellik teşkil ettiğini görmekteyiz. Gerek Konsey ve gerek Kurul kararları, Yunan- Rum tarafını destekler nitelikte olup; Kıbrıs sorununun çözümünün ancak BM kararlarının yerine getirilmesi ile mümkün olacağına yöneliktir. Esasen Genel Kurul kararlarının her ne kadar hukuken bir bağlayıcılığı olmasa da tüm dünya ülkelerinin temsil edildiği bu organda alınan kararlar zamanla uluslararası toplumda uyulması gereken normlar olmaktadır. Ancak şu da bir gerçektir ki hiçbir girişim, ilk taslağı 2002 Kasım ayında sunulan ve 2004 yılında hareketli ve önemli neticeler doğuran Annan Planı kadar önem arz etmemiştir. Annan Planı çerçevesinde sunulan çözüm önerisi esas itibari ile dört ana başlık altında toplanabilir. Bunlar: Anayasal Düzenlemeler,

Mülkiyet ve Toprak Düzenlemeleri, Garantörlük ve Ada'nın askersizleştirilmesi, Yerinden Edilenlerdir.

Hiç Kuşkusuz ki Türkiye açısından GKRY'nin Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında AB Katılım Anlaşması imzalamış olması Annan Planı sürecinde olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmemiştir. Kıbrıs sorunuyla Türkiye'nin ekonomik ilişkileri arasında doğrudan ilişki kurulması, Türkiye'nin Kıbrıs gibi son derece stratejik ve hayati bir bölgeyi elden çıkardığında uğrayacağı siyasal ve güvenlikle ilgili kayıpları, çözümsüzlüğün getirdiği baskılar ve sonunda Kıbrıs'taki Türk varlığının karşı karşıya kalacağı güvenlik sorunları özel önem taşımıştır.

Türkiye'de siyasi alanda yaşanan değişim, AB üyelik müzakerelerine başlama isteği Kıbrıs' ta bir çözüm için yeterli atmosferi ortaya koymuştur. 14 Aralık 2002 tarihindeki Kopenhag AB Zirvesi'ne kadar Annan Planı'nı Rauf Denktaş'a imzalatma çabaları sonuç vermemiştir. AB sürecinde üyelik müzakereleri için tarih almak, uyum yasalarını hızla TBMM de karara dönüştürmek ve tarama süreci Türk Hükümeti'nin önceliğini teşkil etmiştir.

Yunanistan'ın Annan Planı sürecindeki tavrına ilişkin çok yeterli bir veri olmadığı görülmektedir. Nitekim Annan Planı görüşmeleri sürecinde ve referandum sürecinde Yunan Hükümeti duruma göre tavır alma yolunu seçmiştir. Yunan Hükümet yetkililerinin tavrı her ne kadar Annan Planı'nın GKRY tarafından kabul edilmesi şeklinde olmuşsa da sonuçları itibarıyla bakıldığında, Türkiye tarafından KKTC' ye uygulanan baskı Yunanistan tarafından GKRY uygulanmamış görünümündedir.

Annan Planı'nın referanduma sunulması sürecinde KKTC'de ciddi bölünmeler ve kutuplaşmalar ortaya çıkmıştır. Öte yandan Türkiye'de değişen siyasal iktidarların soruna yaklaşımlarında algı farklılığının olduğunu, bu farklılığın da Ada'daki Plan lehinde çalışmalar yapanlara güç verdiği

görülmüştür. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki medya organlarının büyük bölümünün de, Annan Planı'na evet kampanyalı yaptığı görülmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi vatandaşı Titina Loizidou'nun Girne'deki taşınmazları üzerindeki mülkiyet hakkını kullanamadığı gerekçesiyle Aralık 1996'da Türkiye Hükümeti aleyhine ihlal kararı vermesi Kıbrıs sorununun yeni sürecinde farklı yönelimi de beraberinde getirmiştir. Mahkeme, Temmuz 1998 tarihinde, Loizidou'nun Girne'deki taşınmazlarını 1974 tarihinden itibaren kullanamadığı gerekçesiyle, Türkiye'nin tazminat ödemesine hükmetmiştir. Bu durum, AB hukuku bakımından KKTC topraklarının kimin kontrolünde olduğu sorusunu AİHM kararları ile ilginç bir saptama ortaya çıkarmaktadır. Loizidou davası bu açıdan büyük önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 14 Haziran 2000 tarihinde, Kıbrıs'taki BM Barış Gücü'nün (UNFICYP) görev süresinin 15 Aralık 2000 tarihine kadar 6 ay daha uzatılmasını kabul ettiği kararda Rum Kesimi'nden "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak söz etmektedir. Bu durum BM'nin konuya hangi parametrelerle baktığını göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

3 Temmuz 1990 tarihinde GKRY'nin AB'ye tam üyelik başvurusunu yapması ile birlikte AB faktörü Kıbrıs sorununda tam anlamı ile devreye girmiştir. Türkiye'nin başvuruyu hukuki temelden yoksun ve geçersiz olarak değerlendirmesine ve, BM Güvenlik Konseyi'nin 649 sayılı kararına aykırı olmasına rağmen AB Bakanlar Konseyi 17 Eylül 1990 tarihli toplantısında başvuruyu değerlendirme kararı almış ancak neticede değişen bir şey olmamıştır

Türkiye'nin AB yolunda çözmesi beklenen ekonomik, askeri ve politik sorunların içinde Kıbrıs meselesi de var ve bu belki de diğer sorunlardan daha önemlilik arz etmektedir. Türkiye, AB'ye 1987 yılında tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. AB, Türkiye'ye 1989 'da verdiği cevapta, Kıbrıs

meselesinin Türkiye'nin üyeliğini tökezletecek bir engel olduğunu işaretini vermiş, AB Komisyonu 1989 Görüş Bildirgesi'nde de ilk kez Kıbrıs sorununun AB- Türkiye ilişkilerini olumsuz olarak etkilediğini ileri sürmüştür.

Türkiye'nin 1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye yeni katılan on ülkeyi 1963 Ankara anlaşmasına dâhil eden EK- Protokolü 30 Temmuz 2005 'de imzalamasıyla birlikte başka bir tartışmada ortaya çıkmıştır.

AB tarafından Kıbrıs meselesi her fırsatta Türkiye'nin üyeliği konusunda bir engel olarak gösterilmiştir. diğer adaylardan istenilen Kopenhag Kriterleri'ne ek husus olarak konulan bu kıstası diğer AB belgelerinde de görmek mümkündür. 11–12 Aralık 1997 tarihleri arasında imzalanan Lüksemburg Zirve Sonuç Bildirgesi'nin 28. paragrafında AB Konseyi, “ katılım müzakerelerinin Kıbrıs sorununa barışçıl bir çözüm bulunması çabasına olumlu katkıda bulunacağını” söylemiş ve Ada'daki görüşmelerin “ iki toplumlu- iki bölgeci bir federasyon yaratılması amacına yönelik olarak sürdürülmesi gerektiğini” belirtmiştir. AB bu diplomatik ifade ile aslında daha başlangıçta KKTC'yi tanımadığını ve iki bölgeci ve iki toplumlu yeni bir Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaratılmasını istediğini göstermiştir.

Türkiye,1999 Helsinki Zirvesi'nde Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak ilan edilmiştir. Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde ise Avrupa Konseyi'nin, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yerine getirdiğine karar vermesi durumunda, AB'nin Türkiye ile üyelik müzakerelerine en kısa sürede başlayacağını bildirmiştir. AB Türkiye'nin üyeliği çerçevesinde 13 Kasım 2001'de 4. İlerleme Raporu, yayımlanmıştır. Rapor'un,” Genişletilmiş Siyasi Diyalog” başlıklı bölümünde Kıbrıs konusuna da yer verilmiştir. 6 Ekim 2004'te Avrupa Birliği Komisyonu üç karar çıkarmıştır. Bunlardan ilki Tavsiye Kararı'dır. Burada daha çok genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Türkiye'nin Kopenhag Siyasi Kriterleri'ni yerine getirdiği belirtilmiştir. Türkiye'nin AB üyelik sürecinde Kıbrıs bağlamında en yoğun tartışma, uyum protokolü olarak da bilinen Ek Protokol'ün imzalanması konusunda ortaya

çıkıştır.17 Aralık 2004 tarihli AB zirve kararının ardından 3 Ekimden önce müzakerelere başlayabilme şartı olarak Ek Protokol'ü imzalamış ve bir de deklarasyon yayınlayarak Ek Protokol'ün imzalanmasının Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tanınması anlamına gelmediğini vurgulamıştır.

Avrupa Birliği'nin genişleme ve derinleşme çabalarının ele alındığı Lüksemburg Zirvesi'nde bir yandan bütünleşmenin daha ileri bir aşamaya taşınması, ekonomik ve parasal birlik aşamasına geçilmesinin sınırları belirlenmiştir. Türkiye'nin dışlandığı bu Zirve'de AB'ye aday olarak belirlenen 11 ülke arasında " Kıbrıs Cumhuriyeti" de yer almıştır.

Şubat 2008 de GKRK'de yapılan başkanlık seçimi sonrasında 8 Temmuz 2006 tarihinde Kıbrıs'ta iki toplum liderinin BM gözetiminde ara bölgede bir araya gelerek 5 maddelik İlkeler dizisi çerçevesinde 2006 sonuna kadar Ada'da yaşayan nüfusun günlük yaşamlarını etkileyen konularda teknik komiteler kurulması kararlaştırılmıştır.

GKRY, Yunanistan'ın da desteğini alarak Uluslararası Kamuoyu'nu etkileme ve Türkiye'nin üyeliğinin önüne en büyük engel olarak Kıbrıs sorununu getirmeye başlamıştır. Son derece hassas ve karmaşık görüntüsüyle Kıbrıs sorunu GKRY'nin AB üyeliğiyle farklı bir zemine de taşınmıştır. Yunanistan ve GKRY, AB'nin siyasal kararlarında veto yetkisine sahiptirler. Bu durum Türkiye'nin karşısına sürekli olarak AB müzakere sürecinde engeller çıkaracak görüntüsü vermiştir.

9 Kasım 2005 tarihindeki İlerleme ve Katılım Ortaklığı Belgesi, Rum tarafının istediği tarzda şekillenmiş, Türkiye'ye AB ile müzakere sürecinde ileri sürülen Kıbrıs yükümlülükleri, çözüm zeminini AB'ye taşıyarak, AB'yi Kıbrıs'ta sorunun önemli bir parçası haline getirmiştir. Temmuz 2008'de Fransa'nın AB Dönem Başkanlığı'nı üstlenecek olması, Fransa'nın Türkiye'ye karşı bilinen bakış açısı nedeniyle Rum tarafının elini güçlendiren bir unsur olacaktır.

Lokmacı Barikadı olarak bilinen Ledra Kapısı'nın açılması görüşmelerinde Türk tarafı ile Rum kesimi arasında kalan bölgenin askerden arındırılarak, bölgenin UNFICYP askeri gücüne devredilmesini istemiştir. Ara bölgenin askersizleştirilmesinin ve yetkilerin UNFICYP'ye devredilmesinin bölgenin tamamının askerden arındırılmasını getireceğinden hareketle Türk tarafı bu yaklaşıma karşı çıkmıştır.

Yeni dönemde de Kıbrıs sorunundaki temel parametreler üç özgürlüğe üzerine olacaktır. Her iki tarafın isteklerine ve çözümden ne anladıklarına bakılırsa, ortak devlet adı altında kalıcı ve sürdürülebilir bir barışın veya çözümün adaya gelmesinin de kolay olmayacağını göstermektedir.

Uluslararası toplumun bugüne kadar kabul etmediği Kıbrıs Türk halkının siyasi eşitliğini ve egemenlik haklarını kabul etmesini sağlayacak siyasi ekonomik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Kıbrıs sorununun çözümü konusunda KKTC yönetiminin uluslararası zeminde kabul edilir olması sorunun çözümünde büyük katkı sağlayacaktır.

Bu günden yarına her iki tarafında istediği bir çözüm, tarafların çözümden ne anladıklarına bakıldığında oldukça zor görünmektedir. KKTC özelinde uluslararası alanda hiçbir şekilde muhatap alınmayan bir devlet olarak yaşamak adeta hapsedilmiş duygusu yaratmaktadır. Türkiye'nin, AB üyeliğine giden yolda devlet politikasını terkederek Kıbrıs sorununda kurtulma yoluna gitmesi imkansız görünmektedir. Görünen odur ki, Kıbrıs'ı yanyana yaşayan iki ayrı toplumun, iki ayrı devletle yoluna gitmek zorunda kalacakları bir süreç beklemektedir.

KAYNAKÇA

AKÇALI, Emel; "Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası", **Kıbrıs Ve Geleceği**, Ankara,1. Basım Aralık 2004

ARMAOĞLU, Fahir; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 15. Baskı, 2005

AN, Ahmet; **Günümüzde Kıbrıs Türk Toplumunu**, Der. KÜRKCÜGİL Masis, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003

AYKANAT,Ayhan; Expectations in Cyprus, **Bulletin Of United Nations Association of Turkey**, No 7, Spring 2008, s31-32

.....ATO Bülteni, 7 Ağustos 2005

ATUN, Ata; **YEAR 2007 Academic Comments On Cyprus Politics**, Lefkoşa, Samtay Vakfı Yayını, 1.Baskı, 2008

ATUN, Ata; **Kıbrıs Siyasetine Akademik Bakış**, Cilt 5, Lefkoşa, Samtay Vakfı Yayını, 1.Baskı, 2008

ATUN,Ata; SEZER, Sema." Kıbrıs'ta Çözüm Kaf Dağı'nın Ardında." **Stratejik Analiz** , ASAM, Sayı 75, Temmuz 2006.

AYDOĞDU, Ahmet; **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları**, İstanbul, Asil Yayınları, 1.Baskı, 2005

AYKOÇ, Emre," Kıbrıs Sorunu İçerisinde Üç Özgürlükler",**Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi** C serisi cilt 2, No 196–106, 2002

BAĞCI ,Hüseyin; **Demokrat Parti Döneminin Dış Politikası**, Ankara, İmge Yayınları, 1.Baskı, 1990

Batur, Nur; **Rauf Denктаş**, “Yeniden Yaşasaydım”, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 1. Baskı, 2007

BOZKURT, Enver, DEMİREL Havva; **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, Ankara, Nobel Yayıncılık, 1.Baskı, 2004

BOZKURT, İsmail ,Kıbrıs Tarihine Kısa Bir Bakış. **Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi: Bugünü ve Yarını** ,ed.İrfan Kaya Ülger, Ertan Efeğil, Ankara,

BULUNÇ, Zeki, Ahmet, “Kıbrıs Uyuşmazlığının Kökleri ve Uyuşmazlığın Çözüm Yolu”, **Avrasya Dosyası**, 10, 3, (Sonbahar 2004),

Case of Loizidou V. Turkey, 18 December 1996

C.Webster, C. Christophoru; **The Day After Referandum**, Lefkoşa, Cymar Market Research, 2004

CERRAHOĞLU Zehra; **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu İle İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968–1990)**, Ankara, TC Kültür Bakanlığı, 1.Baskı 1998

The Cyprus Stalemate, ” What next, **Crisis Group Europe Report**”, No:171, Bruksel/Lefkoşa, 8 March 2006,

..... **Cumhuriyet**, Yıl 83 Sayı 29639, 30 Kasım 2006

.....**Cumhuriyet**, Yıl 82, SAYI: 29148, 27 Temmuz 2005

.....**Cumhuriyet**, Yıl 84, Sayı 30092, 26 Şubat 2008

.....**Cumhuriyet**, Yıl 80, Sayı 28556, 13 Aralık 2003

.....**Cumhuriyet**, Yıl 84, Sayı 30125, 30 Mart 2008

.....**Cumhuriyet**, Yıl 84, Sayı 30106, 11 Mart 2008

.....**Cumhuriyet**, Yıl 84, Sayı 30084, 18 Şubat 2008

.....**Cumhuriyet**, Yıl 82, Sayı 29252, 8 Kasım 2005

.....**Cumhuriyet**, Yıl 84, Sayı 30122, 27 Mart 2008

ÇAKMAK, Haydar; **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri**, Ankara, Platin Yayınları, 2. Basım, Ocak 2007

DEMİR, Nesrin; "Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu." , **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler** , cilt: 15 , Sayı: 1, Elazığ 2005 ,s.347-367

.....**Demokrat Parti Meclis Gurubu Meclis Zabıtları**, Dönem IX, Cilt 3, 20 Haziran 1950

.....Devlet Planlama Teşkilatı AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü Tercümesi, **Müzakere Çerçeve Belgesi**, Ankara 2005

DENKTAŞ,Rauf "Kıbrıs'a ABD Üssü" **Cumhuriyet Gazetesi**, 13 Aralık 2003, Yıl 80, Sayı 28556,

DOĞAN, Nejat,” Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu.”,” The Cyprus Question in United –Nations Resolutions And European- Union Decisions.”, **Akdeniz İ.İ.B.F.Dergisi** (4) 2002,-106

EGELİ, Sabahattin; **1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı**, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1.Baskı, 1991

ERDÖNMEZ, Celal, Tarihi Boyutuyla Kıbrıs, “**Kıbrıs Laboratuvarı.**”: Der. Şenol Kantarcı,1. Baskı, İstanbul, Aktel, Nisan 2005,

EVREN, Mustafa,” Türkiye Avrupa İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs’ın Avrupa Birliğine Üyeliği”, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Yayını**, Lefkoşa, 1996

FIRAT, M.Melek;”Helsinki Zirvesi’nden Günümüze AB- Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri.” , **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, cilt:4, No:1 (Güz 2004) , s. 47- 79

FIRAT, M. Melek, **Çagdas Türk Diplomasisi Paneli** , T.T.K. Yayınları, Ankara, 1997,

GAZİOĞLU, Ahmet, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Kıbrıs”, **Türkler ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, 3.Cilt, 2002

GAZİOĞLU,Ahmet; **Kıbrıs’ ta Türkler**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa, 1994,

GÜNEY, Aylin; AB, ABD ve Kıbrıs Üçgeninde Kıbrıs Meselesi,” **Kıbrıs ve Geleceği.**” ed,Dr.İrfan KALAYCI,Ankara, Nobel Yayınları, Aralık 2004

HANLI, Hakan “Yeni Dünya Düzeni-Global ve Bölgesel Güvenlik Dengesi: ABD-AB ve Türkiye; Vazgeçilemez Kıbrıs”, **2023** Yıl 3, Sayı 35, 2004, S.16

İNALCIK, Halil; **Atatürk ve Demokratik Türkiye**, İstanbul, Kırmızı Yayınları, 1.Baskı, 2007

KALAYCI, İrfan, AKÇALI Emel, "Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Politikası." **Kıbrıs Ve Geleceği**, İstanbul, Nobel Yayıncılık, 1.Baskı, 2004

KALE, Başak; " Türkiye'nin Avrupa Birliği Serüveninde Yeni Bir Sayfa: Katılım Ortaklığı Belgesi.", **Stratejik Analiz**, ASAM,Cilt:1, Sayı:8, Aralık 2000,

KARLUK, S.Rıdvan ; Avrupa Birliği'nde Bölünmüş Bir Devler: Kıbrıs, **Kıbrıs ve Geleceği** ,:ed.Dr.İrfan KALAYCI Ankara ,Nobel Yayın, Aralık 2004

KASIM,Kamer," Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs, Ermeni Sorunu ve Azınlıklar.", **Avrasya Dosyası**, Ankara, ASAM, 2006,cilt:11, sayı 1,

MANİSALI ,Erol; **Avrupa Kışkacında Kıbrıs**, İstanbul, Derin Yayınları, 1. Baskı, 2004

MÜTERCİMLER, Erol; **21.YY. ve Türkiye Yüksek Strateji**, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2.Baskı, 2000

.....(2001:171) April 27–28,2001, Nu:4, Vol:47 Moscow

KILDOKUM Hakan, Uluslararası İlişkilerde Jeopolitik ve Strateji", **ATAUM Uluslararası İlişkiler Uzmanlık Programı**, Ankara Mart 2004

KILDOKUM, Hakan; **Kıbrıs Adası ile Anadolu Yarımadası Arasındaki Siyasi İlişkinin Tarihsel Bir Analizi**, Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara, Mart 2004

Dr.KILIÇBEYLİ, Elif, Hatun, “Kıbrıs’ın Jeopolitik Ası: Avrupa ve Avrasya İçin Önemi”, **Kıbrıs Laboratuvarı**,: der.Şenol Kantarcı1. Baskı,İstanbul,Aktüel Nisan -2005

KİBAROĞLU, Mustafa,”Ege-Doğu Akdeniz Denkleminde Kıbrıs’ın Stratejik Konumu ve Annan Planı”, **Mülkiye Dergisi**, Mart–2004, Sayı 242

KÖK Recep, “Kıbrıs Enerji Savaşları Üzerinden Denктаş’a Desteğın Bir Yolunu Bulmak”, **Dokuz Eylül Üniversitesi**, 2007, Cilt 22, Sayı 3

KULOĞLU, Armağın, “Kıbrıs Konusunda Yeni Bir Süreç ve Türkiye’nin Politikası”, **Karizma**, Yıl. 5, Sayı. 18, (Nisan, Mayıs, Haziran 2004) İstanbul, 41-42

KULOĞLU, Armağın, ” 2003 Uluslararası İlişkilerde Jeopolitik ve Strateji”, **ATAUM Uluslararası İlişkiler Uzmanlık Programı Ders Notu**, Ankara

KULOĞLU, Armağın, ÖZKAN, Ayşe.” Avrupa Birliğı Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası.” ,**Stratejik Analiz** , ASAM, Temmuz 2003, Cilt:4, sayı:39 ,

KUMKALE, Tamerİ Tahir; **Kıbrıs’ta Sona Doğru**, İstanbul, Q Matris Yayınları, 1.Baskı, 2004

MANİSALI, Erol; **Avrupa Kıskaçında Kıbrıs** ,2.baskı,İstanbul, Derin Yayınları,2004

Northern Cyprus”, New York, Colombia University Pres, 2.Baskı, 1982

OBERLING Pierre; **The Road to Bellapais**, “The Turkish Cypriot Exodus to Northern Cyprus, Colombia Universty Press”,New York, 1982

ORALLI, Levent, Ersin, "Kıbrıs Meselesi Bağlamında Türk Amerikan İlişkileri", **Siyasi İlimler Türk Derneği, 4. Lisansüstü Konferansında Sunulan Tebliğ**. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta Kasım 2006,.

ÖYMEN, Onur; **Bursa Semineri Konuşması**, 29 Şubat 2004

ÖYMEN, Onur; **Silahsız Savaş- Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi**, İstanbul, Remzi Yayınevi, 1.Baskı, 2002

ÖZARSLAN Bümin Bahadır; **Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliği'nin Yaklaşımı**, İstanbul, IQ Yayıncılık, 1.Baskı, 2007

ÖZTÜRK, Osman Metin; **Kıbrıs Annan Belgeleri(I,II,III.) Üzerine Değerlendirmeler**, Ankara, Odak Yayınevi, 1.Baskı, 2004

ÖZTÜRK ,Osman Metin," Kıbrıs'ın Türkiye Bakımından Stratejik Önemi ve Füze Krizi", **G.Ü. İ.İ.B.F Dergisi**, 1/99, 138–152,

PAZARCI, Hüseyin; **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Cilt 3, Ankara, Turhan Yayınevi, 4.Baskı, 2006

REÇBER, Kamuran." Kopenhag Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye Cumhuriyeti- Avrupa Birliği İlişkileri İtibari ile Değerlendirilmesi.", **İ.Ü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:31 (Ekim 2004),

SARICA, Murat – TEZİÇ, Erdoğan- ESKİYURT, Özer; **Kıbrıs Sorunu**, İstanbul, İ.H.F yayını, 1.Baskı, 1975

SEZER ,Sema."Kıbrıs sorunu 2004 Yılı Sonun Başlangıcı mı?.",**Stratejik Analiz**, ASAM. Ankara, Aralık 2004. Cilt 5, Sayı 56,s.35

SİSAV Vakfı."Kıbrıs Sorunu" İstanbul, Eylül–1990,

ŞİMŞİR, N Bilal.;" **AB, AKP ve Kıbrıs**", Ankara, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ocak 2004

TETİK, Ahmet; **Devletler Hukuku**, İstanbul, Harp Akademisi Yayınları, 2001

TUNCER, Hüner; **Kıbrıs Sarmalı: Nasıl Bir Çözüm** , Ankara, Ümit Yayıncılık, 1.Baskı, Şubat 2005,

.....**Türkiye AB Karma Parlamento Komisyonu Raporu**,TBMM
Ankara, Haziran 2001

YAŞIN, Kılıç, Gözde; "Kıbrıs'ta Yeni Dönem", **Cumhuriyet Strateji**, Sayı 197, Yıl 4,

www.abgs.gov.tr/index.php?p=35370&l=1

www.abgs.gov.tr/index.php?p=28372&l=1

www.abgm.adalet.gov.tr/dokumanlar/ortkonseykarari.pdf

www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html.

www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/londra_antlasma.html

www.belgenet.com/arsiv/ab/kibristuzuk.html

www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/210/AND9.htm

www.derinport.biz/osmanli-vwww.belgenet.com/arsiv/dip15062000.html

[e-genel-turk-tarihi/5103-kibrisin-turkiye-icin-onemi-nedir/](http://dausam.emu.edu.tr/turkce/yayinlar/25122002ARMAGAN%20PASANIN%20GORUSLERI.doc)

<http://dausam.emu.edu.tr/turkce/yayinlar/25122002>

[ARMAGAN%20PASANIN%20GORUSLERI.doc](http://dausam.emu.edu.tr/turkce/yayinlar/25122002ARMAGAN%20PASANIN%20GORUSLERI.doc)

www.europa.eu.int/comm/enlargement/report/2003/pdf/strategy_paper2003_full_en.pdf

www.europa.eu/lisbon_treaty/indeks_en.htm

www.greekmurderers.net/index.php?Itemid=49&id=211&option=com_content&task

www.haberanaliz.com/detay.php?detayid=292

www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1282

www.ikv.org.tr/gumrukbirliigi.php

www.ikv.org.tr/pdfs/kopenhagzirvesonuc-tr.pdf

www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_263.htm

www.kktcbe.org/TR/Icerik.ASP?ID=518

www.kktcbe.org/TR/Icerik.ASP?ID=511

www.konrad.org.tr/Journalismus%20tr/Kaleagasi-tr.pdf

www.mahkemeler.net/mahkeme-web-t/anayasa/1960.doc

www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=503031

www.ntvmsnbc.com/news/82833.asp

www.stwing.upenn.edu/~durduran/authors/dsy/ab1/#2.1

www.turkishweekly.net/turkce/makale.php?id=105

www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/ARSIV2004/TURKCEarsiv/NISAN/050403.htm#1

www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/2002/TURKCE/BELGELER/18e.htm

www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/2002/TURKCE/MAKALEveYORUMLAR/M12.htm

www.tovima.dolnet.gr

ÖZET

E.Alev AKYÜZ; BM ve AB Kararlarında Kıbrıs Sorunu ve Bu Sorunun Türkiye AB İlişkilerine Etkisi, (2000 den Günümüze) Ufuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi; Danışman Prof. Dr. Haydar Çakmak, Ankara, 2008

Tarihsel süreç perspektifinde İlk çağlardan itibaren jeostratejik önemi itibari ile adeta Orta Doğu'da bir karakol görevini üstlenmiş olan Kıbrıs Ada'sı, Doğu Akdeniz'in kavşak noktasında yer alması sebebi ile de bölgesel olduğu kadar küresel istikrar açısından da oldukça büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada; İngiltere'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci. Dünya Savaşı'na İtilaf Devletleri ile birlikte girmesini kendi adına bir fırsat olarak görmesi ve 5 Kasım 1914'te adayı ilhak etmesiyle başlayan süreçte tarihsel gelişmeler ışığında Kıbrıs sorununun bugünü incelenmiştir.

Çalışmanın ana temasını, BM ve AB kararları çerçevesinde Kıbrıs sorununun geçirdiği evre ve günümüz koşullarında Kıbrıs sorununun geldiği nokta teşkil etmektedir. Teorik çalışmalar, bilimsel makaleler ve özellikle 2006 yılı sonrasına ait AB -Türkiye ilişkileri, Türkiye - Yunanistan, KKTC – GKRK, AB – GKRY ilişkilerindeki önemli noktalara işaret etmesi bakımından gazete dergi arşivleri de kullanılmıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs'la ilgili aldığı kararlar çerçevesinde sorunun çözümüne yönelik açılımlar ortaya konulurken, ilk kez kapsamlı bir çözüm önerisi olarak ortaya çıkan Annan Planı'nın Ada'da yapılan referandumla GKRK tarafından reddedilmesi KKTC için psikolojik üstünlük sağlamışsa da, sonrasında yaşanan gelişmeler; uluslararası kamuoyunun Türk tezlerini, anlamak ve kabul etmek istemediğini göstermiştir.

Türkiye açısından Ada'da yaşayan soydaşlarının ve Anadolu'nun güvenliği açısından önemli olan Kıbrıs, Yunanistan için Yunan Pan Helenizm'inin bir parçası ve uzantısı olmuştur. Rumlar Ada'nın İngiliz hâkimiyetindeki ilk yıllarından itibaren Enosis taleplerini dile getirmeye başlamışlardır. Bu istek Kıbrıs sorununun da baş mimarı olarak karşımıza çıkmaktadır.

BM zemininde çözüm arayışları GKRY nin AB'ye üye olarak alınmasıyla zemin değiştirme durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Sonuç itibariyle; Kıbrıs, konumu itibariyle küresel ve bölgesel güçlerin etkinlik kurmak istediği bir merkez konumundadır. GKRY'de Şubat 2008'de yapılan seçim ,Rumların AB üyeliği sonrasındaki ilk seçim olması nedeniyle önem taşırken çözüm için büyük şans olarak nitelendirilen yeni GKRY' de eski politikaları devam ettirdiği görülmektedir. Tarafların çözüme yönelik taleplerinin ve anlayışlarının birbirleriyle örtüşmemesi Kıbrıs sorununun çözümünü zorlaştırmaktadır.

ABSTRACT

Alev Akyüz; Cyprus Problem in UN and EU Resolutions and the Effect of this Problem on Turkey-EU Relations (from 2000 to date) Ufuk University; Master Thesis; Supervisor Prof. Dr. Haydar Çakmak; Ankara 2008.

Cyprus Island, which with its geostrategic importance has almost taken over the function of an outpost in the Middle East from the first ages upto date within an historical perspective, is also very important in terms of both regional and global stability because of its location at the East Mediterranean crossroads.

In our thesis current situation of the Cyprus Problem is studied in the light of historical developments beginning on 5 November 1914 with annexation of the island by England which took advantage of the situation of Ottoman Empire's entry into the First World War together with the Allies.

Main theme of our study is consisted of the evolution of the Cyprus Problem within the framework of UN and EU resolutions, and the the point where the Cyprus problem is now. In our study theoretical works, scientific articles, as well as archives of newspapers and magazines which take up important issues have also been overviewed with respect to EU Turkey relations following 2006, relations between Turkey and Greece, relations between Turkish Republic of Northern Cyprus(TRNC) and Southern Cyprus Greek Administration (SCGA), and relations between EU and SCGA.

Refusal by the South Cyprus Greek Part at the end of a referendum made in the Island, of the Annan Plan which was put forth as a proposal for a comprehensive solution for the first time while opening out for solutions to the problem in line with the resolutions of UN Security Council in connection with Cyprus gave a psychological advantage to the TRNC; however,

developments thereafter showed that the international public opinion was not eager to understand and admit the Turkish theses.

Cyprus which is important for Turkey with respect to the safety of its inhabitants of Turkish origin and the security of Anatolia, has been a part and an extension of the Greek Pan Hellenism. From the first days of English rule in the Island, the Greek Cypriots began voicing their Enosis demands. This demand is now in front of us as the main source of the Cyprus Problem.

Efforts to find solution on UN platform is now in the course of changing platform following EU membership of SCGA. EU resolutions, too, consider SCGA as the sole authority of the Island as is the case in UN resolutions. Cyprus issue is always put forth as a problem on the way to EU membership of Turkey. In our study we take up the attempts of SCGA and Greece to block Turkey in EU and to press Turkey using the Cyprus problem.

Concludingly, Cyprus is a center where, because of its location, global and regional powers try to be influential. Elections made in SCGA in February 2008 were of importance because of being the first elections following EU membership of Greek Cypriots; however, it is observed that the new SCGA which was considered as a great chance for a solution is also continuing the former policies. Demands and conceptions of the parties with respect to a solution do not overlap making it hard to find a solution to the problem